

Handwritten text in a cursive script, likely representing a folk song or poem. The text is arranged in several lines, starting with 'V čase...'. The script is dense and characteristic of traditional Slovak folk writing.

Libor Kvapil

Mezi Slovany

Handwritten signature or name in the bottom right corner.

Táto elektronická kniha bola zakúpená v internetovom kníhkupectve **Martinus.sk**

Meno a priezvisko kupujúceho: **Martin Klačko**

E-mail: **sataniq@gmail.com**

Upozorňujeme, že elektronická kniha je dielom chráneným podľa autorského zákona a je určená len pre osobnú potrebu kupujúceho. Kniha ako celok ani žiadna jej časť nesmie byť voľne šírená na internete, ani inak ďalej zverejňovaná. V prípade ďalšieho šírenia neoprávnene zasiahnete do autorského práva s dôsledkami podľa platného autorského zákona a trestného zákonníku.

Veľmi si vážime, že e-knihu ďalej nešírite. Len vďaka Vaším nákupom dostanú autori, vydavatelia a kníhkupci odmenu za svoju prácu. Ďakujeme, že tak prispievate k rozvoju literatúry a vzniku ďalších skvelých kníh.

Ak máte akékoľvek otázky ohľadom použitia e-knihy, neváhajte nás prosím kontaktovať na adrese **eknihy@martinus.sk**

Libor Kvapil

MEZI SLOVANY

Copyright

Autor: Libor Kvapil

Vydal: Martin Koláček - E-knihy jedou

2016

ISBN:

978-80-7512-648-1 (ePub)

978-80-7512-649-8 (mobipocket)

978-80-7512-650-4 (pdf)

ÚVOD

„Kdo bude číst tuto knihu, necht' na ni pohlíží okem laskavým a necht' ji poctí svou starostlivostí při opravě toho, co by se mu přičilo...“

Al- Masūdī

Rýžoviště zlata a doly drahokamů
kapitola 130, dílo dokončeno roku 947

„Oni však nicméně raději volili válku než mír, ceníce drahou svobodu nad všechnu bědu. Tento druh lidí je tvrdý, umí snášet námahu, přivykl nejnuznějšímu způsobu života, a to, co nám bývá těžkým břemenem, Slované pokládají téměř za rozkoš. Přešlo velmi mnoho dní, kdy zápasili se střídavým štěstím jedni pro slávu a pro velké a širé císařství, druzí za svobodu a proti hrozbě závislosti.“

Widukind, mnich kláštera Corvey,
ve Třech knihách saských dějin, kniha II,
kapitola 20, druhá polovina 10. století.

„Musíme se vzdát primitivní představy, že dějiny jsou totožné s minulostí, že je historik jen odkrývá a popisuje. Neexistují žádné dějiny mimo knih historiků, historikové je vytvářejí svým psaním znovu. Jejich dějiny neodkrývají pravdu, ale pouze „správnosti“ tím, že se shodují s prameny. Pravdy o dějinách tvoří sami historikové tím,

že dějiny vyprávějí jako smysluplné příběhy, jsou v oněch smyslech, ne v dějinách samotných. To ovšem ukládá dějepiscům zvláštní zodpovědnost. Netvoří totiž jenom dějiny národů, ale i národy samotné tím, že jim říkají, čím byly, jsou a koneckonců i být mají.“

Dušan Třeštík
Mysliťi dějinami
Paseka, Praha, Litomyšl 1999

AUTOROVA POZNÁMKA

Al-Masūdīho literární dílo svědčí o jeho nevídané znalosti v geografii a historii tehdejšího známého světa. Je škoda, že tyto knihy, byť jsou tak obšírné, jsou pouhými výtažky z jeho ztracených děl.

O jeho knihy, z nichž se dochovaly pouze dvě, byl mezi arabisty a historiky vždy veliký zájem a byly mnohokrát přeloženy, vydány a okomentovány. Al-Masūdī v nich zanechal rozsáhlé a souvislé zprávy o Slovanech. Jsou pro naši historii cenné, protože se týkají především západních Slovanů a knížete Čechů Václava. Přesto jsou v mnoha ohledech, díky prepisovačům, nedořešené, neboť se některé kmeny i jména jejich vládců nepodařilo dodnes jednoznačně identifikovat.

Napsat tento cestopis bylo jako skládat mozaiku ze střípků.

Protože se nedochovalo celé al-Masūdīho dílo, z kterého by se dalo plnohodnotně čerpat, propojil jsem jeho zprávy se zmínkami o západních Slovanech, které se vyskytují i v jiných arabsko-perských textech. Všechny tyto zprávy v sobě ukrývají vzácné informace o dávno zapomenuté materiální kultuře Slovanů. Lze z nich vydedukovat, jak asi vypadaly Čechy v první polovině 10. století v kontextu s děním ve střední Evropě. Při stavbě cestopisu jsem kromě al-Masūdīho díla vycházel i z takzvané Anonymní zprávy pocházející z druhé poloviny 9. století. Ta uvádí takřka všechny národy Slovanů a dochovaly se v ní informace o Svatoplukovi a jeho říši.

Z kompilátorů, kteří z tohoto díla čerpali, jsem použil hlavně prameny z díla ibn Rusty, který svoji Knihu vzácných drahokamů sepsal kolem roku 903, a z Gardīzīho knihy Ozdoby dějin, sepsanou kolem roku 1041. Tito autoři jako jediní zachovali tematickou strukturu Anonymní relace a navíc nekopírují jeden druhého. Dalším

pramenem, který jsem použil, je zpráva o Slovanech a Rusech od ibn Fadlāna, člena poselstva k vládci povolžských Bulharů Almošovi v letech 921/922. Ta byla nejprve známá pouze z knihy Zeměpisný lexikon, pod názvem Risala. Později byla objevena ještě další úplnější verze. Některé pasáže ibn Fadlāna mají velmi blízko k textům ibn Rusty a al-Masūdīho. Není jasné, kdo z koho čerpal, nebo zda v tomto období neexistoval nějaký dokument, z kterého čerpali všichni autoři. Do své knihy jsem nemohl nezahrnout i jednu z nejdůležitějších zpráv o Slovanech ve střední Evropě, sepsanou španělským obchodníkem a diplomatem ibn Já'kúbem. Ten někdy kolem roku 965 navštívil Německo a země západních Slovanů. Zprávu napsal na základě svého vlastního pozorování. Ibn Já'kúb zřejmě zkoumal možnosti obchodu s otroky a navázání kontaktů s císařským dvorem. Několikrát se zmiňuje o setkání s císařem Ottou v Magdeburgu. Obsahuje informace o politických, sociálních a kulturních poměrech v prostředí západních Slovanů. Jmenuje jako nejvýznamnější vládců Slovanů obodritského knížete Nakona, polského knížete Měška, bulharského vládce cara Petra a českého knížete Boleslava. Ibn Já'kúbova zpráva se nedochovala. Byla vložena do díla *Kniha o královstvích a cestách* kde byla rozšířena o údaje z děl ibn Rusty i al-Masūdīho a také o další zprávy z konce 10. a začátku 11. století.

Použil jsem i významná evropská díla od Kristiána, Kosmy, Pešiny, Nestora, Widukinda z Corvey, Šimona z Kézy, Helmolda, Saxona Grammatica a mnoha dalších, kteří zanechali cenné zprávy z dávné historie střední Evropy i vzácné informace o západních Slovanech.

Všechna tato výše uvedená díla al-Masūdīho zprávu o Slovanech podporují, v mnohém citují, rozšiřují nebo doplňují a vytvářejí tak celistvý pohled na tehdejší poměry, kulturu i vzdělanost.

Při psaní této knihy jsem vycházel z práce orientalisty, historika a překladatele Ivana Hrbka, který rozsáhlé al-Masūdīho dílo, včetně

všech zpráv ostatních arabsko-perských autorů přeložil. Dále pak především z cenných svazků sestavených Dagmar Bartoňkovou a Radoslavem Večerkou a z děl Jána Paulinyho, Ondřeje Zavadila, Jána Steinhübela, Dušana Třeštíka, Nadi Profantové, Martina Profanta a Jana Cinerta.

Text jsem opatřil poznámkovým aparátem. Čtenář má tak možnost porovnávat různé historické autory, teze historiků a to i ty, které jsou v rozporu a seznámit se s mnohdy složitými a nejednoznačnými překlady.

Chci čtenáře na tomto místě požádat, aby následující řádky četli, jako dobrodružnou knihu, okořeněnou poznámkovým aparátem a nikoliv jako dochovaný historický text, přestože vychází v široké míře z al-Masūdīho díla i jiných historických pramenů neméně významných autorů středověkého světa.

O AL-MASŪDĪM

Abū al-Hasan Alī ibn al-Husajn ibn Alī al-Masūdī byl osobností, s kterou se může rovnat jen málokdo z jeho vrstevníků i následovníků.

Vše, co o tomto muži víme, nám vypráví on sám ve svých knihách.

Pocházel z arabské rodiny a za svůj přídomek vděčil svému předkovi Masūdovī, který byl současníkem a druhem proroka Muhammada. Al-Masūdī se narodil kolem roku 896 v Bagdádu, kde se mu dostalo základního vzdělání běžného v islámském světě. Na cesty se vydal v mladém věku. Sbíral převážně zeměpisné a etnické informace. Putoval přes jižní Írán do Indie, navštívil údolí Indu a pronikl i do několika vnitrozemských států. Snad se dostal až na Srí Lanku a plavil se v malajských vodách až k pobřeží Číny. Je nesporné, že poznal pobřeží východní Afriky a ostrovy Zanzibar a Pembu, odkud odplul do Ománu. Procestoval oblasti u jižního Kaspického moře a Zakavkazí. Ve svých spisech zanechal významné zmínky o tehdejší střední Evropě a Slovanech.

Není známo, čím se živil a on sám to nikdy neuvedl. Mohl být obchodníkem, ale stejně tak i vyzvědačem. V navštívených zemích si všímal především hospodářství a vojenství. Nezastával žádný vysoký úřad a ani se neúčastnil vědeckých diskusí a náboženských půtek. Nevynikl ani jako básník nebo literát. Žil střídavě v Palestině v Bastře v Sýrii a v Egyptě. Literární činnost rozvíjel až na sklonku svého života. Jeho spisy jde těžce zařadit mezi dějepisné, zeměpisné či filozofické. Právě díky této své mnohostrannosti si v 19. století vysloužil přídomek Hérodotos Arabů a označení encyklopedisty či polyhistorika. Al-Masūdī zemřel roku 956 ve Fustátu, tehdejším hlavním městě Egypta. Z jeho knih se do dnešních dnů zachovaly pouze Rýžoviště zlata a doly drahokamů a Kniha připomenutí a prověrky.

O KONTAKTECH MEZI ARABY A SLOVANY

Slované představují zvláštní fenomén ranně středověkých dějin arabského světa. Poprvé se setkali již v 7. století. Arabové v té době obsazovali východní provincie Byzance, zatímco Slované se usazovali na Balkáně a ve vnitrozemí Řecka. Byzanci byli nuceni řešit oba tyto problémy současně a to přesídlením Slovanů do Malé Asie, kde měli být využiti proti arabským nájezdům. Tento plán nevyšel, neboť Slované začali přecházet na stranu Arabů. Stejně tak selhala i snaha Justiniána II., který po tažení proti Slovanům a Bulharům přesídlil mnoho z nich na východ Malé Asie, kde z nich postavil několikatisícovou armádu, aby chránila jeho říši. I tito Slované se projeví, jako nespolehliví poddaní a přeběhli k Arabům, kteří je usadili i s rodinami v hraničních pevnostech a zařadili je do svého vojska.

Další kdo se v 8. století pokusil přesídlit Slované, byl arabský vojevůdce a bagdáský kalif Marván II. Stalo se tak během jeho tažení proti Chazarskému kaganátu do Dagestánu a povodí Volhy. Ale i toto přesídlení několika tisíc Slovanů na Kavkaz bylo neúspěšné a došlo při něm k masakrům.

K zásadnímu kontaktu mezi Slované a Araby v raném středověku došlo díky importu a exportu exotického zboží, surovin a rozvoji obchodu s otroky. O jeho velikosti svědčí fakt, že v arabštině vzniklo z názvu Slovan (slave) slovo eunuch a v některých západních jazycích splýnulo se slovem otrok (esclavo). Temné období budování středoevropských a východoevropských států i jejich neustálé střety bylo zdrojem zajatců, kteří většinou skončili v otroctví. Prodej miliónů otroků do arabských států zajišťovaly rody Otonů, Přemyslovců,

Mojmírovců a Rurikovců. Hlavními centry tohoto obchodu byla města Magdeburg, Praha, Velehrad, Řezno a Kyjev. Otroci byli odtamtud převáženi buď na jih do Benátek, nebo na západ do Porýní. Mužští otroci tam byli bez výjimky kastrováni a dále prodáváni do Córdobašského chalífátu a do fátimovské državy v severní Africe. (Do severní Afriky měli být po smrti arcibiskupa Metoděje prodáni i někteří slovanští kněží z Velké Moravy. Byzantský císař je však stačil z otroctví vykoupit.) Nekastrovaní otroci a otrokyně byli prodáváni pouze do bagdášského chalífátu a to především z východní Evropy.

Slované se v arabských zemích velmi rychle adaptovali. Na dvoře Fátimovců i córdobských kalifů vytvořili početné komunity. Svoji etnickou a jazykovou svébytnost si tam udrželi po více než dvě století. Slované fungovali jako klientské skupiny, zasahovali do palácových intrik a dosáhli na významná místa ve státní správě i v armádě. Někteří získali veliké majetky a dokonce se proslavili jako autoři básní a teologických děl.

Poslední masivní prodej slovanských otroků ve střední Evropě se udál ve 12. století a to v důsledku dobytí Obodritů Jindřichem Lvem. Prodej s otroky upadl a posléze i zanikl, díky vzniku centralizovaných států v Evropě, vlivu církve a krizí arabského státu.

CESTOPIS AL-MASŮDĪHO POPISUJÍCÍ JEHO ZÁŽITKY V ZEMI ZÁPADNÍCH SLOVANŮ L.P. 928.

O KNIHÁCH

Mnozí se mne ptají, proč miluji knihy.

Proč je sbírám, čtu a proč se namáhám a vkládám vše, co znám a co jsem prožil do písemné podoby.

Má odpověď je prostá.

Kniha je tím nejlepším a nejspolehlivějším přítelem člověka. Najdeš v ní rozptýlení, povzbuzující rady či podivuhodná vyprávění. Nabízí ti současně začátek i konec, mnoho i málo, přítomné i nepřítomné, minulost i současnost, tvary, stvoření a druhy i jejich protivy.

Když pohlédneš do knihy, odmění se ti trvalými požitky. Posiluje tvé srdce, pomůže tvému chápání, rozmnoží tvé vědomosti i tvoji fantazii a představí ti místa, kam se nikdy sám nedostaneš.

Kniha je učitelem, který s tebou hrubě nezachází. Neodmítá ti poskytnout službu a podřizuje se ti na cestách stejně jako i doma. Kniha je užitečná i prospěšná a bez ní by nebylo lidstva.

POČÁTEK

Toto je kniha Abū al-Hasana Alī ibn al-Husajna ibn Alī al-Masūdīho, cestovatele a spisovatele, v níž vypráví, co viděl a zažil

v zemích západních Slovanů, o jejich dějinách a způsobu jejich života. Má paměť již slábne a mé síly ochabují z námahy všemožných cest a dalekých putování, které jsem podstoupil po vlnách moří i po povrchu souše. Chtěl bych proto na tomto místě poprosit čtenáře o prominutí v případě shledání nedostatků, neboť vše se již událo velmi dávno.

Kdysi mi jeden mudrc pravil toto:

„Naše Země je kulatá a dělí se na čtyři světové strany – východ, západ, sever a jih. Zemi dále dělíme na obyvatelnou a neobyvatelnou. Obyvatelná část Země se rozprostírá od kraje šesti obyvatelných ostrovů, zvaných Věčné nebo Šťastné¹, jež leží v západním oceánu, až k nejbzdálenější obydlené části Číny a od rovníku na sever až k ostrovu Thúle, který je v Británii. Obydlená část je rozdělena na sedm zeměpásů čili klimat². Do prvního zeměpásu patří země Babylón, Churásán, al-Ahwáz, Mosul a Džibál. Druhý zeměpás zahrnuje Sind, Indii a Zemi černých. V třetím zeměpásu leží Mekka, Medína, Jemenn, Tá'if, Hidžáz a přilehlé oblasti. Čtvrtý zeměpás zaujímají Egypt, Ifríkíja, Berbeři a Španělsko. V pátém zeměpásu lze nalézt Sýrii, Byzanc a Horní Irák. Šestý zeměpás je obýván Turky, Chazary, Dailamci a Slovaný a v sedmém zeměpásu leží Díl³ a Čína.“

Děl jsem mudrci, že vše, co mi sdělil znám, že jsem procestoval celý východ i jih a poznal mnohé z míst, o kterých mluvil.

„Znáš západní oblasti šestého zeměpásu?“ otázal se mudrc a já přiznal, že jsem tam nikdy nebyl a slyšel o ní jen velmi málo. Nato mi mudrc děl:

¹ Kanárské ostrovy (Hrbek 1983, str. 711)

² Iklim – jde o klimata tedy rovnoběžkové pásy, navrstvené od rovníku k severnímu pólu.

Tuto ideu převzali muslimové od Řeků. (Hrbek 1983, str. 711)

³ Dailam u Kaspického moře (Hrbek 1983, str. 712)

„Jdi k řekám Dunaji a Moravě. U jejich břehů jsou sídla slovanských Němců⁴ a slovanských Moravanů⁵. Slované svého krále nazývají kníže⁶.“

Zatoužil jsem tato místa prozkoumat a podnikl jednu ze svých nejdobrodružnějších životních výprav. Pravdou je, že mne před touto cestou mnozí varovali, leč já to nebral v potaz. Byl jsem tehdy dravý po dobrodružství a chtěl poznat život Slovanů, které známe jako naše otroky.

Tak jak bylo vždy mým zvykem, i v případě této své výpravy, vydal jsem se na cestu, jako člen karavany, jež do oněch odlehlých severských končin světa putovala za obchodem. Cestovat pod záštitou karavan, bylo dle mého názoru, vždy bezpečnější a hlavně pro mne samotného přínosné, neboť jsem se již během putování dozvěděl od obchodníků, jimž karavany patřily, mnohé o národech a zemích, do kterých jsem mířil. Musím však vpravdě dodat, že má cesta ke Slovanům, byla již od prvopočátku jiná, než mé předešlé cesty. Vše začalo při hledání vhodné karavany. Ze všech, které k severu

⁴ V orig. *Bām.hīn*. De Goeje čte jako Němci, Hrbek se však domnívá, že by mohlo jít o znetvořené Bohaemi, tedy Čechy (Pauliny 1999, str. 114)

⁵ Morava (latinsky *Moravia*) v minulosti tvořila vedle Bulharské říše a Kyjevské Rusi jeden z nejstarších slovanských států – Velkomoravskou říši (latinsky *Moravia Magna*). Nejstarším historicky doloženým etnikem byly keltské kmeny Volků-Tektoságů, vystřídáné na přelomu letopočtu germánskými Kvády a Markomany. Byla součástí Marobudovy říše a později za Markomanských válek součástí Ballomarova království Bohemie. V 16. -17. stol. se někdy spojovali staří Markomané s pozdějšími Moravany a názvem Markomané se označovali Moravané. V 6. století osídlily Moravu slovanské kmeny, (Třeštíková teorie) za pomoci Hildigise. Havlík tuto teorii zamítá a dokazuje, že právě v této době již Slované na Moravě byli. Archeologický výzkum v povodí Dyje, Jihlavy a Svratky dokazuje silné Slovanské osídlení a existence knížecí moci a politicko-etnického útvaru, který by dokázal postavit šestitisícové vojsko pro Hildigise. Moravané jsou poprvé zmiňováni až roku 822, a jednalo se o souhrnný název pro všechny obyvatele jednoho kmene žijícího zejména kolem středního a dolního toku řeky Moravy, až k soutoku s řekou Dunaj. Za panování knížete Rostislava (846–870) se Morava stala kolébkou slovanské vzdělanosti, kultury a křesťanství. (pozn. autora)

⁶ V orig. *knadz'* - jde o arabský přepis slovanského slova kníže nebo kněz, které je doloženo, jako symbol moci ve staroslovanských památkách. Předpokládá se, že pochází ze staroněmeckého slova – *kuning* (Pauliny 1999, str. 93)

putovaly, jen jedna mířila přímo do zemí západních Slovanů. Neměl jsem tedy možnost výběru a musel se spokojit s tím, co bylo, neboť i tato karavana putovala do této země po více než osmileté odmlce, během které se zabývala obchodem na východě. Žel Bohu, vůdcem této karavany byl stařec jménem Ahmed ibn Musa al-Nizar, muž chtivý a povrchní. Jeho lstivý úsměv, jakým mne obdařil v okamžiku, kdy jsem s ním projednával vše potřebné, byl tím nejjedovatějším úsměvem, jaký jsem kdy zřel. Pravdou je, že mi sliboval, že se v zemi Slovanů setkám s tamějšími knížaty a budu s nimi moci vést hovor, o čem jen budu chtít. Privil mi, že zná osobně knížata Slovanů, jejichž jména byla tato: Stojgněv, Vratislav, Mojmir⁷ a Seimomysl. Já mu příliš nevěřil. Znal jsem mnoho chvástalů, kteří slibovali nemožné. Přec ale jsem mu poděkoval a přijal všechny jeho podmínky a vyplatil mu za to, že budu moci putovat v jeho karavaně, tučný obnos. Když jsem mu peníze předal a on si je přepočítal, naklonil se ke mně a s úšklebkem se mne zeptal:

„Pověz, znáš řeč Slovanů?“

„Ne,“ přiznal jsem bez ostychu, neboť to byla pravda.

⁷ Mojmir II. je poslední vládce Velké Moravy. Předpokládá se, že zahynul někdy v letech 906 – 907. Důvodem je vpád Maďarů a zároveň i fakt, že se vytrácí z písemných pramenů. Přestože se ze zpráv poté o dalším osudu Moravy mnoho nedozvídáme, nelze činit ukvapené závěry o jejich zániku jen proto, že přes její území vedly trasy některých maďarských nájezdů do Saska 906, 908, 924-5, 933, kam je na pomoc přizvali Glomači. Průjezd Moravou a zničení neznamenal ještě zánik státu, Morava nezanikla ani za franských nájezdů a nezanikla ani německá vévodství za nájezdů maďarských. Některé údaje naznačují, že na jihu Nitry došlo i ke spojení domácích knížat a velmožů s Maďary, a někdy se uvažuje, že se k nim připojil též předpokládaný bratislavský kníže. Z pramenů vysvítá, že Maďaři mohli snad v i. 919-924 obsadit jižní Nitru a v l. 924-5 vznášeli nárok na Moravu, která si snad mír s Maďary mohla vykoupit určitým poplatkem. Nelze vyloučit, že teprve s těmito dobami souvisí zničení některých lokalit i úmrtí arcibiskupa Jana, respektive útěk posledních členů mojmirovské dynastie Mojmir II. (nebo III.?) a Svatopluka III. do Salcburku (v letech 925 – 927 objevuje jako svědek na listinách salcburského arcibiskupa jakýsi kníže Mojmir a s ním i Svatopluk v letech 925 – 931). Zatímco Maďaři se na území Moravanů v jižní Nitře počali již usídlit, na vlastní Moravě se dále předpokládá centrální vládní moc, která by byla nutná i pro případné shromažďování a odvádění zmíněného poplatku. Do r. 945 působil pak na Moravě ještě (arci)biskup Silvestr. (L. E. Havlík 2013, str. 376-377)

„Tak to máš problém,“ rozesmál se al-Nizar chtivě. „Řeč Slovanů není jen řečí onoho národa, nýbrž je to zároveň i řeč obchodníků celého severu⁸. Pověs mi, jak se o nich dozvíš, co potřebuješ, když se s nimi nedokážeš domluvit?“

„Co mi tedy navrhuješ?“ zeptal jsem se s obavami, že mne má otázka bude stát další výdaje.

A nemýlil jsem se.

Al-Nizar mi za tučnou úplatu propůjčil po dobu trvání naší cesty jednoho ze svých osobních strážců, Slovana jménem Boris. Byl mi plně k dispozici dnem i nocí a al-Nizar mu, dle dohody, směl přikazovat pouze ve chvílích největší důležitosti. Musím vpravdě poznamenat, že jsem vydaných peněz nelitoval, neb to bylo z jeho strany veliké gesto, kterého jsem si nevýslovně vážil.

Al-Nizar byl velmi podivným kupcem. Jeho karavana se skládala z šesti osobních strážců a patnácti služebných a služebnic. Necestoval s jinými Araby, neb jim nedůvěřoval. Jediným lidem, kterým věřil, byli jeho vlastní otroci. Jeho skupina strážců se skládala výhradně ze slovanských bojovníků. Pocházeli ze západu a byli již na pohled nepříjemní. Jejich jména byla tato: Valomír, Ctibor, Ratimír, Vladan, Mstiš a Boris. Tito muži nebyli otroky v pravém slova smyslu. Díky svým dřívějším službám a svým zásluhám, měli od al-Nizara velikou svobodu v konání. Byli dokonce ozbrojeni meči, sekýrami, štíty a luky. Měli i svá práva, což mnozí považovali za velikou hloupost.⁹

⁸ Člen poštovní a informační služby bagdáského chalífátu ibn Churdádhbih uvádí ve své *Knize cest a království*, že normanští Rusové užívají na předvýchodních trzích jako dorozumivací jazyk slovanštinu. (pozn. autora)

Kupec a diplomat Córdobského chalífátu Ibráhím ibn Já'kúb ve své zprávě potvrzuje fakt týkající se středoevropského obchodu té doby. Uvádí, že slovanština byla jazykem, kterým se mezi sebou dorozumívají nejen slovanské národy, ale zřejmě ho při obchodu využívají i jiné národy: „*Nejvýznamnější kmeny severu hovoří slovansky, neboť se s nimi [Slovany] míchají. A k nim patří kmeny Tudiščí [Němci], Unkalí [Maďaři], Pečeněhové, Rusové a Chazaři.*“ (Pauliny 1999, str. 118)

⁹ Otroctví bylo u muslimů legalizováno v koránu. Ten však nabádal, aby se s otroky zacházelo slušně. Propuštění otroka na svobodu je dle koránu chválný čin. Otroky byli všichni

Avšak al-Nizara názory druhých nikdy nezajímaly, neb je bral za povrchní.

„Tito muži,“ děl mi s vážnou tváří, „pocházejí původem z urozených rodin. Vidíš jejich dlouhé vlasy sahající jim až k ramenům? To je jejich symbol velmožského stavu. Jsou vzdělaní ve víře, knihách i válčení. Během cest mi nejednou zachránili život. Věřím těmto Slovanům víc, než svým vlastním bratrům.“

Boris, kterého mi al-Nizar přidělil, byl statný, asi třicetiletý muž, plný jizev utržených v boji a ostrého pohledu. Byl málomluvný, neb byl rekem, za něhož mluvily činy. K mému údivu, byl stejně jako ostatní z bojovníků nekastrovaný. Al-Nizar kastrované otroky nekupoval, protože je bral jako znehodnocené a on znehodnoceným zbožím ze zásady pohrdal. Podle toho, co jsem zvěděl, býval Boris v minulosti členem palácové gardy. Jak k němu i ostatním hrdlořezům al-Nizar přišel, jsem se nikdy nedozvěděl a ani jsem po tom nepátral.

váleční zajatci, nebo ti, kteří byli, jako nevolníci koupeni na trhu. Otrokem bylo i dítě, které zplodil pán s otrokyní, pokud se k němu nepřiznal. Pokud se přiznal, bylo dítě svobodné. Jeho matka otrokyně, však nikoliv. Pokud její pán zemřel, dostala svobodu i ona. Děti zplazené svobodnou ženou a otrokem bylo automaticky svobodné. Otrok nezískal svobodu, ani když přestoupil na víru svých pánů. Černí otroci se vždy muslimi používali na těžší práci. Kastrovaní otroci, nebo li eunuchové, měli osobité postavení a těšili se všeobecné úctě, neboť doprovázeli ženy a střežili harémy. (Pauliny 1999, str. 172)

CESTA

Má cesta se započala počátkem jara roku 928. Tehdy naše karavana opustila Damašek, město obchodu a řemesel a zamířila do dalekých zemí, o kterých jsem až do té doby slýchal pouze z vyprávění. Z Damašku jsme putovali do Aleppa, jež bylo významným obchodním a dopravním centrem. Tam jsem se poprvé

setkal s těmi, jež poznali cesty¹⁰. Byli to Židovští kupci, kteří ovládali řeč Arabů, Peršanů, Řeků, Franků, Andalůzanů a Slovanů¹¹. Tito neúnavní obchodníci procestovali celou zemi, po souši i po moři. Al-Nizar jim však nemohl přijít na jméno, neboť je bral jako soupeře, a děl o nich, že maří jeho obchody. Tito Židé dováželi ze západu eunuchy, otrokyně a mladé otroky, brokát, bobří, liščí a sobí kožešiny a také meče. V Aleppu jsem zřel i Ruské kupce, jak přivážejí z těch nejbzdálenějších zemí Slovanů kožešiny z černých lišek a bobrů i meče. Rusové musí při své cestě platit desátek na byzantské hranici i v zemi Chazarů. Své tovary přivážejí do Bagdádu a říkají, že jsou křesťané a platí tam daň dle počtů hlav¹². Rusové si za tlumočníky vybírají výhradně slovanské eunuchy.

Vpravdě musím poznamenat, že v Damašku i v Aleppu jsme se zdrželi dohromady více jak osm týdnů, neboť tam al-Nizar pořizoval zboží, s kterým chtěl obchodovat se Slovy. Když konečně pořídil vše, co chtěl, vydali jsme se na cestu do Cařihradu¹³. Při pohledu na ono město, jsem si uvědomil jeho velikost i modernu a pokrokové myšlení. Cařihrad byl do jisté míry nezávislý na politickém dění v říši. Vpravdě jsem usoudil, že byl i městem, které v mnohém převyšovalo Córdoba.

O Cařihradu sdělím toliko:

¹⁰ V orig. *ar-Rādānija* – původ tohoto slova se doposud nepodařilo jednoznačně objasnit. Může jít o *cestovatele, průvodce na cestě*. Jurgen Jacobi prokázal, že persko-arabský tvar *ar-Rādānija* je odvozen od staršího tvaru *Rādānija*, kterým se pojmenovávali lidé, kteří „znali cesty“. *Ar-Rādānija* obchodovali především s lanovým a hedvábným a bavlněným textilem a jiným luxusním towarem. (Pauliny 1999, str. 94)

¹¹ Před 1200 lety nebyli mezi jednotlivými slovanskými jazyky veliké rozdíly. Je možné, že existoval jeden hovorový slovanský jazyk, který znali a rozuměli mu i cizinci. Nejspíše šlo o jazyk, který se používal v oblasti kolem Dunaje a Dněpru neboť jej používali i Slovanští sousedé (Němci, Pečeněhové a Chazaři). (Pauliny 1999, str. 95)

¹² Tuto daň platili v muslimských zemích vyznavači tzv. chráněných náboženství a to především křesťané a Židé. (Pauliny 1999, str. 96)

¹³ Konstantinopol (pozn. autora)

Je to město ležící v průlivu, který jej omývá ze dvou stran, na východě a na severu, přičemž jeho západní strana přiléhá k pevnině. Tam je Zlatá brána, pokrytá bronzovými deskami. Město má na západní straně několiké hradby s citadelou. U průplavu je jen jedna hradba, má však četné bašty, věže a velkou citadelu. Cařihrad má též mnoho bran vedoucích k moři i pevnině a v okolí stojí mnoho kostelů.

Ale i přes jeho velkolepost jsem se v něm necítil dobře, neb to bylo město nezdravé, s velmi proměnlivými teplotami a díky svému položení, mezi dvěma moři, trpělo nadmírou vlhkosti. Proto jsem také přivítal, když jsme Cařihrad po dvou dnech opustili a vydali se na daleký severozápad. Naše další cesta byla dlouhá a vedla do Korutanského Villachu, který se rozprostíral na řece Drávě. Z Villachu jsme pokračovali do Lince. Stál na Dunajské stezce. Toto město bylo trhem a celnicí severu. Al-Nizar od místních zvěděl, že spory mezi králem Jindřichem a bavorským vévodou Arnulfem přerostly v boje¹⁴. Kníže Vratislav obávající se silného Jindřicha, ukončil spojenectví s Arnulfem, což pobouřilo Maďary, kteří proti Jindřichovi dlouhá léta válčili, rozvázali s ním spojenectví a vytáhli proti němu do boje. V této válce s Maďary kníže Moravanů prchl k Sasům a pán Prahy, kníže

Vratislav, zahynul¹⁵. Namísto něho nyní vládne Bohemii i Moravě jeho nejstarší syn Václav¹⁶. Tento kníže se prý nestavěl k prodeji otroků přívětivě a potíral jej tvrdými poplatky.

¹⁴ V květnu roku 919 si Frankové a Sasové zvolili za krále saského vévodu Jindřicha Ptáčníka. Švábský vévoda Burchard II. a bavorský vévoda Arnulf tuto volbu odmítali. To vedlo k otevřeným střetům, v kterých byl Arnulf svými spojenci, kteří se obávali Jindřicha, opuštěn a musel roku 921 uzavřít s Bavorskem mírovou smlouvu a podrobit se mu. (Steinhübel 2011, str. 82, 85)

¹⁵ Volbou saského vévody za krále se jakýkoliv útok proti Sasku stal útokem proti celé říši. Kníže Vratislav věděl, že je Jindřich silný a obával se, že pokud Arnulf padne, okusí jeho země Saskou odplatu. Chtěl se tomu nejspíš vyhnout, a proto Arnulfa v boji nepodpořil. Tím padlo bavorsko-české spojenectví, a protože tím Vratislav ukončil nepřítelství proti Sasku, tak padlo i spojenectví maďarsko-české. Maďaři tak přestali Čechy, Moravany a Nitrany považovat za spojence. Zmocnili se Nitry a zaútočili na Moravu a Čechy. Uherský kronikář

Al-Nizara to velmi rozmrzelo, leč nahlas o tom nepromluvil jediného slova.

V Linci jsem o Dunajské stezce zvěděl toliko:

Je spojnicí se všemi končinami světa. Rozbíhá se od západu k východu. Napojuje se na ni mnoho stezek, které vedou do všech jižních zemí. V Linci se na ni napojuje cesta¹⁷ vedoucí do Slovanské země Bohemia¹⁸, z Vídně zase na stezku Jantarovou¹⁹, jež protíná zemi Moravanů a pokračuje k severu. Dunajská stezka se směrem na východ větví na horní vedoucí přes Bratislavu²⁰ a Nitru²¹ a na dolní

píše: „Uhrí... krutě vyplenili Moravu a Čechy, v kterých v onom čase byl viděn vládnout kníže Vratislav.“ Šimon z Kézy o této události píše: „Když se poté usadil v obsazené Panonii, připravili o celý majetek Moravu a Čechy a v těchto bojích zabili jejich knížete Vratislava.“ O této události se zmiňuje i Nestor. Český kníže Vratislav zemřel 13. února roku 921. (Steinhübel 2011, str. 82, 83, 84)

¹⁶ Kníže Václav (Svatý Václav) vládl v Čechách od roku 921-925 až do roku 929-935 nebo 936. Byl to podle pověstí člověk vzdělaný a zbožný. Potíral tyranu. Měl být vychován svojí babičkou svatou Ludmilou, kterou nechala zavraždit jeho matka Drahomíra. Roku 928 nebo 929 musel přiznat svrchovanost Jindřicha Ptáčníka. Roku 935 byl údajně zavražděn svým mladším bratrem Boleslavem. Posmrtně byl prohlášen za svatého. (pozn. autora)

¹⁷ Jde o tzv. Lineckou stezku. Tato zemská cesta byla užívána již od pravěku, jako spojnice mezi Čechami a Rakouskem. V písemných pramenech se poprvé objevuje roku 906. (pozn. autora)

¹⁸ Lat. náz. *Boiohaemum* – Bohemia - Čechy – název je odvozen od keltských kmenů Bójů, kteří ve 4.stol.př.n.l. obsadili prostor dnešní České republiky. Tento prostor začal být podle těchto Bojů nazván římskými zeměpisci a historiky země Bójů - Bohemia. Od Bojů je odvozen i název Bavorsko (*Baiowaria*) a Lužice (*Boica*). (pozn. autora)

¹⁹ Jantarová stezka je jednou z nejstarších stezek na Českém území. Její trasa vedla od ústí řeky Visly, kde byla jantarová ložiska, přes Moravu do Vídně. Sloužila převážně k převozu jantaru z baltských nalezišť, odkud byl vyvážen již v neolitu. První záznamy o ní zachycují římské prameny, které sdělují, že ji na Moravě chránil král Vannius. (pozn. autora)

²⁰ V orig. *Būzāna* – o Bratislavě se zmiňuje i al-Idrisih (1100-1166) ve své Poučné knize pro cestovatele, jako o jednom z nejvýznamnějších měst na Dunaji. V pramenech je Bratislava pojmenována jako Braslavespurch (907), Preslavaspurch (1052), Posan (1002), Bosan (1108), Bosonium (1108) a podobně. Její název je odvozen buď od vlastního jména Braslav nebo Predslav (údajný třetí Svatoplukův syn), nebo od kmene Bužanů. (Pauliny 1999, str. 153) Když v roce 907 zemřel panovník Arpád, rozhodli se Bavoři Maďary zničit a vytáhli proti nim do boje. V čele bavorského vojska stál markrabě Liutpold a na straně maďarské Arpádovi synové Tarhož Dursak (vládl od 907-922) a Kál Bogat, vládce někdejšího Pribinova, Kocelova, Arnulfova a Braslavova knížectví. Obě vojska se srazila u hradu Preslav (dnešní Bratislava) a Bavoři byli v boji Maďary zmasakrováni. Moravané, Češi ani Glomači do boje nezasáhli po

vedoucí do Ostřihomi a Vacova. Obě větve se poté opět spojují v jednu stezku, která pokračuje až do Kyjeva, který je kupeckou křižovatkou severu. Tato východní část stezky společně s Jantarovou byla však v době mého putování jen těžce průchozí, neboť jí ovládaly hordy maďarských nájezdníků a novousedlíků²². Al-Nizar se v Linci

boku Maďarů, neboť byli nejen jejich spojenci, ale i spojenci Bavorů. (Steinhübel 2011, str. 78, 80)

²¹ V orig. Nitram – bylo město a zároveň i hlavní sídlo okolního kraje. V pramenech se poprvé objevuje ve spisu O obrácení Bavorů a Korutanců, který vznikl roku 870 a popisuje svár Moravského knížete Mojmíra a Nitranského knížete Pribinu. Tento spor skončil válkou, v níž Pribina prohrál a musel prchnout z Nitry k Ratbodovi, kde byl na příkaz krále Ludvíka pokřtěn a byly mu uděleny pozemky v Blatenském knížectví. Historici tuto událost vždy považovali za dobu vzniku Velkomoravské říše. Dnes je však pohled na tuto událost trochu jiný, neboť vše naznačuje tomu, že Pribina byl Mojmirův příbuzný a Nitra mu byla násilím odebrána, nikoliv dobytá a připojena k Moravě. (Pauliny 1999, str. 153) Roku 920 byla Nitra, po ukončení česko-maďarského spojenectví, dobytá Maďary. Uherský kronikář, který Nitrany nazývá Mészani (Messianis) píše, že v Nitře narazily Maďarské vojska i na Čechy. Šimon z Kézy tuto zprávu potvrzuje, když píše: „Lél, tedy byl vůdcem šestého vojska. Ten, obýval nejdříve okolí Hlohovce, poté co vyhubil Mezány a Čechy však častěji přebýval v okolí Nitry.“ Sever se na odpor Maďarům nestavěl, neboť podle všeho uznával jejich spojenectví a nadřazenost. Lél padl roku 955 v bitvě u Lechu, kde byli Maďaři zničeni spojeneckým vojskem, v němž byl i kníže Boleslav s Čechy a Moravany. Lél, dle Maďarských kronik, padl v boji v nejlepších letech, což naznačuje, že události k roku 920, kdy byla ovládnuta Nitra, se spíše týkají jeho otce Taše. (Steinhübel 2011, str. 83, 84)

²² Kónstantínos Porfyrogennétos ve svém spisu O správě říše (sepsaném kolem roku 945) uvádí o původu Maďarů: „Po několika letech napadli Turky (Maďary) Pečeněhové a vyhnali je i s jejich vládcem Arpádem (r. 896 prohráli Maďaři válku s Bulhary a Pečeněhú). Turci tedy, obrátivše se na útěk a hledajíce zemi k osídlení, přišli a vyhnali zase lid obývající Velkou Moravu, usadili se v jejich zemi a sídlí v ní až podnes.“ Ze zprávy však nevyplývá, že by Maďaři vyhnali národ Moravanů, ale jen obyvatele této země“ zdá se, že nešlo o vlastní zemi Moravanů (starou Moravu), ale o oblast stojící pod jejich panstvím, tj. Potisí, resp. i část Panonie. (Bartoňková a Večerka PVMIII. str. 351) Maďaři jsou často arabsky písícií autory i byzantskými historiky zařazováni mezi turecké národy. (Bartoňková a Večerka PVMIII. str. 365) Maďaři přišli do Panonie, nejen proto, že měli dle své tradice o Attilovi na onu zemi dědičné právo, ale i proto, že tam byli pozváni Moravany, jako pomoc proti Bavorům. Jejich příchod sebou přinesl veliké změny. Jako první jim podlehla Velká Morava roku 906. Přestože byla zničena, archeologie prokazuje, že v jejím jádru, tedy na Moravě ani v Nitře nedošlo k tak velikým škodám, jak je popisováno v kronikách. Stejně tak, se neprokázalo, že by Maďaři Moravu obsadili. Nejspíš jim šlo jen o zničení dynastických sídel a vládnoucí vrstvy. Ovšem není prokázáno ani to, že v těchto bojích padl Mojmir II. Maďaři s Čechy, Glomači a Moravany se poté spojili proti Sasům. Maďaři proti nim vedli útoky s podporou Slovanů v letech 906, 908, 915 a 924. (Steinhübel 2011, str. 76)

nezdržoval a naše karavana se vydala po Dunajské stezce na západ k městu Pasovu.

O SLOVANECH

Důvodem proč al-Nizar pokračoval k Pasovu, byli Maďaři²³. Od Borise jsem o nich zvěděl toto:

Vládce Maďarů se nazývá Kenda²⁴ a vlastní dvěstětisíc jezdců. Maďaři mají též vladaře, který jim radí a usměřňuje je. Nazývá se *gylas*²⁵ a Maďaři uposlechnou vše, co jim přikáže ohledně boje i obrany²⁶. Maďaři jsou uctívači ohně. Oblékají se do brokátu a jejich zbraně jsou ozdobené zlatem a stříbrem. Když se ženich uchází o nevěstu, musí si ji vykoupit svatebním darem dle svého bohatství. Jeho velikost poté sdělí rodičům nevěsty, kteří se poté rozhodují, zda mu dceru za ženu dají či nikoliv. Pokud se rozhodnou, že ano, pozve otec nevěsty otce ženicha k sobě a daruje mu deset kožešin zabalených do koberce. Teprve poté otec ženicha předá otcovi nevěsty slíbený svatební dar a přivede synovi jeho nevěstu.

Většina Maďarů má stany. Kočují a hledající obživu a pastviny. Jejich kraj je veliký a široký. Když začne zima, spěchají k řekám, kde

²³ Maďarské obsazení Panonie a jejich vítězství proti Moravanům (906) a Bavorům (907) navždy změnilo poměry na Dunaji. Moravané s Bavyry ztratili své postavení, čímž se do popředí dostali Češi a Sasové. Východ okolo Dunaje přestal být bezpečný pro kupecké karavany, a proto byla obchodní magistrála, která vedla z Córdoba, skrz střední Evropu a končila v Číně, přesměrována. Někdejší veliké Svatoplukovy trhy v jeho Moravském sídle, se začaly konat v Praze. Tím se povelkomoravský státní vývoj přesunul z Moravy do Čech a stará sídla mojmírovských knížat v Mikulčicích do přemyslovské Prahy. (Steinhübel 2011, str. 88, 89, 90)

²⁴ V orig. *K.nde* – výklad tohoto slova není jednoznačný. Je možné, že se jedná o zkrácenou chazarskou hodnost, kterou zachytil ibn Fadlān a nebo jde o turecké pojmenování druhého nejvyššího hodnostáře. (Pauliny 1999, str. 135)

²⁵ V orig. *ġ. le – džila* nebo *gyla* – jde o pojmenování nebo titul vysokého staromaďarského hodnostáře. Maďaři měli podle všeho dva vládce. Zdá se, že tuto tradici převzali od Chazarů. (Pauliny 1999, str. 135)

²⁶ Zdá se, že *gylas* byl nejvyšším vládcem Maďarů. (Pauliny 1999, str. 101) Kónstantínos Porfyrogennétos ve svém spisu O správě říše (sepsaném kolem roku 945) uvádí: „Těchto osm rodů Turků (Maďarů) však není poslušné svých domácích vládců, ale mají úmluvu, že budou při řekách, na kterékoliv straně vypukne válka, bojovat společně se vši snahou a horlivostí (šlo zřejmě o jakousi konfederaci). Za svého vlastního vládce pokládají podle poslušnosti knížete z rodu Arpádova a dva další, *gylas* a *karchas*, kteří vykonávají úřad soudce; má pak i každý rod náčelníka. Je třeba vědět, že *gylas* a *karchas* nejsou osobní jména, nýbrž hodnosti.“ (Bartoňková a Večerka PVMIII. str. 355)

přezimují a chytají ryby. Během zimy vedou války se sousedními Slovany i Rusi²⁷, a když některé zajmou, odvezou je k pobřeží Černého moře a tam je prodají, jako otroky v byzantském přístavu jménem Kerč. Maďaři jsou mocný národ, nepřístupný a velmi udatný. Proto si také podrobili všechny sousední národy. Když roku 924 vytáhli muslimové, vedení eunuchem Thamalou, na Byzanc, přispěchala jim v Benátkách na pomoc skupina Maďarů, tvrdíc, že jejich král se zdržuje nedaleko. To také dokazuje, že jejich vojska dospěla až k Středozevnímu moři.

Tázal jsem se Al-Nizara, zda by nám při cestě z Lince na sever do Slovanské země hrozilo od Maďarů nebezpečí. Leč i když jsem se to od něj pokoušel několikrát vyzvědět, odpověď z něj nevyšla a dále nás vedl na západ k Pasovu. Vpravdě musím na tomto místě uvést skutečnost, že si mne Al-Nizar po celou dobu naší cesty nevyšimal, neb jediné co jej zajímalo, byl zisk z obchodu. Byl jsem pro něj méně než vzduch. Tato jeho lhostejnost, kterou projevoval i k Borisovi, a to od okamžiku kdy mi ho pronajal, mne zpočátku rmoutila. Leč časem jsem si zvykl a byl jsem za to rád, neb mne díky tomu počal Boris akceptovat, jako svého pána. Dokonce mi začal i důvěřovat a na mé přání mne během dlouhé cesty učil řeči Slovanů a mnoho mi o nich sdělil. Dozvěděl jsem se, že on sám pochází ze země sjednotitelů slovanských kmenů²⁸. Narodil se prý do doby, kdy byla moc a sláva těchto sjednotitelů narušena v důsledku svárů mezi nimi, nepřízni počasí a vpádu Maďarů do jejich země. Tyto všechny příčiny vedli nakonec k pádu jednoty a k válkám, díky čemuž on sám skončil

²⁷ Vikingové – *vík* – záliv, fjord, *vig* – bitva – pověst výborných válečníků. Frankové jim říkali – *Normané/Norové (severští lidé)*, Angličané zase – *Dáni/Dánové*, Němci – *Ascomanové – jasanoví muži (dle lodí z jasanu)*, Slované – *Varjagové – na východě*. Oni sami si říkali *Rhos*, což znamená *veslaři, mořeplavci* – odtud *Rus, Rusko*. (pozn. autora)

²⁸ Někdejší Velkomoravské říše (pozn. autora)

v otroctví²⁹. Boris byl mužem nejen na pohled drsným, ale i vzdělaným a nevidaně zcestovalým.

O západních Slovanech pravil toto:

Země Slovanů se rozprostírají od Středozevního moře až k severním oceánům. Dříve to byli kočovníci. Pak si však zabrali svá území a bydlí v nich dodnes. Tvoří rozličné kmeny, které vedou mezi sebou války. Mají své krále, z nichž někteří se hlásí ke křesťanství směru jakobitskému³⁰, jiní však nemají žádné knihy a neřídí se

²⁹ Kónstantínos Porfyrogennétos ve svém spisu O správě říše (sepsaném kolem roku 945) k tomuto sváru uvádí: „Tento Svatopluk měl tři syny (Mojmír II., Svatopluk II. jsou známi z Ann. Fuld. ad. a. 898,899. Existence třetího syna se zakládá pouze na tomto údaji a spojuje se s ním jméno Predslav, který je uveden v Cividalském evangeliáři za jménem Svatopluk a jeho ženy Svatožizně), a když umíral, rozdělil svou zemi na tři díly a zanechal svým třem synům po jedné části: prvního slavnostně ustanovil velkým vladařem s tím, aby druzí dva byli podřízeni svrchovanosti prvního syna. Napomenul je pak, aby se nedostali do rozbrojů a nepostavili se proti sobě navzájem, a ukázal jim takový příklad: přinesl a svázal tři pruty, dal je prvnímu synovi, aby je zlomil, a když tomu na to nestačily síly, podal je znovu druhému, a tímž způsobem i třetímu. Potom rozdělil ty tři pruty, podal je svým třem synům po jednom, ti je vzali a na jeho vybídnutí, aby je zlomili, hned je přelomili. Tímto příkladem je napomenul a pravil: »Budete-li setrvávat ve svornosti a lásce, stanete se nerozdělitelnými, od nepřátel nepřemožitelnými a neporazitelnými; dojde-li však mezi vámi ke sváru a řevnivosti a rozdělíte-li se ve tři říše, nepodléhající prvnímu bratrovi, vyhladíte se navzájem a budete i od svých sousedních nepřátel zcela zničeni.« Po smrti tohoto Svatopluka setrvali (bratři) jeden rok v míru, ale když pak mezi ně vpadl svár a roztržka a oni zvedli proti sobě navzájem občanskou válku (Ann. Fuld uvádí vypuknutí těchto svárů až o čtyři roky po Svatoplukově smrti r. 896 a je možné, že se tak událo již r. 895, kdy se od Mojmíra odtrhli Čechové), přišli Turci (Maďaři se usadili v Potisí r. 896), zcela je zničili a zmocnili se jejich země...“ (Bartoňková a Večeřka PVMIII. str. 356-357)

³⁰ Tato al-Masūdīho informace je velmi zvláštní a překvapivá. Objevuje se i u Ibn Já'kúba, který kolem roku 965 navštívil Boleslavovu říši v Čechách. Dnes není tato informace příliš přijímána. V případě Jakobitů jde o Syrskou pravoslavnou církev. Její počátky jsou spjaty s působením Svatého apoštola Petra v Antiochii. Dnešní podobu jí dal v 6. století Jakob Baradaí. Jakobité nebyli nikdy početní. Podle Marquarta měl al-Masūdī na mysli Moravy, Slováky, panonské Slovany a Bulhary. Označil je tak prý proto, že i oni byli stejně, jako Jakobiti za svoji víru pronásledováni. Je známo, že se Bavorští duchovní stavěli proti misii Cyrila s Metodějem na Moravě i jejich staroslověnskému jazyku a liturgii. Je však otázkou zda tomu tak opravdu je. Al-Masūdī ve svém druhém dochovaném díle „Kniha poučení a oprav“ naopak tvrdí, že Slované vyznávají víru Nestoriánskou. Zakladatelem této sekty byl Nestorius a žil v 5. století. Byzantská církev proti nestoriánům krutě zasáhla roku 489 a vyhnala je

žádnými náboženskými zákony. Všichni Slované sídlící od západu k východu a od severu a částečně i ti, kteří sídlí na jihu, byli dříve jednotní. Nyní vládne nad každým jejich národem vlastní král či kníže. Vládcem Bulharů je car Petr³¹, vládcem Kyjeva je Igor³², vládcem Bohemie a Moravy je nyní Václav, králem severu Siemomysl³³ a králem nejzazšího severu Stojgněv³⁴.

Do země Bohemia, kam máme nyní namířeno, jsme vždy vstupovali z Pasova do Řezna a do Magdeburku, tak jako nyní. Odtud jsme procházeli podél pevnosti Kalbe, která je od Magdeburku vzdálena deset mil. Od Kalbe to je dvě míle do pevnosti Nienburk, jež je vystavěn na řece Sále z malty a kamene. Z Nienburku cesta pokračuje podél židovské osady³⁵ a podél pevnosti Wurzen ležící na řece Muldě a od ní je to dvacet pět mil k okraji hlubokého lesa, který od okraje až ke svému konci měří čtyřicet mil a rozprostírá se po nesjízdném a pustém pohoří. Zde je postaven dřevěný most přes bažiny. Za pustým lesem se vstupuje do města Prahy, sídla Vratislavova syna. Toto město je vystavěno z kamene a vápna a je

z Byzantského impéria. Není známo, že by byli někteří Slované nestoriáni. (Pauliny 1999, str. 110, 124)

³¹ Petr I. Bulharský (927- 970) byl synem Simeonovým. Nebyl příliš dobrým vládcem. Byl slabý, krotký a nezkušený v diplomacii. Díky svým neobratným válkám přivedl říši na pokraj kolapsu. Přesto se na svém trůnu udržel nejdéle ze všech středověkých panovníků. (pozn. autora)

³² Igor (912 – 945) byl synem varjagského vládce Novgorodu Rurika a slovanské ženy. Založil rod Rurikovců. Igor zaútočil dvakrát na Konstantinopol, což skončilo uzavřením míru. Roku 944 vystupuje jako veliký kníže mezi dalšími Slovanskými knížaty. Používal titul kagan. Igor se snažil rozšířit území Kyjevské Rusi. Byl zabit roku 945 při výběru daní a vlády se za jeho neplnoletého syna Sviatoslava ujala jeho Olegova žena Olga. (pozn. autora)

³³ Siemomysl (do 935) byl třetím polským knížetem a otcem prvního doloženého polského knížete Měška I. Jeho otec se jmenoval Lesek a matka byla neznámá dcera Svatopluka Velkomoravského. Jeho žena Gorka byla zřejmě dcerou Vladislava Lašského. (pozn. autora)

³⁴ Stojgněv byl obodrický kníže a o jeho bratrovi Nakonovi zanechal zprávu Ibn Já'kúb. O Stojgněvovi se ví, že roku 955 společně s bratrem, Obodryt a Lutici vytáhli do boje proti Němcům. Vojska se střetla v bažinách u řeky Reknice. Slované v bitvě podlehlí a Stojgněv padl. Hlavy padlých byly nabodány na kůly a 700 zajatců bylo popraveno. (Tietamar 2.6)

³⁵ Židovská solina - doly na sůl (Pauliny 1999, str. 122)

největším městem obchodu³⁶. Přicházejí sem z Krakova a Kyjeva Rusové a Slované se zbožím. Arabové, Židé a Maďaři v Praze obchodují a vyváží odtamtud otroky³⁷, cín a různé kožešiny. Václavova země je nejlepší zemí severu a nejvíce zásobené v potravinách. Vyrábí se tam sedla, uzdy a tlusté štíty, kterých se v těchto zemích užívá.

Král Stojgněv vládne na nejvzdálenějším severozápadě³⁸. Sousedí s ním Dánové. V jeho zemích je lacino a jsou bohaté na koně, kteří jsou odtud vyváženi do jiných zemí. Bojovníci jsou zde vyzbrojeni štíty, přilbami a meči. Stojgněvův hrad se nazývá Grad, tedy Velký hrad. Stojí na jezeře se sladkou vodou, a jižně od něj se nachází pevnost. Takovým způsobem budují Slované většinu svých hradů³⁹. Zajdou na louky, které jsou bohaté na vodu a houštiny, a vytýčí si tam kulaté nebo hranaté místo. Pak dle svého uvážení kopou do země a vytěženou hlínu použijí na upevnění fošen a kúlů do tvaru hradeb a hradebních věží. Kopou a staví, dokud nedosáhnou požadované výšky zdi, v které pak vytýčí na jednom místě otvor pro bránu. Za ní postaví pro vcházení a vycházení dřevěný most. Z hradu Grad je to k oceánu

³⁶ Stejný popis Prahy zanechal i Ibn Já'kúb. Historici nebyli nakloněni představě, že by Praha měla v polovině 10. století hradby. Roku 2007 proběh výzkum na pražském Malostranském náměstí, který odhalil pozůstatky dřevohliněného opevnění z přelomu 9. a 10. století. Společně s nimi byla na stejném místě objevena jedna z hlavních vstupních bran do města. Dnešní dlažba Malostranského náměstí je o pět metrů výše než před tisíci lety a nachází se tedy v úrovni strážních věží objevené brány. V Praze žilo v 10. století několik tisíc lidí. (Gazdík 2007, iDnes)

³⁷ Benjamin ben Jona z Tudely ve svém cestopisu vyjmenoval německá města od Verdunu a Kolína až po Regensburg, v kterých žije mnoho Židů, učených a zámožných lidí. Z Kolína do Regensburgu je patnáct dnů cesty krajem, který Židé nazývají Aškenáz (Německo). Z Regensburgu vedla cesta do Prahy: „A odtud dál je krajina Behem (Čechy). A ona je nazývána Prag (Praha). Ona je počátkem kraje zvaného Slavónia (Isklavonia). Jeho zmínka o obchodu s otroky pochází z 10. století: „A Židé, kteří tam sídlí, ji nazývají krajina Kanaán, protože obyvatelé tohoto kraje prodávají své syny i dcery všem národům. To samé lze povědět i o obyvatelích Rusi.“ (Steinhübel 2011, str. 88)

³⁸ Dnešní Německo. Polabští Slované. (pozn. autora)

³⁹ Hradiště (pozn. autora)

jedenáct mil. Nepřátelé vnikají do země Stojgněva těžce, neb je plná luk, houštin a močálů⁴⁰.

Co se týká země Siemomysla, je to ta nejrozlehlejší země severu. Jejím bohatstvím je obilí, maso, med a ryby. Seimomysl platí z daní žold svým vojákům, kterých má na tři tisíce. Sto z nich se silou vyrovná tisícovce protivníků. Poskytuje jim oblečení, koně, zbraně a vše co potřebují⁴¹. Kdykoliv se někomu z vojáků narodí dítě a je jedno, zda je to chlapec nebo dívka, vyplatí tomu dítěti také žold. Když dítě doroste, vyplácí za něj svatební dar. Pokud jde o chlapce, tak otci nevěsty, pokud jde o dívku, tak jejímu otci. Pokud má otec dvě nebo tři dcery, znamená to bohatství, kdežto chlapec je příčinou bídy.

Se Siemomyslem sousedí na severu Prusové, kteří mají svoji vlastní řeč a jsou nesmírně stateční. Pokud je napadne nepřátelské vojsko, nikdo z nich nečeká posily a vrhá se ihned do boje. Nestará se o nic a o nikoho, jen seká mečem, dokud nepadne nebo nepřítel nezabije.

Na jih od Siemomyslova království a na východ od království Bratislavova syna se rozkládá země Moravanů. Z této země povstali, jak již bylo zmíněno, zakladatelé Slovanské říše⁴², kteří dali všem vlastní písmo i víru⁴³. Dříve v době jednoty byli Moravané početnější

⁴⁰ Stavění hradů, opevněných sídlišť, příkopů, mostů a vytváření záseků, bylo rozšířené u všech euroasijských etnik. Arabští autoři, kteří psali o krajích, v nichž sídlili Slované, je vždy popisovali, jako zalesněné, bažinaté oblasti. Autorem jediné podrobné zprávy o stavbě slovanského sídla, která se dochovala, je Ibn Já'kúb. (Pauliny 1999, str. 138)

⁴¹ Podobný způsob zajištění vojska se objevuje v popisu ibn Rusty, který přináší zprávu o Svatoplukovi. (Pauliny 1999, str. 97)

⁴² V Bavorském episkopátu (sepsaném kolem roku 900), který si stěžuje Janu IX. na zřízení arcibiskupství na Moravě je uvedeno: „Slovanští Mojmirovci (Moimarii) však vyšli u nevěřících pohanů.“ Toto pojmenování se týká všech Slovanů. Je to první a zároveň jediné označení vládnoucího moravského rodu tímto jménem a je protikladem k dynastii Karolingů. Z textu tohoto listu vyplývá, že písemný styk dvora Mojmíra II. s papežskou kurií byl v letech 898-899 poměrně čilý. (Bartoňková a Večerka PVMIII. str. 196, 204)

⁴³ Kniže Moravanů Rostislav nejprve požádal v Římě papeže, aby mu zajistil misii s kněžími. Papež však na jeho žádost neodpověděl a tak Rostislav asi roku 861, požádal byzantského

než Byzanci a byli opravdu zvláštním národem. Vládl jim vládce, jehož přezdívali náčelník náčelníků⁴⁴. Byli to největší válečníci a obchodníci severu. Nyní mají Moravané málo koní, bojují pomocí oštěpů, štítů a kopí. Stavějí pevnosti, kde tráví zimní měsíce a rovněž se v nich ukrývají před nepřáteli. Jejich vody tečou po povrchu země a nemají podzemní kanály. Moravané se převážně zabývají zemědělstvím. Nemají vinice, zato mají hojnost medu. Jejich země je bažinatá, a proto jsou proti nim vedeny války výhradně v zimě⁴⁵. Tento kmen je nejstatečnější a nejbystřejší ze všech Slovanských kmenů.

Na východě žijí Slované, kterým vládne kmen jménem Rus⁴⁶. Tento kmen, jenž je znám také jako Varjagové⁴⁷ vládne všem východním Slovanům z města Kyjeva⁴⁸. Králem Rusů je nyní Igor.

císaře, aby mu poskytl biskupa a učitele, který by na Velké Moravě založil novou církevní správu. Císař Michal mu vyhověl a vyslal na Moravu misií vedenou Cyrilem a Metodějem, která donesla slovanské písmo i křest a měla základní význam pro kulturní vývoj celé východní Evropy

⁴⁴ Lze rovněž přeložit i jako vládce vládců nebo kníže knížat. Byl takto titulován Svatopluk v *ibn Rustově Knize vzácných drahokamů*. (Pauliny 1999, str. 103)

⁴⁵ Důvodem zimních útoků bylo, že stromy neměly listy, takže se z korun stromů nedaly vést přepady a především pak, protože zamrzly močály, které znemožňovali v jiném ročním období průchod. (pozn. autora)

⁴⁶ Rusové přijali slovanství až během 10. století. (pozn. autora)

⁴⁷ Varjagové byli původem švédští Vikingové, kteří obchodovali i válčili s východní Evropou. Později se smísili se Slovany a jiným Evropským etnikem. Proto také Varjag v pozdější době neoznačoval etnickou příslušnost, ale sociální postavení. Varjag znamenal člena družiny, vázaného přísahou věrnosti (*vár*) svěmu náčelníku. Většinou sloužili, jako elitní jednotky kupcům i knížatům a císařům. Varjagové začali do severovýchodní Evropy pronikat v 8. století. Budovali si základny na řekách a využívali místní staré základny. Nejznámějším a nejstarším je Aldeigjuborg v blízkosti ústí Volchova do Kaspického jezera. Odtud pronikli na Volhu i do Arabských zemí a začali s obchodem. Poté Varjagové v čele s Rurikem ovládli Slovanská centra Novgorod, Bělozersk, Polock a Kyjev. Právě oni byli často jmenováni jako Rus. I když se brzy asimilovali se slovanským etnikem, jejich etnonym Rus se zachoval a přenesl na území, která Rurik ovládl. (Picková 2007, str. 253-261)

⁴⁸ Kyjev byl největším trhem Slovanů. Křižovaly se zde dvě obchodní magistrály. Jedna směřovala od Varjagů k Řekům, druhá, na níž ležely města Praha a Krakov, se táhla do západní Evropy a dále na východ. (Steinhübel 2011, str. 99)

Rusové jsou bojovní a rozpínaví, což zapříčinilo, že pokud chtějí obchodovat na území Byzanců, musí zaplatit daň.

Slyšel jsem též, že na západě od Rusů leží město žen. Vlastní pozemky a otroky. Otěhotní-li zdejší ženy s otroky, a pokud se jim poté narodí chlapec, zabijí ho. Ženy tam jezdí na koních, vedou války a jsou odvážné a statečné⁴⁹.

Na západě od města žen žijí Slované, kteří se nazývají Veleti. Bydlí v hustých vlhkých bažinatých lesích. Mají veliké město u světového oceánu, které má dvanáct bran a jeden přístav. Nemají žádného krále, nevládne jim žádný jednotlivec. Vládou jim jejich stařešinové.

Na jihu od všech těchto Slovanů, žijí nejznámější z nich Bulhaři. Bulhaři nosí úzké šaty, na kterých mají opasky a na nich mají nasazené zlaté a stříbrné koule. Jejich králem je Petr I. Bulharský. Má velikou moc, nosí na hlavě korunu, má své sekretáře, zapisovače, správce a na základě zákonů poroučí a zakazuje. Bulhaři ovládají jazyky a překládají Evangelia do jazyka slovanského, protože to jsou křesťané. Car Petr prý tvrdí, že křesťanství přijal poté, co oblehl město Cařihrad a jeho král mu šel vstříc, a aby jeho město nelehlo popelem, obdaroval Petra dary. Dal mu za manželku svoji dceru a nabídl mu křest. Pravdou však je, že je tato historka výmysl, neboť křest přijal již jeho dávný předchůdce.

Toto je tedy vše, co jsem od Borise o Slovanech zjistil, dříve než jsem se do jejich zemí dostal.

Je nutné, abych doplnil ještě jedno zjištění, které mi sdělil samotný al-Nizar.

Slované jsou odvážní a útoční. Nadevše milují svobodu⁵⁰. Dokud byli jednotní, nešlo je porazit. Obývají země bohaté na úrodu, jsou

⁴⁹ Město žen je legenda. Zmiňuje se o něm především Ibn Já'kúb, který tvrdí, že mu o něm řekl sám německý král a pozdější císař Ota I. (Pauliny 1999, str. 122)

⁵⁰ Lev VI. Moudrý ve své Válečné taktice sepsané mezi roky 886-912 píše: „I Slovanské kmeny se navzájem shodovaly v způsobu života a mravech; byly rovněž svobodné, nikterak ochotné

výteční řemeslníci i obchodníci. Jejich zboží putuje po souši i po moři do celého světa. Jejich vládci nemají trůny, nýbrž stolce umístěné ve velikých sálech. V nich rokují, jako v sedle koně. Vládci Slovanů putují po své zemi ve velikých vozech na čtyřech kolech. Ve čtyřech rozích těchto vozů jsou postaveny mocné trámy, ze kterých visí na silných provazech nosítka, vyšívaná brokátém, takže sedící v nich nepocítuje otřesy vozu. Slované bojují s Byzanci, Franky, Lombardany a jinými národy, a tyto války jsou vedeny se střídavým štěstím⁵¹.

k otroctví nebo poddanství, a to zejména pokud bydlely ve své vlastní zemi za Dunajem. A když se odtamtud přestěhovaly sem a byly jaksi přinuceny přijmout poddanství, nechtěly dobrovolně poslouchat nikoho jiného, nežli nějak samy sebe; pokládaly totiž za lepší trpět útlakem od vládce z vlastního kmene nežli sloužit a podléhat římským zákonům. Ti pak, kteří přijali svátost spasitelného křtu, udrželi tento (způsob života) – pokud na nich jest – až po dnešní časy v navyklé podobě své dávné svobody.“ (Bartoňková a Večerka PVMIII. str. 319)

⁵¹ Lev VI. Moudrý ve své Válečné taktice sepsané mezi roky 886-912 píše: „Vyzbrojovali se pak někdy malými kopími, to jest oštěpy, každý muž dvěma, někteří pak i velkými podlouhlými štíty na způsob pavéz; užívali i dřevěných luků a šípy mívaly napuštěné jedem, který je účinný, pokud ten kdo byl střelou zasažen, nevypije buď protijed, nebo i jiný léčivý prostředek, anebo pokud si ránu nevyřeže, tak aby (jed) nepronikl (do těla). Jinak by totiž i celé tělo dočista zahynulo. S oblibou pak bydlí a při útěku nacházejí útočiště na zarostlých a nepřístupných místech.“ (Bartoňková a Večerka PVMIII. str. 321)

V PASOVĚ

Naše karavana dorazila do města Pasova ležícím na soutoku tří řek. Je městem biskupů a současně i křižovatkou karavan. Stojí ve východofranské říši. Vládl mu v době mé cesty král Jindřich⁵².

V Pasově jsem zvěděl, že hranice Maďarů začíná na řece Emži. Ti díky svým loupežným výpadům východní obchod zprostředkovaný Dunajskou stezkou znemožňují. Z Pasova vedou do země Slovanů dvě stezky. Karavany se z Pasova vydávají buď přímo k severu anebo se musí přebrodit přes největší zdejší řeku Dunaj a napojit se na prastarou stezku odkud se lze dostat na východ. Tato stezka se nazývá Solnou, neboť hlavním artiklem, který se přes ni vozí do zemí Slovanů, je sůl, ježto oni mají tohoto minerálu nedostatek. Slované ji používají nejen k dochucování svých jídel, ale i ke konzervaci masa a jiných potravin. Sůl je do Pasova dovážena ze solných ložisek po řekách a odtud je dopravována do zemí Slovanských na hřbetech koní. Tento minerál není však jediným artiklem, který se od dob Maďarského záboru východní Panonie po této stezce převáží. Krom soli se po ní do zemí Slovanů přepravují drahé látky, jantarové perly, jižní plody, koření a víno. Opačným směrem pak proudí ze zemí slovanských do Pasova a dále do celého světa obilí, chmel, med, pivo, medovina, vlna a kůže.

Jak jsem již zaznamenal, Boris mi vypověděl, že měl al-Nizar ve zvyku putovat dál z Pasova na sever do Magdeburku a dále přes zemi

⁵² Jindřich Ptáčník král východofranský a zakladatel otonské dynastie králů a císařů (876-936). Sjednotil a stabilizoval východofranskou říši. (pozn. autora)

Stojgněva přímo do Prahy, Znojma, Olomouce⁵³ a Krakova⁵⁴. Osud tomu však chtěl, že se al-Nizar v Pasově doslechl další zlé zprávy, a to o svárech mezi severními Slovany a králem Jindřichem. Jindřich nechal zpevnit hraniční hrady a za pomoci hraběte Siegfrieda z Merseburku⁵⁵ a jeho hrdlořezů a lapků nejenže zhoubně škodil Slovanům⁵⁶, ale i ohrožoval kupecké karavany. Vše, co al-Nizar zvěděl, jej donutilo v Pasově setrvat dva dny, během nichž se rozhodoval, co dál. Pravdou je, že mi tím alespoň umožnil toto město lépe poznat a seznámit se s místními lidmi. Avšak jediný poznatek, který jsem zde získal a později si potvrdil i během další cesty, byl ten, že zdejší lidé i všichni lidé severu jsou těmi nejšpinavějšími národy

⁵³ Olomouc i s Moravou sahající až po řeku Váh podléhala Přemyslovcům. Avšak jen povrchově, neboť skutečně byla v moci místních knížat. Naproti Hradisku stávalo v době vlády Boleslava přemyslovské vojenské opevnění střežící zdejší kupeckou stezku směřující z Prahy do Krakova. Přemyslovská hradiště vznikají v Olomouci i v hradišti Znojmo bez jakýchkoli známek násilného dobývání Moravských hradišť ani jejich následného zničení, jak to bylo u přemyslovců zvykem. Olomouc známá též, jako *Alemure* se po pádu Velkomoravské říše stala hlavním sídlem Moravy. (Steinhübel 2011, str. 101-103)

⁵⁴ Krakov podléhal přemyslovcům stejně, jako Morava. Avšak ústřední část Krakovska patřila Vislanům, které si podmanil již kníže Svatopluk, a museli přijmout Metodějův křest. Roku 987 se Krakova dle Kosmovy kroniky zmocnil polský kníže Měšek a pobil všechny české vojáky, kteří hrad ovládali a dohlíželi na tržiště. (Steinhübel 2011, str. 101-103)

⁵⁵ Meseburg nebo Meseburk, Česky Meziboř je historické město ve středním Německu ležící na řece Saale, v němž roku 919 založil Jindřich I. Ptáčník císařskou falc. Roku 968 tu bylo zřízeno biskupství. Působil v něm i biskup Dětmár, původem s Walbecku, který proslul sepsáním kroniky, v níž popisuje nejen dějiny Saska, ale i důležité informace o Čechách a Polsku.

Siegfried z Merseburku žil v letech 895 – 937. Byl synem Thietmara, vychovatele Jindřicha I Ptáčníka a vykonával funkci prokurátora saského vévodství. Jeho první manželkou byla Irminburga, dcera saského vévody Otty I. Jeho druhá manželka Judita založila klášter v Groningenu a stala se její první abatýší. Siegfriedův bratr byl nechvalně proslulý hraběte Gera, který nechal roku 939 povraždit třicet slovanských velmožů na hostině, kterou pro ně přichystal. (Tekla 2007)

⁵⁶ Jindřich I. Ptáčník se již od svého nástupu na Německý trůn, který proběhl roku 919, začal připravovat na definitivní podmanění Slovanů. Prosazováním křesťanství a to, ať mírově či násilím, mělo za cíl získání nových území a to buďto pod přímou vládou nebo jako závislá území, ze kterých byli panovníkovi odváděny poplatky formou daní. Těmto hamižným německým výbojům směřovaným na sever i k východu se nevyhnuly ani Čechy. (Tekla 2007)

světa. Myjí se jen dvakrát do roka a šaty si nikdy nečistí a nosí je tak dlouho, až se rozpadnou na hadry⁵⁷.

V té době se mi rovněž událo toto:

Seděl jsem v krčmě a zapisoval si své poznatky z dosavadní cesty, když tu ke mně přisedl jakýsi neznámý muž a pravil:

„Proč maříš čas zapisováním?“

Jeho otázka mne vpravdě překvapila, neb jsem byl zvyklý psát během svých cest.

Odvětil jsem mu:

„I Bůh ví, že knihy jsou užitečné, neb pravil: Přednášej, vždyť Pán tvůj je nadmíru štědrý, ten, jenž naučil perem, naučil člověka, co ještě neznal.“

On mi na to odvětil:

„Moudrost hledej v srdci a ne v knihách, neb co nemáš v hlavě, není ti k ničemu. Musíš mít dobrou paměť a vše si v ní uložit.“

Oponoval jsem:

„Prorok pravil: Svě vědomosti si upevněte písmem.“

Leč on děl:

„V knize je pouze písmo, které dovede k vědomostem ty, co je čtou. Ti co je píší, musejí nejdříve vědomosti získat. Nejprve si něco zapamatuj a až poté si to zapiš. Tak svůj poznatek uschováš v písmu. Pokud bude tvůj poznatek plnohodnotný pro ostatní, tak každý, kdo si jej opíše a přečte, něco se dozví a vzpomene si přitom i na tebe. Avšak to, co prožiješ a poznáš, si zapamatuj především ty ve své hlavě, protože je jen tvůj a rozšiřuje tvé obzory vědění.“

Poté se muž zasmál a děl mi, že člověk, který během cesty píše, stráví tuto cestu psaním, nikoliv rozšiřováním svých vědomostí a objevováním neznáma. Vpravdě byl onen muž cestovatelem.

⁵⁷ Arabové byli v 10. století ve věcech hygieny na mnohem vyšší úrovni než Evropané. (pozn. autora)

Prozkoumal celý severovýchod a vyprávěl mi o některých pozoruhodnostech, které tam zřel.

Vypověděl mi toto:

„Putoval jsem zemí povolžských Bulharů a zřel v jejich krajině kosti obrů Ádů, které Bůh vyhubil bouří, protože mezi sebe nepřijali jeho posla. Pod zemí se v jejich blízkosti dají nalézt i kly, které jsou bělejší jako sníh a těžší než olovo. Neví se, z jakého zvířete pocházejí. Vyvážejí se odtamtud do Churasánu, kde se z nich vyrábějí hřebeny, skříňky a mnohé jiné věci, které se podobají těm, jež se vyrábějí ze slonoviny. Slonovina je však oproti nim křehčí⁵⁸. Poté jsem cestoval k Tmavému moři⁵⁹ do kraje, jež se nazývá Jugra⁶⁰. V létě je v této krajině den tak dlouhý, že tu slunce nezapadá čtyřicet dnů. V zimě tam zase vládnu dlouhé noci a liškám, zajícům i vlkům tam v tomto období zbělá srst. Po souši se k nim lze dostat pouze po celoročně zasněžených pláních a to jen za pomoci sněžnic. Obchod tam probíhá tak, že kupec položí svůj tovar na zem, označí ho svojí značkou a odejde. Když se po nějakém čase vrátí, najde u své značky vyměněný tovar. Když ho potřebuje, vymění jej za jiný. Když ne, nechá ho tam. Nikdo z nich druhého nepodvede. Lidé v těchto krajích nevedou války a nepoužívají žádná tažná zvířata. Mají husté lesy a mnoho medu. Žije tam mnoho sobů, které lidé loví pro jejich kožešiny a maso. Navrátil jsem se nazpět do země povolžských Bulharů a od nich pokračoval v cestě plavbou na lodi po Slovanské řece⁶¹. Tato řeka je tmavá, přesto

⁵⁸ Jde nejspíš o mamutí kly, které se dovážely z Povolží do říše kalifů. O jejich dovozu píšou krom jiných i Ibn al-Fauih a Abū Hāmid al-Ġarnāṭī. (Pauliny 1999, str. 168)

⁵⁹ Severní ledový oceán. Arabové jej nazývali *Tmavé moře* nebo *Moře mraků*. (Pauliny 1999, str. 168)

⁶⁰ Jugra - Ruští letopisci dle všeho tímto názvem identifikovali všechny finské národy žijící mezi Pečorou a Uralem. (Pauliny 1999, str. 168)

⁶¹ Arabští autoři nazývali od 9. století Volhu a všechny její přítoky Slovanskou řekou. (Pauliny 1999, str. 169)

sladká a čistá. Namísto ryb v nich žijí velicí černí hadi⁶². Řekou jsem proplul zemí Slovanů k Lesnímu národu⁶³. Muži tohoto národa si holí brady, sídlí u břehů řek a loví bobry. Každých deset let se prý u nich rozšíří čarodějnictví. Staré čarodějnice v těch časech učí mladé ženy čarovat a kazí je. Chlapi tam proto chytají všechny staré ženy a házejí je do řeky, aby poznali, zda jsou čarodějnice. Ty stařeny, které se potopí pod vodu, nechají, ty co se nepotopí, jsou čarodějnice a chlapi je spálí. Lesní národ platí daň povolžským Bulharům. Uctívají stromy, kterým se klanějí. Byl jsem i v zemi Maďarů a zřel tam divoké býky veliké jako slony. Lidé je tam loví. Jsou to pozoruhodná zvířata. Kůži z jednoho býka dovedou odtáhnout jen dvě silné muly a jeho hlavu přitom musí vézt na voze. Má výtečné maso, velké a dlouhé rohy, podobající se sloním klům⁶⁴.“

Seděl jsem s tímto mužem dlouho do noci a rozprávěl se s ním o mnoha věcech. Leč pak jme se, k mé nevoli, museli rozloučit a jít si každý svojí cestou.

Al-Nizar se nakonec rozhodl, že trasu naší cesty změní a vydá se ke Slovanům od jihu po Solné stezce. Vpravdě jej toto rozhodnutí dvakrát netěšilo, neboť byl zvyklý uzavírat dobré obchody s knížaty Obodritů, bratry Stojgněvem a Nakonem a s Tugumírem, jenž byl knížetem Lutických Havolannů⁶⁵. Avšak neměl na výběr a tak jsme stejně, jako mnoho jiných obchodníků překročili v Pasově řeku Dunaj a po Solné stezce jsme po dvou dnech putování skrz Hyrkánský les⁶⁶ konečně dorazili do země Slovanů, jež nese od dob římských jméno Bohemia.

⁶² O těchto hadech se zmiňuje i ibn Fadlān, který uvádí, že žijí v řece Volze i ve všech jejích přítocích. (Pauliny 1999, str. 169)

⁶³ Jde nejspíš o Mordvany, kteří byli pohany až do 16. století. Uctívali stromy, převážně duby a přinášeli jim zvířecí oběti. (Pauliny 1999, str. 169)

⁶⁴ Tur evropský. (pozn. autora)

⁶⁵ Polabští Slované. (pozn. autora)

⁶⁶ Jedná se o dnešní Šumavu. V době keltské se nazývala Gabreta (Pohoří kozorohů), jak jej pojmenoval ve své mapě Klaudios Ptolemaios. Hyrkánský les (hyrkánský z řeckého „horský“)

V ZEMI SLOVANŮ

Tvrzení většiny znalců, kteří se kdy Slovanů zabývali, je že tento národ patří k potomkům Mádaje syna Josefa, syna Noeho. Od Noeho prý odvozují svůj původ a u něho se zbíhají jejich rodokmeny⁶⁷.

Vědom si této skutečnosti stejně jako informací, které jsem získal od Borise a al-Nizara, předpokládal jsem, že jsou všechny národy Slovanů bohaté a honosné. Avšak v povodí říčky Volyňky, kam nás Solná stezka zavedla, jsem poznal, že je mé smýšlení přehnané a zkreslené.

Na obranu všech Slovanů musím však poznamenat, že jsou v obchodování s námi tak zběhlí a jsme pro ně tak známí, že nereagují, jako jiné národy, které na nás pohlížejí skrz prsty, nebo se nad námi neoprávněně povyšují, či žijí v představě, že je naše kůže uměle

= Hercynský les pochází z Einhardových análů, v nichž uvádí, že se Karel Veliký při svém tažení do jihovýchodní Evropy r. 803 zastavil se svou družinou na lov zubrů v Hyrkánských lesích. Volf a Třeštík uvádějí, že se tímto názvem v 9. století označovaly Šumava i navazující Smrčiny. Kosmas ji nazývá Les a Dalimil zase Bavorský les. Jméno Šumava patrně jako první použil r. 1565 Bonfini ve svém díle *Rerum Hungaricum*. V současnosti je termín Hyrkánský les používán pro zcela jinou oblast, vegetaci pohoří Elborz v severním Íránu. Termín hercynská pohoří, který je odvozen od německého pohoří Harz, dnes označuje nejen Šumavu, ale i Jeseníky, Krkonoše a Krušné hory, neboť patří do pohoří vzniklých během hercynského vrásnění před 250–300 mil. let. (Česká krajina o.p.s. 2012, str. 16)

⁶⁷ Původ Slovanů je odvozen od biblického rodokmene. Arabové věřili, že předkem Slovanů, byl muž jménem Slovan pocházející od Mádaje. Podle legendy zachované v prastaré anonymní perské kronice *Kompendium historických příběhů a vyprávění*, zemřela matka Slovanova otce při jeho porodu, a proto ho kojila fena a pil od narození pouze psí mléko. Měl prý díky tomu psí povahu, a proto dostal jeho syn jméno Saqlab (Slovan). Sag znamená v perštině pes. Později, když každý dostal svoji zemi, bojoval Slovan o zem s Rusem a Chazarem. Ti ho však porazili a Slovan musel hledat zemi na severu. Tam jí také našel a usadil se v ní. Země Slovanů je tedy studená a oni si stavějí domy pod zemí a vykuřují je párou. (Pauliny 1999, str. 38)

obarvena do hněda. Neboť nikdy jsem se při pobytu mezi Slovany nesetkal s těmito ani jinými narážkami ba naopak, nás vždy brali jako sobě rovné.

Slované v povodí Volyňky se některými nazývají Volyňané. Toto své pojmenování odvozují od hradiště Volyň, jež nese jméno po oné říčce. Tento národ je velmi chudý. Všechna zdejší sídla jsou zničena a lidé tu žijí v prostých zahloubených domech⁶⁸. Tyto domy nejsou příliš veliké, stěny mají postavené z propletených konstrukcí vymazaných hlínou a jejich střechy jsou slaměné.

Slované mají takový zvyk:

Když postaví dům, zabijí psa a pohrbí jej pod podlahou domu, neb věří, že pes má magickou moc ochrany. Pes je tedy pro Slovany krom hojného domácího zvířete i stavební obětinou. Dalším jejich hojným domácím zvířetem je kočka.

Boris mi o kraji Volyň pověděl, že byl v dřívějších dobách mezi Slovany dominantní, vážený a bohatý. Tímto krajem vedla krom Solné stezky ještě stezka panonská vedoucí do polabského Srbska. Stávala tu v blízkosti sebe čtyři pevná hradiště, která měla za úkol sřežít bezpečnost v tomto kraji. Leč během zničení Mojžírovy říše Maďary a jejich následným útokem na Sasko, byl celý zdejší kraj i s hradišti zničen a vypálen. Tímto způsobem tu zanikla sláva a s ní i bohatství. Zbyla jen bída. Protože zde nevládne ani žádný kníže, neb všichni v oněch bojích padli, spadá tento kraj pod nadvládu pražských knížat⁶⁹.

⁶⁸ Podzemnice (pozn. autora)

⁶⁹ V orig. *W.l.njāna* – Volyňani. Tento výklad arabského zápisu je většinou přijímán, i když je někdy spojován s Velety v dnešním Mesklenbursku. Někdy bývá také spojován s městem Volin u ústí řeky Odry. Al-Masūdīho Volyňané jsou vzhledem k dalším souvislostem jihočeští Volyňané, což potvrzuje i archeologický výzkum z této oblasti. Volyňsko bylo koncem 9. století významnou křižovatkou kupeckých cest. Z toho důvodu tu také bylo neobvyklé seskupení hradišť (dnešní názvy – *Katovice, Řepice, Libětece a Nemětice*). To by mohlo nasvědčovat tomu, že měla tato oblast v 9. století dominantní postavení. Ústředí oblasti bylo hradiště u dnešních Katovic, které se zřejmě kdysi jmenovalo Volyň. Jeho název se přenesl na

Zdejší lidé, stejně, jako všichni západní Slované, s nimiž jsem se setkal, jsou snědé pleti a černých vlasů, zatímco světlý typ je u nich poměrně vzácný⁷⁰.

Oděv prostého lidu je následující:

Muži se oblékají do hrubých spodních košilí, vyrobených z režného nebo běleného lnu a svrchních košil. Nazývají je rubáše a čechly. Na ně si nasazují kabátce, které mají přepásané látkovými opasky s železnými přezkami. Jejich kalhoty jsou vlněné, volné ale nepřilíši široké na lýtkách stažené řemínky. Ženy se oblékají do dlouhých lněných košil, předních či zadních zástěr a různých svrchních sukní či kabátce. Na nohy si obouvají boty podobné krcbům, kterým říkají též škrpály, nebo dřeváky, či boty vyrobené z kůže a postoly vyrobené z lýka. V zimních měsících, které jsou tu velmi chladné, přesto ne smrtelné, nosí slovanští lidé kalhoty vyhotovené z vlny nebo ovčí kůže, které zapínají na knoflíky. Na nohy si omotávají onucí a obouvají na ně válenky vyrobené z plsti. Na hlavách nosí čapky či klobouky a to, ať ploché tak i špičaté. Barva jejich oděvů je šedá či bílá anebo přírodně barvená na červeno, černo, zeleno a žluto.

Zdejší lidé se živí zpracováváním dřeva, z něhož vyrábějí převážně vědra, čutory, misky, korbely, naběračky a lžice. Používají k tomu nástrojů, jakými jsou dláta, nebozezy, pořezy a hoblíky. Dalším způsobem jejich obživy je zemědělství a chov ovcí. Nejvíce pěstují proso a při jeho setí praví:

celé území, které pod něj spadalo. Všechna uvedená hradiště byla kolem roku 900 vypálena a již neobnovena. Za zničením Volyňska nejspíš, dle archeologického výzkumu u Nemětic, stojí průchod Maďarů při jejich útocích na Sasko v letech 906 a 908. V době al-Masúdího cesty byla již hradiště vyvrácena a bez knížete. (Cinert 2008 str. 184-185)

⁷⁰ Této zvláštnosti se podívoval i Ibn Já'kúb při své návštěvě Prahy. Již v nejstarších arabských záznamech jsou Slované vždy popisováni, jako hrůzu šířící lidé světlých vlasů i pleti (Pauliny 1999, str. 38). Genetický výzkum prokázal, že obyvatelé dnešní České republiky jsou potomky Germánů (Markomani, Kvádové), Slovanů (Vinidé) a Keltů (Bójové), kteří toto území v průběhu tisíciletí obývali. (Doc. Dr. Milan Macek a spol.)

„Pane, který nás živíš, dopřej nám bohatou úrodu⁷¹.“

Jeden místní muž, s nímž jsem dal, s pomocí Borise, do řeči, mi sdělil, že zde sadbu provádějí ve dvouročním období a to na jaře a v létě. Díky tomu mají dvojí žně. Žel Bohu jsem se toho od něj víc nedověděl, neb pro al-Nizara, byli Volyňané nezajímavým lidem, s kterým nemělo cenu obchodovat a tudíž se s ním i jakkoliv zdržovat. Proto mi také, velmi důrazně a hrubě přikázal, abych jeho karavanu nebrzdil.

⁷¹ Tuto zprávu zanechali i Ibn Rusty a Gardīzī, kteří popisují Svatoplukovu říši. Jejich text zní: „*Obyčejně sejí prosa (setbu prosa Slované rovněž popisují takřka všichni arabští spisovatelé). Když nastane čas setí, naberou z prostého (čerstvého) semene na lžici, zvednou lžici k nebi a praví: Pane, ty jsi náš živitel, dopřej nám bohaté žně.*“ Orientalisté ani historici se při výkladu této věty dodnes zcela neshodli, zda jde o křesťanskou modlitbu, prosbu anebo pohanské zaříkávadlo. Analista Saxo (žil ve 12. století) dokládá podobnou přací pohanskou formuli u Slovanů v Rujáně. (Pauliny 1999, str. 103)

POHANSKÁ SVATYNĚ

Al-Nizarovo chování se mne velmi dotklo. Namítal jsem, že nejsem žádným obchodníkem nýbrž cestovatelem, kterého zajímá, jak žijí cizí národy.

„Co ty víš o cestách?“ zasmál se pohrdavě al-Nizar.

Nejspíš jsem na něho musel nepřiměřeně zvýšit hlas, neb se stalo, že dal al-Nizar příkaz zastavit karavanu a poté ke mně přistoupil obstoupen svojí slovanskou gardou. Pravdou je, že se od něho jeho muži nikdy na krok nevzdálili, jen pokud jim to on sám nařídil. Doprovázeli jej všude a byli neustále připraveni použít zbraně, aby ho

chránili. Jejich přítomnost v mé blízkosti a al-Nizarovo opovržení ve tváři ve mne vyvolávalo obavy o svůj život. Naštěstí bezdůvodně, neboť al-Nizar nebyl z těch, kteří ihned zabíjejí.

Jediný kdo stál bokem a toho všeho se neúčastnil, byl Boris. Celou dobu nás pozorně sledoval s přimhouřenými víčky a poklepával si prsty na jílcí meče. Nemohu to sice tvrdit s jistotou, ale zdálo se, že je na mé straně a je připraven mne bránit.

„Alláh, chraň všechny, kteří se s tebou spolčí,“ křikl na mne al-Nizar vztekle. „Já jsem obchodník. To je mé živobytí. Zabývám se v těchto krajích především nákupem otroků a to těch nejlepších. Má stará cesta, kterou jsem zvyklý cestovat, je neprůchodná. Jsem proto nucen jít jinudy. Musím se vydat do Prahy cestou, kterou z ní odcházím k jihovýchodu na Moravu přes Znojmo a Olomouc a poté pokračuji do Krakova. Už tak jsem přišel o obchod se Stojgněvem. Tato cesta je pro mne nevýhodná neb při ní ztrácím čas. A právě proto spěchám, chápeš?!“

„Tuto informaci, že chceš mezi Slovy pobýt ve spěchu, jsi mi měl ovšem sdělit na začátku,“ zatvářil jsem se kysele.

„Alláh zadrž mé ruce,“ křikl opět al-Nizar. „O změně cesty jsem rozhodl až v Pasově, vzpomínáš?“

To byla sice pravda, nicméně já se tak netvářil. Důvodem proč jsem tak učinil, byl ten, že se mne jeho chování a okřikování velmi dotklo. Jak vidno, na al-Nizara to zapůsobilo neb se již více nehádal. Jen rezignovaně zakroutil hlavou a dodal: „Pokud tedy chceš, vzdaluj se od karavany. Ale pamatuj, že my nezastavujeme a na nikoho nečekáme.“

Al-Nizar se otočil a dal se v doprovodu svých mužů na odchod. Když míjel Borise, který nás po celou dobu sledoval z povzdálí, něco mu řekl, aniž by se na něho jakkoliv podíval. Boris se jeho slovům pousmál a zakroutil hlavou.

Když jsem se ho zeptal, co mu al-Nizar pravil, odpověděl mi toto:

„Dě! mi, že pokud se mi náhodou ztratíš, nemám tě hledat.“

Od okamžiku naší pře, jsme s Borisem cestovali až na samém konci karavany. Nechtěl jsem toho povrchního chamtivce vidět natož slyšet jeho odporný hlas.

Jeli jsme rozsáhlou rovinou, jejíž dominantou byl jakýsi prazvláštní útvar. Tvořil jej vysoký sloup, ukotvený v zemi, který měl tvář podobnou lidské. Kolem něj byly rozmístěny malé sošky a za nimi stály další vysoké sloupy; všechny ukotvené v zemi⁷².

Zeptal jsem se Borise, co je to za prazvláštní místo. Odpověděl mi, že je to slovanská svatyně, místo kde vládnou pohanští bohové⁷³.

Zřel jsem poté muže, který kolem nás projel na koni, jak k tomuto místu míří. Když k němu dorazil, sesedl ze sedla. Z vaku vytáhl chléb, maso, cibuli, mléko a medovinu. Přiblížil se k veliké soše, poklonil se jí a pravil:

„Ó, Pane, přijel jsem z veliké dálky a mám v úmyslu tu obchodovat. Mám sebou dvacet pytlů obilí, devět sudů s medovinou a deset sudů piva.“

Muž po těchto slovech začal klást chléb, maso, cibuli, mléko a medovinu, před tento největší dřevěný sloup a přitom říkal:

⁷² Jde o slovanské kultovní místo. Podrobný popis takového místa včetně modliteb a obětování se dochoval od ibn Fadlána. Podobně vypadající místo bylo objeveno na moravské lokalitě Břeclav-Pohansko. Kultovní figury byly různé velikosti, rozličných materiálů i tvarů. Známe sochy dřevěné i kamenné, kulaté i čtyřhranné, zobrazujících boha s jednou tváří či s více tvářemi (Bílková 2014, str. 29, 44). Z České republiky známe prozatím jeden nález kamenného sloupu s motivem lidských masek. Jde o neúplný pohanský idol, zobrazující nejspíše vícehlavé božstvo. Nález byl učiněn v Kouřimi. (Profantová 2012, str. 79-90)

⁷³ Kultovní objekty neměly jednotnou podobu. Nejvýznamnější stavby se nacházely u polabských Slovanů, kteří si stavěli pevné zastřešené obdélníkovité sakrální stavby jako v Groß Radenu. Místa, kde se obřady odehrávaly pod širým nebem, se vyskytovaly převážně u východních Slovanů a byly nejstarší. Na území středoevropských Slovanů jsou nalézány charakteristické srpkovité žlaby s lehkými dřevěnými konstrukcemi. (Bílková 2014, str. 29, 44). V České republice bylo doposud zachyceno šestnáct pohanských svatyň a idolů. Mezi významná kultovní místa pod širým nebem patří lokality Praha - Malá strana, Praha Hrad – pahorek Žiži, Břeclav – Pohansko, kde je doloženo působení Varjagů, Sady u Uherského Hradiště a Stará Kouřim s Libušiným jezírkem. (Profantová 2012, str. 79-81)

„Přináším ti tyto dary a prosím tě, abys mi seslal do cesty kupce s mnoha hřivnami, šátky, dináry a dirhami, aby ode mne nakoupil zboží za mnou stanovených podmínek a aby se neprotivil tomu, co řeknu.“

Poté muž odešel od sochy, naskočil na koně a dal se na odjezd.

„Co to prováděl?“ ptal jsem se Borise, neboť jsem nebyl v jazyce Slovanů dostatečně zběhlý a nerozuměl jsem všemu, co onen muž říkal.

„Prosil bohy, aby mu pomohli v dobrém obchodování,“ odpověděl mi Boris. „Leč víc ti o tom říct nedokážu, neb pocházím ze země křesťanské a v modlářství se nevyznám.“

Zatoužil jsem pochopit konání onoho muže a poznat jeho zvyky v tomto ohledu. Rozhodl jsem se tedy, že se za ním vydáme a požádáme ho o vysvětlení.

VYPRÁVĚNÍ O SLOVANSKÝCH SVATYNÍCH

Kdysi jsem od jednoho mudrce slyšel o svatyních a chrámech Slovanů toto:

Jeden chrám byl prý postaven na jedné z nejvyšších hor světa. Jsou i zprávy o architektuře, uspořádání kamenů, o pohyblivém stroji umístěném na vrcholu a uváděném do chodu při východu slunce. Byly tam prý drahokamy a umělecká díla, která zvěstovala budoucnost a varovala před obraty osudu ještě před jejich uskutečněním. Jiný chrám byl prý postaven jedním z jejich největších vládců na Černé hoře. Kolem něj prý ze země vytékaly zázračné prameny. Modla uctívaná v tomto chrámu

byla obrovská socha starce držícího v ruce hůl. Pod jeho pravou nohou byly prý podoby různých druhů mravenců, zatímco pod levou nohou byly sochy ptáků s černým peřím, jako jsou havrani a vrány, a také sochy podivných lidí. Další chrám se tyčil na hoře obklopené moiským zálivem. Byl postaven z bloků červeného a zeleného smaragdu. Uprostřed měl mohutnou kopuli, pod níž byla umístěna modla, která měla končetiny zhotovené ze čtyř drahých kamenů, zatímco její hlava byla vyrobena z ryzího zlata. Naproti této soše stála pak jiná socha představující mladou dívku, jež nabízela hlavní modle oběti a vonné látky⁷⁴.

Pravdou je, že jsem těmto tvrzením nikdy nevěřil a bral jsem je za přehnané až fantastické. Když jsem však na vlastní oči spatřil ono velmi neobvyklé a prazvláštní kultovní místo, začal jsem těmto

⁷⁴ Tento al-Masūdhího záznam, je jediným svého druhu v arabské literatuře, který v některých detailech připomíná líčení svatyní polabských Slovanů, s kterými se setkáváme v dílech Helmolda z Bosavy, Adama Brémského a Saxona Gramatika. (Bílková 2014, str. 30)

tvrzením věřit. Protože jsem chtěl poznat nejen smysl oněch sloupových model, ale i zjistit něco dalšího o slovanských modlách, vydal jsem se rychle za mužem, kterého jsme u těch soch potkali. Když onen muž zjistil, že jej pronásledujeme, obrátil koně proti nám a křikl:

„Kdo jste a co mi chcete?“

Byl to již od pohledu velmi statný muž, jenž pod pláštěm ukrýval zbroj a meč. Trochu jsem při pohledu na jeho ostrou tvář i výzbroj, které jsem si předtím nevšiml, znejistěl. Boris, jenž se zdál oproti mně naprosto klidný, ukázal muži dlaně a prohodil s ním několik rychlých slov, jejichž význam jsem nestačil pochopit.

„Á, tak vy jste cestovatelé,“ zasmál se onen muž přívětivě. „Jmenuji se Vladimír. Čehož ode mne žádáte?“

Boris sebe i mne rovněž představil a poté řekl:

„Můj pán by se od tebe rád dozvěděl o tvé víře. Bylo by to možné?“

Muž přikývl a pokynul pravicí, abychom jej následovali. Učinili jsme tak a popohnali své koně k němu. Vladimír tábořil nedaleko od místa našeho setkání. Tento tábor tvořily tři stany rozestavěné do řady, před nimiž bylo postaveno ohniště. U ohniště stály dvě mladé ženy a právě do něj nakládaly polena. Nalevo od stanů bylo uvázáno několik koní s krávami a vedle nich byly zaparkovány tři vozy plné zboží. U nich jsem zahlédl dva mladé silné muže, kteří dávali koním pít.

„Přijíždí hosté,“ volal z dálky na ženy Vladimír. „Připravte pohoštění.“

Ženy jej ihned poslechly a rozložily kolem ohně kožešiny, na které nás usadily. Teprve poté začaly vařit jídlo. Byla to kaše ochucená jablky a medem. Jak jsem se dozvěděl, byla tato kaše prakticky jediným pokrmem, kterým se tito obchodníci během svých cest živili.

U Slovanů není v jídle rozdíl, neb to, co jedí prostí lidé je stejné, jako to, co jedí ti bohatí. Jediným rozdílem, je v kvalitě a množství

surovin. U Slovanů připravují pokrmy výhradně ženy. Krom chleba, pečiva a placek takřka všechny ostatní pokrmy vaří⁷⁵. U masa se díky tomu neztrácí tuk a vzniká vývar, z něhož poté připravují polévky.

Vladimírovi muži přivázali naše koně vedle svých, vytřeli je do sucha a dali jim pít. Jak jsem pochopil, byli tito muži Vladimírovými syny a ony ženy připravující jídlo, byly jejich manželky. Tázal jsem se Vladimíra, kde je jeho žena, leč on jen pokrčil rameny a odvětil mi, že se stará o jejich dům.

„A ty se ji nebojíš nechávat doma na loži samotnou?“ podivil jsem se. „U nás takto muži nečiní, neb je běžné, že pokud je muž dlouho mimo domov, kanou jejich osamocené ženy k nevěře se sousedem či otrokem.“

Vladimír se mé poznámce zasmál a děl:

„Pamatuj si, že naše ženy jsou zcela jiné než ty vaše. Mají i jiné podmínky k životu. Zatímco vy je berete, jako svůj majetek, my k nim máme úctu, neboť jsou pro nás symbolem plodnosti. Jejich lůno je pro nás jako pole. A pole by nemělo zůstat neobděláno. Je však i u nás takový zlovyk, který se praktikuje u starých pan. Miluje-li mladá dívka muže, jde k němu a ukojí u něho svou žádost. Jestliže shledá ten muž, že je ta dívka doposud pannou, praví jí: ‚Kdyby bylo v tobě něco dobrého, byli by tě mužové již dávno požádali a byla by sis vybrala někoho, kdo by ti pannenství vzal.‘ Poté ji onen muž vyžene a zbaví se jí⁷⁶. Pokud si však muž povine ženu za svoji manželku, nedopouští se nikdo z nich cizoložství⁷⁷. To ale neplatí v případech, pokud je muž nemocný, impotentní, nebo je přespříliš dlouho pryč. V takových chvílích smí jeho žena přijmout na své lože cizího muže. Pokud taková žena porodí nemanželské dítě, je s ním zacházeno, jako s potomkem vlastním. Naše ženy mají svá práva a musí být s nimi

⁷⁵ Pečení masa bylo u Slovanů výhradně záležitostí nobility. (pozn. autora)

⁷⁶ Slovanské ženy měly v mládí naprostou sexuální svobodu. Tuto skutečnost nám dokazuje i text Ibn Já'kúbovy Správy o Slovanech . (Pauliny 1999, str. 119)

⁷⁷ Tuto skutečnost potvrzují takřka všichni arabsky píšící spisovatelé. (pozn. autora)

v manželství zacházeno dobře. Pokud muž zachází se svojí manželkou zle, smí se s ním tato žena rozvést. Tak to chodí u všech Slovanů s výjimkou Moravanů, kteří jsou křesťany. U nich se smilstvo nevyskytuje vůbec. Pokud má u Moravanů nějaká žena ráda nějakého muže a přijde k němu, a když on zjistí, že je panna, ožení se s ní. Pokud však onen muž shledá, že tato žena již pannou není, smí ji prodat do otroctví a přitom jí říct: ‚Kdybys byla zachovalá, byla by ses zdržovala.‘ Pokud se vdaná žena Moravanů dopustí nevěry a zcizoloží, bez milosti ji zabijí a její omluvu nepřijmou⁷⁸.

Z Vladimírova vyprávění jsem pochopil, že bral vše kolem nevěry klidně a s nadhledem, tak jak to krom Moravanů berou ostatní Slované.

⁷⁸ Jediná omezení jsou patrná na Moravě, kde bylo v 10. století již silně zakořeněno křesťanství a s ním i zákaz pohlavního styku před svatbou. Tuto skutečnost nám dokazuje i text v Gardižio Ozdobě dějin. (Pauliny 1999, str. 133). O tom, že Moravané byli ve věcech smilstva a nevěry o mnoho přísnější, než ostatní Slované, nám dokládá i Zákon sudnyj ljudem. Tento první staroslověnsky psaný spis určený především laikům, který zřejmě vznikl v druhé polovině 9. století na Velké Moravě a jehož autorství je připisováno svatému Cyrilovy, nařizuje v těchto věcech toto:

- Kdo má vlastní ženu a zhřeší s otrokyní, je třeba, aby kníže tuto otrokyni prodal do cizí země, a částka získaná za ni se má rozdělit mezi chudé. Stejně tak smilník má být knížetem dán k dispozici kněžím na sedmileté pokání.
- Kdo zhřeší s cizí otrokyní, ať zaplatí 30 zlatých pánu otrokyně a sám se podrobí sedmiletému pokání.
- Kdo se dopustí smilstva s jeptiškou, tomu podle světského zákona odříznou nos, podle církevního ať se mu však uloží patnáctileté pokání.
- Když někdo svedl pannu bez souhlasu rodičů, ať se koná svatba. Pokud se tak nestane, ať dá onen muž dívce za zneuctění libru zlata, tedy dvaasedmdesát zlatých solidů. Pokud je chudší, ať dá polovinu svého majetku. Pokud je však nemajetný, ať ho dá soudce zbičovat a vyhostit ze svého obvodu.
- Kdo znásilní pannu na opuštěném místě, kde nebylo nikoho, kdo by jí mohl pomoci, ať je pokutován a jeho majetek ať se dá dívce.
- Kdo svedl dospívající dívku před dovršením třináctého roku, ať je pokutován ztrátou veškerého majetku a výnos z něj ať se dá dívce.
- Kdo svedl dívku zasnoubenou muži, i když k ní vešel s jeho souhlasem, tomu třeba odříznout nos.
- Kdo má dvě manželky, ať vyžene tu, kterou si vzal později, i s dětmi. Pak ať jest bit, ukládá se mu pokání na sedm let. (Bartoňková a Večerka PVMIV. str. 128-176)

Manželky jeho synů nám nabraly kaši, kterou mezitím dodělaly. Pravdou je, že zatímco já se před jídlem umyl a pomodlil, nikdo z nich včetně Borise tak neučinil. Tato skutečnost mne nikdy nepřestala udivovat.

Potěšilo mne však, že se mi od Vladimíra dostalo všeho potřebného k provedení očisty rukou i obličeje. Začali jsme jíst kaši a já musel uznat, že jsem již dlouho nic tak dobrého nepozřel.

„Kaše je pokrmem mezi Slovany rozšířeným,“ pravil mi Vladimír. „Nalezneš ji na stole chudáka i knížete.“

Po jídle jsem se Vladimíra zeptal na to, kvůli čemu jsme se s ním setkali. Zajímalo mne vše o obřadu, který provedl u prazvláštních soch a stejně tak i sochy samotné. Vladimír mi odpověděl, že ono místo je posvátné, kde může jakýkoliv Slovan provádět své modlitby. On u nich pomocí obětí žádal, aby mu Bůh dopřál dobrý obchod.

„A co když obchod neproběhne dobře?“ namítl jsem.

„V takovém případě se vrátím z místa, kde obchoduji sem k onomu bůžkovi s dalšími dary podruhé i potřetí,“ děl Vladimír. „Pokud se i tak v obchodě nedaří, podaruji i každou z menších sošek a pravím: ‚Toto jsou ženy našeho Pána, jeho dcery a synové.‘ Obracím se poté od jedné sochy k druhé, prosím je a kořím se jim.“

„A co když proběhne obchod v pořádku?“ zeptal jsem se znovu.

„V takovém případě mi Pán splnil má přání a já jej musím obdarovat,“ odvětil Vladimír. „Většinou musím zabít několik domácích zvířat. Část masa poté rozdám a zbylé položím mezi sochy a uťaté hlavy zvířat pověším na nejvyšší sochu, neboť je to socha Pána. Pokud maso položené mezi sochami přes noc zmizí, vím, že je se mnou můj Pán spokojen a mé obětiny přijal.“

„Myslím, že to maso přes noc sežerou psi,“ naklonil se ke mně Boris s úšklebkem. Leč já na jeho posměšky nereagoval, neb jsem nechtěl našeho hostitele nijak urazit. Požádal jsem poté Vladimíra, aby

mi něco pověděl o Slovanské víře, načeš mi děl jejich příběh o stvoření světa:

„Na počátku všeho byl nekonečný oceán, nad kterým se vznášeli bohové. Jednou nejvyšší bůh Svarog přikázal svému bratrovi, Černobogovi, aby stvořil zemi. Černobog se potopil na dno oceánu. Odtud vylovil v náručí hlínu, a v ústech skryl písek. Tak vznikla z hlíny země a z písku skály a hory. Protože byla země prázdná, požádal Svarog boha Roda, aby tvořil člověka. Rod prohnětl v dlaních hlínu a začal jí házet za sebe, kde se při dopadu na zem měnila v živé bytosti. Tak jsme vznikli my, Slované.⁷⁹“

Poté jsem chtěl od Vladimíra zvědět něco o bozích, svatyních a chrámech.

Řekl:

„Chrámů v zemi Bohemie ani na Moravě nenalezneš, neb obě tyto země je zbořily v době jednoty poté, co přijaly křest. Lidé Bohemie však oproti Moravanům zachovali venkovské svatyně, podobné té, kterou jsi dnes zřel. V nich pak provádějí prastaré rituály. Já pocházím původem z Rujány⁸⁰, kde my Slované božstva ctíme nadevše. Venkov i města tam oplývají posvátnými háji⁸¹, což jsou nádvoří se studánkou, jezírkem či potokem, ohrazená plotem a branami, kde rostou prastaré stromy, jako duby a třešně. My Slované věříme, že v těchto hájích

⁷⁹ Slovanská představa o vzniku světa a Slovanů. (pozn. autora)

⁸⁰ Rujána je největším ostrovem Německa, ležící na severovýchodním okraji spolkové země Meklenbursko-Přední Pomořansko v Baltském moři. Ostrov byl v 6. století osídlen Slovanským kmenem Ránů a v 8-9. století tu bylo jedno nejvýznamnější středisk Pobaltských Slovanů. (pozn. autora)

⁸¹ Tento háj byl nejčastěji nazýván Svatobor. Připomínán je roku 1008 kronikářem Thietmarem u Lužických Srbů, když byl úplně vykácen a na jeho místě postaven kostel sv. Romana. Kronikář zmiňuje, že byl velmi uctíván a považovaný všemi za nedotknutelný. *Knýtlinga saga* se v souvislosti s výpravou Dánů roku 1165 zmiňuje svatý háj *boku* u Altefahre na Rujáně (Profantovi 2004, str. 216). V České republice jsou posvátné háje doloženy v Kosmově kronice za vlády Břetislava II. Kosma píše: „*Vyhnal proto ze své země všechny čaroděje, hádače a věštky a rovněž dal pokácet a spálit i háje nebo stromy, které prostý lid na mnohých místech ctí.*“ (Bílková 2014, str. 28)

sídlí naši bohové. Proto je máme za posvátné. Nazýváme je Svatobor a je tam zakázáno prolévat krev, lovit jakoukoliv zvěř, lámat větve, trhat plody nebo odtahovat spadlé stromy. Každá rodina má u sebe doma sošky bůžků, kterým se klanějí. Bohem oldemburské země je kupříkladu Prove zatímco Živa, je bohyně Polabanů. Radegast je zase bohem Obodritů a Svantovít bůh nás Rujánců. Bůh Svantovít mezi Slovany obzvláště vyniká, neb uděluje ty nejučinnější věštby. Proto je také zvykem, že mu jsou každoročně ze všech slovanských končin posílány příspěvky na obětiny a jako výraz úcty je mu obětován člověk⁸². V té době pak kněží u nohou tohoto Boha házejí do hlíny tři kousky dřeva, které jsou z jedné strany bílé a z druhé černé. Pokud padne bílá strana, značí to úspěch úrody a výhru v boji pro nadcházející rok, pokud černá znamená to neúspěch. Tohoto obřadu se účastní i ženy, které sedíce u ohně malují bez počítání náhodně do popela čáry. Jestliže jich poté napočítají sudý počet, znamená to předzvěst věcí příznivých, lichý počet pak zvěstuje věci nepříznivé⁸³. Krom těchto zvyků jsou i jiné, které v té době tamější kněží provádějí. Během třídních dožínkových oslav hádají kněží z poháru s vínem, který drží socha Svantovítova, zda bude úroda příští rok dobrá či nikoliv. Pokud se víno z poháru vypaří, značí to na příští rok úrodu špatnou a lidé by měli se sklízní šetřit. Stejný význam má pak obřad s velikým koláčem. Kněz si za tento koláč stoupne, a pokud za ním není vidět, značí na příští rok hojnost úrody. Pokud však vidět je, značí to úrodu slabou⁸⁴. Co se týká chrámů, povím ti o tom, jež stojí v

⁸² Nejčastěji křesťan zajatý při válečných výpravách. (pozn. autora)

⁸³ Toto věštění se zachovalo v dílech Helmolda z Bosavy, Adama Brémského a Saxona Grammatika. (Bílková 2014, str. 17-25)

⁸⁴ O obřadu s koláčem, konajícím se na Rujáně za dožínkové slavnosti, zanechal zprávy Saxo Grammatic, žijící ve 12. století. Dušan Třeštík uvádí, že obdobná slavnost byla součástí státního kultu ve staré Spartě. Kulatý koláč měl symbolizovat disk slunce na jeho pouti. Není vyloučeno, že tento rituál vykonávali i Čechové a to kolem 28. září, což vede k domněnce, že jej nahradil svátek sv. Václava, který byl nejspíš na takové slavnosti zavražděn roku 935. Svatováclavské hody byly vždy spojovány až s rituálním obžerstvím a opilstvím, stejně jako

Arkonu. Uprostřed tohoto města se nachází rovina, na níž je postavena překrásná dřevěná svatyně Svantovítova. Vnější chrámové ohrady se skvěje pečlivými reliéfem splétajícím v sobě vyobrazení rozličných věcí. Dovnitř vede pouze jeden vchod pro příchozí. Svatyni obklopuje dvojí řada zástěn, z nichž ta větší, tvořená zdmi, je pokryta nachovou střechou, a ta vnitřní, držena čtyřmi sloupy má na místo zdí zavěšené opony a není nijak spojena s tou vnější, kromě krovů a několika trámů. Ve svatyni stojí ohromná modla Svantovíta se čtyřmi hlavami na stejném počtu krků. Dvě z nich jakoby se dívaly dopředu a dvě dozadu. Tato modla drží v pravé ruce roh, zpracovaný z různých druhů kovů. Levá paže je zdobena obloukem, opřená v bok. Suknice, kterou má modla na sobě, jí dosahuje až ke kolenům, nohy se dotýkají země. Vedle jsou symboly jeho moci a to uzda, sedlo a obří tepaný meč⁸⁵.

v Rujáně. O tom, že to byl starobylý rituál všech Slovanů, svědčí i jeden ze slovenských vánočních zvyků, kdy se hospodář ukryje za veliký pecen chleba a ptá se ostatních členů rodiny, zda ho vidí. Po záporné odpovědi vysloví hospodář přání, aby ho ani příští rok nebylo vidět. (Třeštík 2008, str. -27)

⁸⁵ Podrobný popis Akornské svatyně včetně obří modly nám zanechal Dánský historik Saxo Grammatic, který také zaznamenal její zničení Valdemarem I. moc svatyně na Rujáně vzrostla poté, co byla roku 1068 dobytá Retra. Akorna byla dle pramenů ještě funkční v 11. a 12. století a zničena byla o rovných 100 let po Retře. O dobytí Rujany se zmiňuje i kronikář Helmond. (Bílková 2014, str. 17-19)

O MÁDŽAKOVI

Vladimír byl vskutku výtečným hostitelem a společníkem. S Borisem jsme v jeho táboře strávili celou noc. Během debaty nám k pití nabídl nápoj zvaný medovina. Zprvu jsem tento mok odmítal, neb jsem myslel, že jde o pivo či víno, což jsou nápoje kvašené z ovoce a obilí, které nikdo z nás věřících nesmí pozřít. Avšak Boris, který nápoj ihned ochutnal, neb Slované se pitím piva a medoviny oddávají bláznivě, mi pravil:

„Tento nápoj se nevyrábí z vinné révy ani z obilí, nýbrž z medu.“

Tato skutečnost mne přiměla k tomu, že jsem medovinu bez ostychu z porušení přikázání pozřel. Vpravdě musím konstatovat, že je medovina černým mokem, chuti kyselé a je silnější, než si lze představit. Celé nitro mě začalo po jednom loku hřát, jako bych pozřel oheň. Stačilo několik doušků a svět se mi před očima točil.

Byla již hluboká noc, když Boris zmožen množstvím vypité medoviny usnul u ohně a Vladimírovi synové s manželkami se odebrali rovněž spát. Jen já s Vladimírem jsme zůstali vzhůru a společně jsme prodiskutovali takřka celou noc.

Pravdou však je, že Vladimír mé řeči nerozuměl a já i když jsem se něco z řeči Slovanů naučil, zase neporozuměl všemu, co mi říkal. Samozřejmě musím dodat i to, že jsem byl značně zmožen medovinou, která zastírala mé smysly. To poslední, co si z onoho rozhovoru pamatuji je, že mi Vladimír vyprávěl toto:

Walínjáná je kmenem, jemuž patřila dávno na počátku věků vláda a jejich král se nazýval Mádžak. Tento kmen uznávaly za hlavní všechny ostatní slovanské kmeny, protože mu patřila vláda a ostatní králové jej poslouchali. Welínjáná je nejzákladnější u Slovanů, vysoce

uctívány mezi jejich kmeny a má prastaré zásluhy. Později nastala mezi Slovy roztržka, zanikla dřívější organizace a kmeny mezi sebou válčily. Každý kmen si zvolil svého vládce⁸⁶.

⁸⁶ Příběh o Mádžakovi je pro historiky luštitelským oříškem. Al-Masūdī v souvislosti o Mádžakovi dodává: „Celý komentář (týkající se kmene Walínjáná i Mádžuka) a většinu úvah jsem již uveřejnil ve svých spisech »Kronika věků« a »Prostřední historie«.“ Obě díla se však nedochovala (pozn. autora). Hrbek píše: „*Walínjáná – patrně Volyňané nad Bugem; možno však číst i Walítábá, což by znamenalo Velety, jeden z polabských kmenů. Mádžák, též Máchak, Máhak – zůstává dodnes záhadou, není jisté, zda jde o vlastní jméno, či titul; kromě toho vyplývá z kontextu, že existoval kdysi ve staré době. Býval proto ztotožňován s Mezamerem, vůdcem Antů v r. 593, doloženým v byzantských pramenech.*“ (Hrbek 1983, str. 732) Dušan Třeštík shledává v epizodě o Mádžakovi nejstarší mytologické vyprávění, rozšířeném v raně středověkých Čechách. Jde o pověst o prvním království a králi všech Slovanů Muži/Mužikovi. Jde tedy o mýtus praslovanské jednoty. V pramenech se podle Třeštíka tento mýtus objevuje poprvé v roce 843 v Geografu bavorském a podruhé právě v al-Masūdīho díle. Geograf se zmiňuje o království Zerivani, z něhož vzešly všechny slovanské kmeny. Třeštík naznačuje, že tradice o Mužikovi je výhradně západoslovanská (Česká) a jeho nejbližší analogií je germánský Mann (Muž – člověk), jehož zmiňuje Tacitus ve své Germánii. Podle Tacita stál na počátku Tuisto (Obojetník), hermafrodit (i *Severské mytologie znají takovou bytost – obra Zmira – jeho jméno znamená Dvojče – dvojče samo v sobě, schopné samoplození*). Mýty o Mannovi i o Zmirovi jsou sice podobné, ale ne totožné. Podobné mýty lze nalézt i u Indů a jiných národů. Třeštík se domnívá, že původně musel existovat jediný mýtus o stvoření světa, bohů a lidí. Vystupovala v něm hermafroditická prapůvodní bytost, Dvojče, z jehož těla byl stvořen svět a jejímž potomkem byl Člověk/Muž (Mánu, Manuš, Man). Al-Masūdī tedy zachytil (v pokažené podobě) mýtus o Mádžakovi, jež byl pravděpodobně původně variantou indoevropského mýtu o stvoření, a který byl v Čechách znám ještě v 9. a 10. století. Počátky Přemyslovského státu však nepřežil. Tento mýtus patřil do společného fondu všech Slovanů v době před velkou migrací a zřejmě i delší dobu po ní. Pro Germány byl tento společenský fond tradic, vedle společného jazyka, hlavním základem germánského povědomí, hierarchicky nadřazeného etnickému povědomí kmenovému až hluboko do raného středověku. U Slovanů tomu bylo jistě podobně, což máme vyslovené dosvědčeno na Velké Moravě, kde se tehdejší lidé nazývali politicky Moravany, ale národně Slovy, neboť jejich slovem pro národ byl jazyk. Tím však nebyla Moravština, nýbrž tehdy ještě nediferencovaná slovanština, tvořící obrovské jazykové kontinuum, více než poloviny tehdejšího světa. (Třeštík 2008, str. 31-54) Profantovi ve své Encyklopedii slovanských bohů a mýtů poukazují: „*Hypotetická rekonstrukce o Mužikovi, jak na ni upozornil Třeštík, stojí a padá s důvěrou v jediné, a to poměrně nejisté čtení jména vládce v arabské relaci. Variantou čtení zprávy, která umožňuje chápat jméno Mádž.k/ Mužik jako královský titul (malik), i podpurný argument se jménem slovanského vládce Musokia naznačují, že pokud pod vrstvou historické zprávy můžeme hledat mýtus, pak nemusí být nutně etnogenetický, ale spíše by náležel do oblasti mýtů spjatých s královskou vládou. V tomto případě by také bylo snazší pochopit synovskou pozici krále.*“ (Profantovi 2004, str. 139) Jan Cinert zase píše: „*Volyňané již nedominují jihozápadním Čechám... Zbylo jim pouze*

Víc si nepamatuji, ježto mne medovina zmohla, stejně jako předtím Borise, a já upadl do spánku.

Procítl jsem až po východu slunce. Boris byl již dávno vzhůru. Měl osedlané naše koně a poklidně u nich čekal. Vladimír s rodinou už byli rovněž přichystáni k cestě. Přec neodešli a jak je jejich dobrým zvykem, dali mi nádobu s vodou k omytí a chtěli mne ještě naposledy pohostit jídlem a nápoji. Vodu jsem přijal s pokorou a omyl se, leč nic jsem nepozřel, neb jsem se necítil dobře v důsledku nočního bujaření. Vladimíra můj stav pobavil neb pravil:

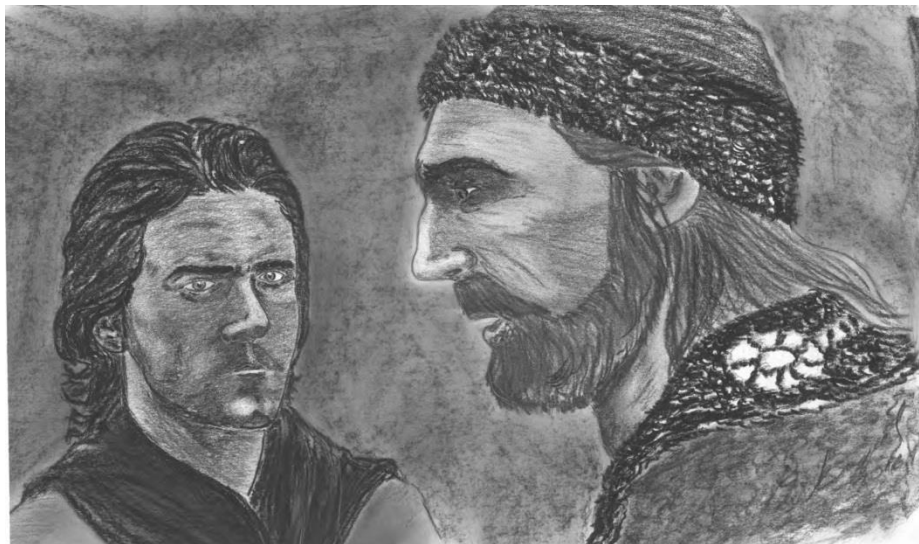
„Nejsi zvyklý na pití pořádných mužů. Musíš cvičit.“

Já však jeho vtipkování za úsměvné nepovažoval. Mé zastřené smysly si začaly uvědomovat, jak bylo nerozvážné strávit noc ve Vladimírově táboře. Vždyť jsme nejspíš ztratili al-Nizarovu karavanu. V obavách, že jí již nikdy nedostihneme, jsme se s kupcem a jeho rodinou rozloučili a s Borisem jsme začali naši ztracenou karavanu stíhat.

„Buď klidný, pane,“ utěšoval mne Boris. „Vím kam al-Nizar míří.“

vyprávění o dřívějším vládci možná jménem Mādž.k, kterého ostatní vládci poslouchali. Protože my zároveň víme o dřívější Velkomoravské říši pod jedním vládcem, začíná nám s tím splývat i vyprávěný starý mýtus o vzniku lidí a prvním vládcem. Ani možnost, že se jedná o titul vládce, se nedá vyloučit. Jméno má stejný kořen jako močit s významem – deštěm oplodňovat a mocný.“ (Cinert 2008, str. 186)

SLOVANSKÝ POHŘEB

Hnali jsme koně po proudu jakési řeky k ústí řeky jiné, pak proti jejímu toku. Karavanu jsme dostihli až kolem poledne.

Když mne al-Nizar zřel, hned mu bylo jasné, že jsou mé tělo i mysl zmoženy alkoholem. S odporem ve tváři vztáhl ruce k obloze a pravil:

„Napít se jednou – slast, dvakrát – dost, třikrát – nestoudnost.“

Já si jeho výrazu ani narážek nevšímal. To však al-Nizarovi nezabránilo, aby se nade mnou i nadále nepohoršoval:

„Pohané a křesťané pijí, protože jim alkohol dodává sílu. My muslimové jsme však jiní. Pokud pijeme, tak pouze proto, že se chceme opít. Jenže pití nám nesvědčí, neb při něm ztrácíme rozum i

rozhahu. Jsme hříšní, divocí, vraždíme, ztrácíme koně, zbraně i peníze.“

Můj stav se následkem nočního bujaření stále zhoršoval. Bolela mne hlava a můj žaludek se cítil slabě a neklidně. Několikrát jsem se musel vzdálit od karavany a opravdu se vyprázdnit. Al-Nizar každé mé vyprázdnění komentoval opakováním tohoto starého arabského vtipu:

Opilec upadne do lože svých zvratků u cesty. Přiběhne pes a začne mu olizovat tvář. Opilec předpokládá, že mu tvář čistí laskavý člověk a proto vlídně pravý:

„Ať Alláh učiní tvé děti poslušnými.“

Pak pes zvedne nohu a močí na opilce, jenž spokojeně odpoví:

„Ať ti Bůh požehná, bratře. Děkuji ti, že jsi přinesl teplou vodu k omytí mé tváře.“

Al-Nizarovy narážky na mou povrchnost, odsuzování opilství a připomínání, že alkohol je špína, stejně jako moč, ve mně probudily stud. Byl jsem zahanben, jak si jen lze představit a raději jsem se stáhl do ústraní, až na samotný konec karavany. Nebylo mi však dopřáno dlouhé samoty, neb se ke mně záhy připojil Boris, přinášející mi zprávu od al-Nizara.

„Jsme na území Stodoranů⁸⁷. Zítra dorazíme do sídla zdejšího knížete,“ tlumočil mi al-Nizarova slova Boris. „Jsou dobří přátelé.

⁸⁷ V orig. 's.t.b.rāna (Ustubrāna?) Ustutrāna – dle I. Hrbka: patrně Obodrité či Stodorani, avšak může jít i o nějaký český „kmen“. (Bartoňková a Večerka PVMIII. str. 362) I Cinert zasazuje Stodorany do jižních Čech. Toto své tvrzení odůvodňuje: „*Stodorané jsou tradičně umisťováni k Havolanům u dnešního Berlína náležejícím k Luticům (Veletům). Je to dáno tvrzením kronikáře Kosmy, že manželka knížete Vratislava Drahomíra pocházela ze Stodoran v kraji Lutickém. Jak tento starý omyl vznikl, není jasné. V latinské ludmilské legendě Fuid se uvádí pouze Drahomířin původ ze Stodor. Saský kronikář Adam Brémský ve svém díle z let 1072 – 1076 píše: Existují ještě další slovanské kmeny, jež sídlí mezi Labem a Odrou, jako Havolané, kteří jsou při řece Havole, a Dolšané, Lubušané, Voliňané, Stodorané a mnoho dalších. První část byla zřejmě vytvořena podle nějaké církevní listiny, ovšem druhá se jeví, jako cosi z paměti zapsaného. Hlavně zde není nic o totožnosti Havolanů se Stodorany, či jiné vzájemnosti, jsou jmenováni na začátku a na konci věty a před Stodorany jsou pomořanští*

Proto tě žádá, aby ses dal dohromady, a zároveň doufá, že mu v knížecím sídle neuděláš hanbu.“

Vnímal jsem to, jako další al-Nizarův pošklebek. Na můj podrážděný žaludek to zapůsobilo tak mocně, že jsem se musel opětovně vyprázdnit.

„Vzmuž se, pane,“ pravil mi Boris a popohnal svého koně několik kroků dopředu, aby mi dopřál samoty.

Během odpolední zastávky a modlitby mi Boris připravil zeleninový vývar, po jehož pozření se můj žaludek konečně uklidnil a já se poprvé v ten den cítil lépe. Naše další cesta vedla okolo jakési vesnice, jež se už na první pohled zdála bohatší, než ty, které jsme se spatřili v povodí Volyňky. Boris mi pravil, že je tento kraj velmi úspěšný v obchodě, neb je zpravován pražskými knížaty. Přec jsem ale zřel, že i když byla ona vesnice bohatá, vládl v ní zármutek. Když jsem se optal Borise, co ho zapříčinilo, odvětil mi toto:

„Dle všeho se zdá, že právě probíhá pohřební obřad⁸⁸, pane.“

Voliňané sídlící až u ústí řeky Odry. Přitom vzájemné sousedství Volyňanů a Stodoranů máme podle al-Masūdiho zprávy v jižních Čechách. Ať už jde o shodu původních jmen českých a nějakých pomoránsko-polabských Stodoranů, nebo omyl Adama Brémského, je Kosmovo vysídlení Drahomíry do dnešního Brandenburska nepřijatelné. Drahomířiny Stodorany musely být v jižních Čechách, neboť politické ambice prvních Přemyslovců u Havolanů nepřichází v úvahu. Politiku velkomoravského rozměru nemohli maločeští pražští Přemyslovci provádět. Jejich zájmem v té době mohla být pouze snaha o rozšíření rodové domény v Čechách, nejlépe ovládnutím solné stezky vedoucí přes jižní Čechy. (Cinert 2008, str. 186-187)

⁸⁸ Jediný podrobný popis pohřbu nám zanechal, člen poselstva bagdáského kalifa al-Muktadirá k vládci povolžských Bulharů Almišovi, Ahmed ibn Fadlān. Svůj spis vytvořil během své cesty v letech 921–923. Ačkoliv se v něm věnuje Slovanům pouze okrajově, svými zprávami o povolžských Bulharech, normanských Rusech a turkických Chazarech vykresluje dobový a etnický kontext, ve kterém právě vznikal budoucí hegemon Kyjevské Rusi. Dodnes sice není známo, zda šlo o Slovana či Varjaga. Přesto má velkou hodnotu, neboť jeho popis naznačuje, že způsoby slovanských a varjagských pohřbů byly takřka totožné. Pohřeb popisovaný Ibn Fadlānem se odehrál na břehu Volhy kdesi v okolí dnešní Kazaně. Uvádí v něm, že po obětování koně, psa a kohouta, proběhly orgie s otrokyní, jež se zavázala zemřít se svým pánem. Poté byla zabita a uložena na loď, kde již ležel nebožtík se zabitými zvířaty a uloženými milodary. Tuto loď pak vytáhli na jakousi dřevěnou hranici, kterou zapálil nejbližší příbuzný tak, že nahý couval pozpátku k lodi. Když loď shořela, byl na tom místě postaven

Tato záležitost mne velmi zaujala, neb mi bylo kdysi jedním otrokem vyprávěno, že při pohřbu, obzvláště pokud se jedná o člověka váženého, se u Slovanů dějí události, z nichž spálení mrtvého je tou nejmenší podivností. Leč nechtěl jsem být nezduřilý a do ničeho z toho, co se ve vesnici odehrávalo zasahovat svojí přítomností. Proto jsem se rozhodl, že budu obřad pozorovat pouze z povzdálí. Avšak v okamžiku, kdy jsem tak učinil, si mne všiml jeden z vesničanů. Přistoupil a zeptal se, čehož si žádám. Když jsem mu pravdivě odpověděl, vyzval mne, abych se bez ostychu obřadu účastnil, což jsem s ohledem na svoji zvědavost okamžitě přijal.

Vpravdě musím vypovědět, že tento pohřeb na mne silně zapůsobil, neboť pro mne to byla záležitost opravdu podivná a jen stěží pochopitelná.

Celý obřad se konal stranou od vesnice, kde byla hranice vystavěna ze dřeva a kůlů. Muž, jenž nás pozval, mi sdělil, že se jedná o pohřeb předáka jejich vesnice, tedy muže vysokého postavení. Dle jeho slov to byl jeden s blízkých mužů mladého knížete Boleslava. Ten jej zabil, protože zaváhal při splnění jeho rozkazu⁸⁹. Bylo zjevné, že se o této události nechce více bavit, neboť ihned svedl řeč opět k pohřebnímu rituálu, o kterém řekl toto:

„Pokud někdo zemře, je ihned uložen do hrobu, který je přikryt, a v němž leží celkem deset dnů. V této době je mu ušit pohřební oděv.“

V době našeho příchodu mrtvý doposud ležel ve svém hrobě. Tu k němu přišli Slované, odkryli hlínu z dřevěného krytu a tento kryt sňali. Poté mrtvého z hrobu vytáhli, společně se všim, co mu před deseti dny do hrobu položili. Zřel jsem, že tam byla uložena nádoba

malý kulatý kopeček a do něj vetknut trám, na němž bylo napsáno jméno zesnulého „krále Rusů“. (pozn. autora)

⁸⁹ Podobnou událost z roku 932 nám zanechal Kosmas ve své kronice. Uvádí, že kníže Boleslav I. nečekaně usekl hlavu jednomu ze svých lidí za to, že váhal při splnění jeho rozkazu. Díky tomu jej ostatní okamžitě uposlechli a padli mu k nohám. (Kosmas: Hrdina 1929, str. 32)

s medovinou, nádoba s pivem, ovoce a flétna vyrobená ze dřeva. Mrtvého svlékli z šatů, v nichž zemřel a byl pochován a poté ho oblékli do spodních a svrchních kalhot, bot, košile a pláště. Nakonec mu na hlavu posadili čapku.

Měl jsem při pohledu na mrtvého divný pocit, neboť kupodivu nepáchl a jeho pokožka měla zdravou barvu. Jako by onen mrtvý pouze spal.

Když byl mrtvý ustrojen, uložili jej na nejvyšší patro hranice a kolem něj rozložili medovinu, pivo, ovoce, flétnu a vonné rostliny. Pak přinesli Slované chléb, maso a cibuli a to vše hodili na hranici před něj. Pak zabili psa a hodili na hranici. Nato přišli se všemi jeho zbraněmi a položili je vedle něho. Poté přivedli jeho koně, meči jej rozsekali na kusy a naházeli jeho maso na hranici⁹⁰. Totéž učinili s krávou, kohoutem a slepicí. To vše se odehrávalo za hlasitého nářku žen, které si přitom trhaly vlasy z hlavy. Žena zemřelého si rozřezávala ruce a obličej nožem⁹¹.

„Proč tak činí?“ tázal jsem se nechápavě. Muž, který nás na pohřeb pozval, odvětil, že ze žalu. Ten je u žen vdov prý tak hluboký, že když tvrdí, že mrtvého milují, odejdou s ním do ráje. Tuto jeho poznámku jsem zprvu nepochopil, leč k mému zděšení se před mým zrakem odehrála. Ona pořezaná žena vystoupila a pravila, že zemřelého

⁹⁰ Ibn Já'kúb píše o pohřebním rituálu u Slovanů toto: „Kmen, o kterém říkáme, že se nazývá Srbové, měl zvláštní obyčej. Pokud jim zemřel náčelník, upálili ho a s ním upálili i koně. Tento kmen měl zvyky podobající se Indům, ačkoliv tyto náleží spíše východu a od západu jsou vzdáleny. Při upalování mrtvoly byli svátečně naladěni a jako důvod svého veselí uváděli, že se Pán slitoval nad jejich mrtvým.“ (Pauliny 1999, str. 119) Ibn Rustah geograf, cestovatel a encyklopedista žijící na přelomu 9 a 10 století, který pravděpodobně navštívil Velkomoravskou říši za vlády knížete Svatopluka, se zmiňuje o zvláštním Slovanském chování v průběhu kremace: „Při spalování zesnulých se oddávají hlučné zábavě, čímž vyjadřují radost nad tím, že se Bůh nad zesnulým smiloval (a vzal ho k sobě).“ (Pauliny 1999, str. 99)

⁹¹ Ibn Rustah geograf, cestovatel a encyklopedista žijící na přelomu 9 a 10 století, který pravděpodobně navštívil Velkomoravskou říši za vlády knížete Svatopluka, píše o Slovanech: „Když kdokoliv z nich umírá, spalují jeho mrtvolu. Jejich ženy, zemře-li jim někdo, řežou si nožem ruce a tváře.“ Ibn Já'kúb rovněž píše: „Ženy zemřelého si na znak smutku pořežou ruce i tváře.“ (Pauliny 1999, str. 99, 119)

miluje. Muži tedy pověsili šňůru přes větev stromu, vdova k ní vystoupila pomocí stoličky a ovinula si šňůru kolem krku. Poté vdova pravila:

„Pohled'te, vidím svého otce a svou matku. Pohled'te, vidím všechny své zemřelé příbuzné sedět v kruhu. Pohled'te, vidím svého pána v ráji. Ten ráj je krásný a zelený. Spolu s ním tam jsou i muži a mladí chlapci. Pán mne volá, nechte mne jít s ním.“⁹²

Muži poté pod vdovou stoličku podtrhli a ona zůstala pověšena, dokud nezemřela. Teprve poté ženu ze šňůry sňali a položili vedle mrtvého na hranici⁹³. Pak přistoupil k hranici další nejbližší příbuzný

⁹² Text této modlitby se dochoval pouze u ibn Fadlána. Během pohřbu byla obětována otrokyně. Ibn Fadlān píše: „..., odvedli otrokyni k něčemu, co se podobalo dveřnímu rámu. Tam vložila své nohy na dlaně mužů a byla zdvižena tak vysoko, že viděla přes rám. Potom pravila něco ve své mateřštině. Nato ji spustili dolů, ale vzápětí ji znovu zdvihli a ona učinila tak jak předtím. Pak ji spustili a zdvihli potřetí a ona učinila jako již dvakrát předtím. Potom jí dali slepici a ona jí uřízla hlavu, již odhodila, slepici pak vhodili do lodí. Tehdy jsem se tlumočnicka zeptal na smysl toho, co činí. Odpověděl mi: »Když ji poprvé zdvihli, pravila: Pohled'te, vidím svého otce a svou matku! Podruhé řekla: Pohled'te, vidím všechny své zemřelé příbuzné sedět v kruhu! Potřetí pak pravila: Pohled'te, vidím svého pána v ráji a ráj je krásný a zelený. Spolu s ním tam jsou muži a mladí chlapci (služebníci). Pán mne volá. Nechte mne jít k němu. « Ibn Fadlān dále píše, že ona otrokyně poté pozřela od mužů nápoj zvaný *nabid*, po kterém se chovala, jako omámená. Poté ji odvedli do stanu, kde s ní souložilo šest mužů, kteří ji poté položili vedle mrtvého. Otrokyně nebyla oběšena, ale zabita nožem. Obřad provedla stařena, kterou ibn Fadlān nazývá Anděl smrti. (Malinovi 1991)

⁹³ Ibn Rustah píše následující podrobnosti ze slovanského pohřebního obřadu: „*Když má mrtvý tři ženy a jedna z nich tvrdí, že jej milovala (nebo že mu byla nejmilejší), vezme u svého mrtvého dvě dřeva a zarazí je do povrchu země, potom položí jiné dřevo příčně na jejich horní konce a zavěsí v jeho středu provaz, jehož jeden konec je uvázan na její hrdlo, zatímco ona stojí na stoličce. Když toto učiní, podtrhne se pod ní stolice a zůstane viset, až se uškrtí a zemře. A když zemře, je hozena do ohně a je spálena. A oni všichni jsou uctíváči ohně.*“ (Pauliny 1999, str. 99) Tyto zvyky shodně popisují takřka všichni arabsky píšící autoři. (Pauliny 1999, str. 99) Abu L-Hasan 'Alī Ibn Al-Husain Al-Masūdī se zmiňuje i o Slovanech a Rusech, obývajících jednu stranu města Itil (chazarská metropole Chanbalig/Chamlich), že„...spalují své mrtvé a s nimi jejich jízdni zvířata, zbraně a ozdoby. Když zemře muž, je s ním spálena zaživa i jeho žena, avšak zemře-li žena, není muž spálen. Stane-li se, že zemře nějaký neženatý muž, ožení jej po smrti; jejich ženy touží po tom, aby byly spáleny se svými manžely, aby mohly spolu vejít do ráje.“ O Polabských Slovanech (sídlicích v oblasti středního a dolního toku Labe; v dnešním Německu) napsal r. 744 n. l. sv. Bonifac anglickému králi Aethibaldovi toto: „Za hodná chvály je mezi nimi považována žena, která vlastní rukou si přivodí smrt a shoří na stejné hranici se svým mužem.“ (pozn. autora) Lev VI. Moudrý ve své

zemřelého. Vzal kus dřeva, zapálil je a šel pozpátku zády k hranici a obličejem otočeným k západu. Když takto došel k hranici, hořícím dřevem ji zapálil. Po něm k hranici přicházeli lidé s větvemi a kusem zapáleného dřeva a házeli je na ni. Tehdy se zvedl vítr, takže oheň silně vzplanul.

„Nyní jsou ti dva navždy spojeni v ráji,“ pravil muž sledující těla muže a ženy.

„Vy Slované jste opravdu uctívači ohně,“ odstoupil jsem krok stranou, neb mi žár plamenů pálil obličej.

„A vy Arabové jste zase pošetilci,“ odvětil onen muž. „Házíte toho, jehož milujete a ctíte do země, kde jej pohltí hlína a larvy. My milovaného naproti tomu spálíme, takže vstoupí v témže okamžiku do ráje.“⁹⁴

S plápolajícím ohněm se nálada všech kolem jako zázrakem změnila. Již netruchlili, ale naopak, dávali najevo hlasitě svoji radost a to prý z toho důvodu, že se Bůh smiloval nad mrtvým. Ženy nosily jídlo a medovinu, neb jak mi bylo mužem sděleno, nastal čas hostiny a veselí, jež u nich nazývají tryzna. Slované při ní vykonávali přijímací

Válečné taktice sepsané mezi roky 886-912 píše: „Také jejich ženy zachovávaly nanejvýš vytrvale manželskou věrnost, takže mnohé z nich pokládají smrt svých mužů za svou vlastní a volí sebevraždu, ježto nejsou s to snášet vdovský život.“ (Bartoňková a Večerka PVMIII. str. 321)

⁹⁴ Ibn Vahšija, irácký alchymista, egyptolog a historik píše ve své práci o zemědělství Nabatejů (arabských kmenů) r. 903, že těla zemřelých kazí vzduch a proto Indové a Slované zemřelé spalují; na jiném místě mluví o užitku spalování zemřelých a diví se, že Slované přes jejich nevzdělanost napadlo spalovat těla všech svých nebožtíků, ať už jsou jakéhokoliv postavení.

Byzantský letopisec Lev Diakon, žijící mezi lety 950 a cca 1000 n. l., popisuje Svjatoslavovu bitvu s Tzimiskem v Bulharsku r. 971, jeho porážku a ústup: „*Již nastala noc a měsíc byl v úplňku, (Slovane) k planině vykročivše své padlé příbuzné posbírali, a shromáždívše je před hradbami a četné hranice zažehnuvše spálili je, a většinu zajatců, mužů i žen, podle svého národního obyčeje zabil jim na oběť, a toto učinivše utopili v Dunaji malé děti a kohouty do hučící řeky je ponořivše. Říká se, že řeckými bohoslužbami byli jati.*“ (pozn. autora) Al-Masúdi, napsal v knize Rýžoviště zlata a doly drahokamů o slovanském (polabském) kmenu Srbů, že „...se sami upalují v ohni, když jim zemře vládce nebo náčelník, a spalují také jeho jízdni zvířata.“ (pozn. autora)

rituály, prostřednictvím nichž uzavírali odlišné pouto mezi pozůstalými a mrtvým. Tyto rituály se skládaly z rozpustilých tanců nad hranicí mrtvého a volání prázdných stínů se škraboškami na tvářích⁹⁵.

Muž mi nabídl jídlo s medovinou, avšak já jeho pohoštění zdvořile odmítl, neboť jsem nebyl ještě stále vyléčen z kocoviny. Hranice právě dohořela a jediné, co z ní zbylo, byla hromádka popela.

„Co se stane s popelem mrtvého?“ zajímal jsem se.

Namísto muže mi však odpověděl Boris:

„My Moravané své mrtvé nespalujeme⁹⁶, leč u ostatních Slovanů jsem viděl pohřbů nespočet a vím, že dle svých zvyků ukládají popel mrtvého do hliněných nádob⁹⁷, které posléze umístí buď do mohyly, nebo na vrchol kůlu u cesty či do posvátného háje⁹⁸.“ Poté se ke mně Boris naklonil a nevrle dodal:

⁹⁵ „Proti bezbožným kratochvílím, jež rozpustile provozovali nad svými mrtvými, volajíce prázdné stíny a majíce škrabošky na tvářích...“ Podle kronikáře Kosmy zbrojil proti této tryzně (pohřební slavnost) kníže Břetislav II. v Čechách na konci 11. století. (Profantovi 2004, str. 172)

⁹⁶ Mezi 8. a 9. stoletím přešli Moravané, snad pod vlivem křesťanství, od spalování těl ke kostrovému rytu. Své mrtvé pohřbívali ve směru východ západ s pohledem k východu. Poloha těla byla na znak, s lebkou na týlu s pažemi podél těla. Hroby byly vystlány květy, mrtvý ležel na podloží z desek a hrob měl dokonce i deskové stěny. Nechyběli ani rozmanité milodary a u mužů zbraně jako meče, kopí, bradatice, štíty a ostruhy, které vypovídali o jejich postavení. Velkomoravské nekropole byly reprezentovány mohylníky a pohřebišti s plochými hroby včetně kostelních hřbitovů. Plochá pohřebiště na Moravě převládají. Kostrové hroby lze zaznamenat i v severních Čechách u obce Želánky, kde byl roku 1850 objeven mohylový hrob Velkomoravské kněžny, která byla nejspíš provdána za Vistrahova syna Slavitěcha. Kostrové hroby jsou známé i u přemyslovských knížat a z hradiště Klecany, jež byly Pravým Hradcem, sídlem v něm bydlela Bořivojova Moravská vojenská družina s rodinami. (pozn. autora)

⁹⁷ Urny. Ibn Rustah píše: „Když někde spálí mrtvolu, druhého dne přijdou na spáleniště, vysbírají popel, uloží ho do hliněné nádoby a nádobu položí na vyvýšené místo (mohyla). Když uplyne rok od smrti příbuzného, seberou sebou asi dvacet nádob plných medu a vyjdou s ním na to vyvýšené místo. A když se tam všichni shromáždí, jedí a pijí. Poté se vracejí domů.“ (Pauliny 1999, str. 99)

⁹⁸ Nestor, kyjevský mnich a autor Pověsti vremenných lět ve svém díle podotýká: „...když kdo umřel, dělali tryznu nad ním, a potom udělali hranici velikou, a položili mrtvé tělo na hranici a spálili; a potom sebravše kosti, vložili je v malou nádobu, a postavili na sloupě po cestách,

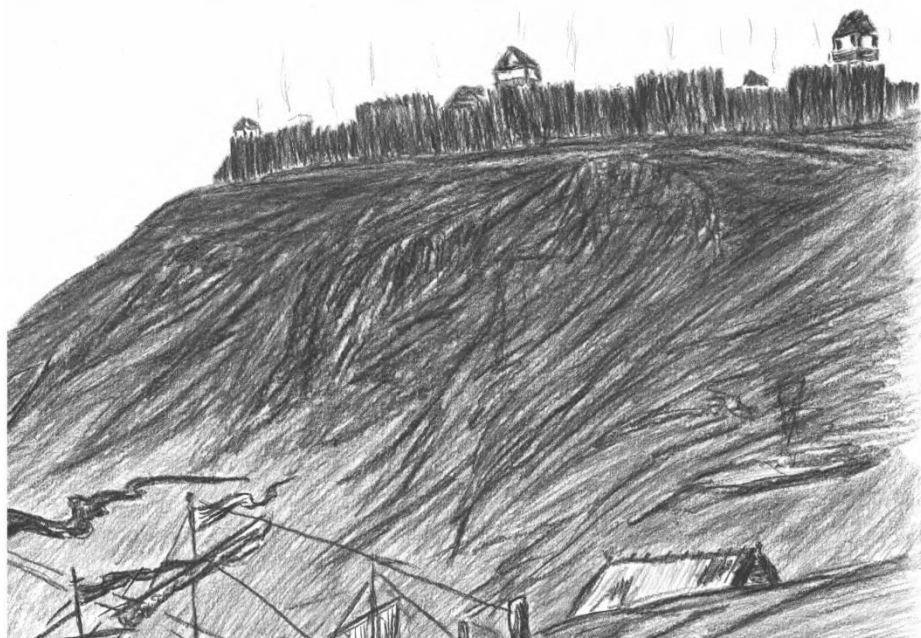
„Blíží se večer, pane, a my jsme se opět vzdálili od karavany. Měli bychom začít pomýšlet na návrat k ní.“

Usoudil jsem, že má pravdu. Poděkoval jsem tedy muži, který nás pozval, rozloučil se s ním a vydal se s Borisem za karavanou.

Karavana tábořila nedaleko od vesnice. Al-Nizar k mé úlevě náš pozdní příjezd nikterak neokomentoval a dokonce nedal najevo, že by ho mé opětovné vzdálení od karavany jakkoliv rozhněvalo.

což Vjatiči ještě podnes činí.“ (pozn. autora) Pro dávné Slované nebyla země jen hmotou. Byla pro ně více než životem v podobě rostlin, zvířat, a pravděpodobně i člověka: byla souhrnem všeho tohoto života, jelikož ho udržovala, a zároveň byla jeho matkou. Proto také nechtěli Slované měnit zvyky svých předků a pohřbívat své zesnulé do půdy, která byla vyčleněna a uzákoněna křesťanstvím. Země, která po desítky předchozích generací zaujímal pozici téměř absolutního božstva, totiž mohla reagovat záporně a živé i zesnulé pohřbené postihnout tresty kosmického charakteru. Dokladem českého pohřbívání na polích a v lesích v době křesťanské, které bylo projevem pohanství, dokládá nařízení z roku 1039, které vystavil Břetislav I. a biskup Šebíř: „Podobně i ti, kteří na polích a v lesích své mrtvé pochovávají, učinivše tak arcijahnu vola a do knížecí pokladny 300 minci necht' zaplatí...“ (pozn. autora)

HRADIŠTĚ STODOR

Druhého dne jsme opět vyrazili na cestu. Naše karavana se pohybovala po široké cestě vedoucí rozsáhlou rovinou, lemovanou po levé straně vrchy zarostlými do řídkých lesů. Míjeli jsme mnoho vesnic, které se již na první pohled značně lišily od vesnic v povodí Volyňky. Zatímco tam bydleli lidé v domech zahloubených v zemi, domy Stodoranů měly jen plýtce zahloubenou podlahu, stěny vyrobené z kmenů stromů a střechy pokryté doškami.

Jen malá část zdejších obyvatel se živí zemědělstvím a chovem dobytka. Jsou to spíše řemeslníci, kteří své zboží ve velkém prodávají

na tržišti, jež se nachází na zdejším ústředním hradišti. Nemohl jsem se dočkat, až ono sídlo navštívím.

Naše karavana zamířila k soutoku jakéhosi potoka a řeky, která nese název Vltava. Nad tímto soutokem se tyčil široký ostroh, na němž bylo možné již z dálky zahlédnout mohutné hrady onoho sídla⁹⁹. Jeho proporce i důmyslnost mne ohromili. Není to město, spíše obří tržiště a vojenský tábor dohromady. Jeho obyvatele tvoří pán sídla se svými bojovníky a jejich rodinami. Samotné sídlo má tvar nepravidelného lichoběžníku a je opevněno třemi pásy valů a hradeb. Toto opevnění je vskutku impozantní. Je vystavěno ze dřeva a hlíny a to tak kvalitně, že může soupeřit se všemi sídly, která jsem kdy zřel.

⁹⁹ Pro al-Masūdīho Stodorany vzhledem k trase cesty přichází v úvahu pouze ztotožnění s hradištěm u dnešních Litoradlic nedaleko Temelína. Hradiště Litoradlice mělo v té době veliký význam a leželo na kupecké stezce. (Cinert 2008, str. 187) tzv Dalimil (poč. 14. stol.) „... *ten si vzal ženu ze Stodor, dceru vévody českého, jménem Drahomíra, z kraje žateckého.*“ Kosmas (před 1125)“ ... *jménem Drahomíř od nejtvrďšího lidu Lutického a sama byla k víře tvrdou skálou, z krajiny jménem Stodor.*“ Kosma převzal hodnověrný popis bývalého Lučanska s jeho dělením nejspíše z nějaké církevní správní listiny. Proto když psal o Lučanech, použil správné tvary včetně koncovek. Druhým pramenem byl vyprávěný mýtus, do něhož byla skutečná Lučanská válka vložena. Třetí informací bylo jméno hradiště Drahuš, naznačující Drahomířinu přítomnost po roce 936 v bývalém Lučansku. Tím došlo k posunu na představu, že Lučansko bylo Drahomířiným rodištěm, jak to zaznamenal Dalimil. Před Kosmovým zápisem došlo na přeměnu Lučanů na Lutičské, a tu mohl vytvořit jedině latinsky píšící germánský duchovní před Kosmou podle: lat. Lentia → něm. Linz, lat. Patavium → něm. Passau, slov. Veleti → něm. Vilci. Došlo tedy k přeměně Luc(i)ane na Lut(i)zane → Luticienti. Kosmas tuto přeměnu opsal z latinského informačního souboru a Dalimil jej nešťastně převzal. K záměně Drahomířina rodiště Stodor se Žatcem, který dostala snad, jako vdovský úděl, tedy Drahuš, přispěly výsledné tvary názvů obou toponym. Oba mají kořen sat. Kosmas ještě užíval tvar Satec, což znamená Nový. Takto byl totiž Satec přeložen v latinském zápisu v roce 950 při poddání se Boleslava I. Otovi I. (Cinert 2015, Kněžna Drahomíra, Stodorany a Drahuš) Kristiánova legenda napsaná někdy v letech 992-994 uvádí: „... se ujal správy knížectví, jak známo, bratr jeho Vratislav, jenž měl manželku jménem Drahomíř ze Stodoran, země pohanských Slovanů, kterou třeba přirovnat k oné Jezabel, jež ve své zlobě vraždila proroky, nebo k Evě, manželce prvního člověka, která porodila Kaina a Abela. Drahomíř totiž povila tomuto knížeti dva syny, jednoho jménem Václava, druhého pak Boleslava.“ (Bartoňková a Večerka PVMII. str. 175) V textu se neuvádí, kde se ony Stodorany nacházejí. Víme pouze, že jde o zemi pohanských Slovanů. (poz. autora)

Jeho valy jsou vysoké jako čtyři muži, stojící jeden na druhém. Pro větší ochranu je před prvním valem zbudován hluboký příkop.

Pod tímto sídlem se rozprostírá tržiště nevidaných rozměrů. I ono je chráněno vysokým valem s hradbami a příkopem. Dovnitř sídla i tržiště se lze dostat po třech mostech vedoucích do tří bran, jež jdou v případě potřeby uzavřít silnými a odolnými vraty. U těchto bran stojí v páru vysoké, zastřešené strážní věže, vystavěné z mohutných kúlů.

„Do tohoto sídla vedou hlavní jižní kupecké tepny západu i východu a sbíhají se zde v jednu, jež pokračuje do Prahy, kde se opět větví do všech severních končin“, pravil mi Boris, když jsme projeli jednou z bran a ocitli se na tržišti. Zřel jsem, že hradby i věže jsou posety strážemi střežící toto místo ve dne i noci. Ale nebyli jediní, které jsem spatřil. Mnoho se jich rovněž pohybovalo vně hradiště, které svým ruchem připomínalo mraveniště. Pohled na strážné mne brzy omrzl a já se raději soustředil na tržiště. Byli tam obchodníci místní i ze všech končin světa. Koupit se tam dalo vše, na co si jen člověk vzpomněl. Zřel jsem tam obchodníky s potravinami, nádobami, ošacením, cetkami, ba i zbrojíře, brusiče, prodavače domácího nářadí, pecaře a mnoho dalších. Jazyk Slovanský tam byl ústředním jazykem a každý obchodník jej ovládal bravurně.

Al-Nizar si na rozdíl ode mne zboží ani obchodníků nevšímal. Obklopen svou gardou bojovníků míjel bez povšimnutí jednoho obchodníka za druhým. Jeho karavana i se mnou za ním postupovala s pokorou. Tak dlouho, dokud se al-Nizar konečně nezastavil u obchodníka, jehož zboží jej zajímalo. Byl to obchodník s otroky; muž holohlavý, vyzáblé postavy a ostrých rysů.

Al-Nizarovy mlsné oči sledující slovanské muže a ženy, z nichž se stali otroci, mne pobavil. Ten hamižný lakomec nikdy nekoupil nic, co mu v následovném prodeji nevyneslo tučný zisk. A prodej otroků je obchodem nejziskovějším. O tom, že byl ve věcech nákupu opravdovým mistrem, nebylo pochyb od prvního okamžiku, kdy se do

obchodu s holohlavým otrokářem pustil. Nejprve si vybral to nejlepší zboží, jež tvořilo pět zdatných mužů a osm mladých, zdravých žen. Poté na nich shledal chyby a hovořil o nich s prodávajícím tak vážně a barvitě, že ten z obav, že je zboží prakticky neprodejné, výrazně slevil na jejich ceně. Pravdou je, že po celou dobu obchodu, byl prodávající obklopen al-Nizarovou gardou. Bojovníci se tvářili velmi brunátně a dokonce do prodávajícího občas strčili. Toto jejich chování mne velmi zarazilo, stejně, jako i chování Borise, který se ke gardě přidal.

Al-Nizarova vychytralost a prodejcová prověřená ramena, která klesla ještě hlouběji, když vyinkasoval za otroky chabou almužnu, ve mne vyvolalo vzpomínku na toto Muhammadovo rčení:

„Když obchodník přijde na mizinu, stane se upřímným.“

V okamžiku, kdy mi toto rčení prolétlo myslí, jsem si všiml Borisova pohledu, který upíral na jednu z otrokyň, kterou al-Nizar nekoupil. Byla to starší žena, kypřejších tvarů s kaštanovými vlasy a očima zelené smaragdové barvy.

Přistoupil jsem k němu a pobaveně řekl:

„Láska oslepuje a činí hluchým.“

„Člověk bez lásky je jako toulavý pes bez pána,“ odvětil mi Boris pohotově a odebral se k al-Nizarovi a pustil se s ním do bouřlivého hovoru. Z toho, co jsem zaslechl, mi došlo, že jej Boris požádal, aby onu otrokyni koupil. Leč al-Nizar nesouhlasil, poukazujíc přitom na její chyby. Boris se mu rezignovaně poklonil a opětovně se ke mně vrátil. Jeho tvář byla protáhlá a zachmuřelá.

„To se ti ta žena tak líbí?“ otázal jsem se.

Boris neodpověděl, leč z jeho výrazu ve tváři se dalo usoudit, že ano.

„Dovolíš, pane, abych se opět vzdálil?“ požádal mne po delší odmlce.

„A kam chceš jít tentokrát?“ zeptal jsem se.

„Al-Nizar chce, abych o něm dal vědět knížeti tohoto sídla a sjednal mu návštěvu,“ odvětil Boris.

„Nuže jdi,“ propustil jsem jej.

Boris mne opustil vážným krokem. Když byl z dohledu, přišlo k otrokáři několik vojáků a koupili od něj zbytek otroků i s tou ženou a odvedli je k panskému sídlu.

„Kam je vedou?“ otázal jsem se jednoho z al-Nizarových strážců, jménem Ratimír. Jeho jednooká tvář, která v sobě ukrývala vrásky z mnoha bojů, se na mne opovržlivě zadívala. Okamžik mlčel, než pravil:

„Odvádějí je do panského sídla. Budou sloužit knížeti.“

„Proč o tu ženu, Boris tolik stál?“ otázal jsem se Ratimíra znovu. Jeho touha po oné ženě, která mi nepřišla příliš svůdná, mne zarážela.

„Proč se jej nezeptáš sám, pane?!“ odvětil Ratimír hrubě.

Jeho odseknutí mi sice vadilo, ale i přesto jsem se neudržel a položil mu další otázku:

„Proč mu ji al-Nizar nekoupil?“

„Neuraz se, pane,“ odvětil Ratimír nyní poněkud mírněji. „Ale pokud máš o Borisovy potřeby takový zájem, tak proč jsi mu tu ženu nekoupil ty?“

„Nevím, zda by to bylo s ohledem na skutečnost, že je Boris v mých službách pouze dočasně, vhodné,“ odvětil jsem mu.

Má odpověď vyvolala na Ratimírově tváři úsměv. Leč byl to úsměv opovržlivý a nesouhlasný. Jeho poloslepá tvář mne probodla ostrým pohledem. Ratimír už více nepromluvil. Prudce se otočil, ještě naposledy pohlédl na holohlavého otrokáře počítajícího peníze a se zkřivenou tváří odešel za svými druhy.

„Prosím odpusť Ratimírovi. Je to morous,“ pravil mi al-Nizar, který ke mně v tom samém okamžiku přistoupil. Položil mi dlaň na rameno a dodal s úsměvem:

„Rád bych dostál svých závazků. Pokud Boris pochodí dobře, věz, že dnes povečeříš s pánem tohoto sídla. Jmenuje se Boleslavič¹⁰⁰. Je to kníže vážený a ctěný. Jeho dcera Drahomíra se provdala za pána Prahy, Vratislava.“

Al-Nizarova slova mne vpravdě potěšila. Přestože to byl muž povrchní a lakomí, měl čest a držel dané slovo.

¹⁰⁰ V orig. *B.s.q.lā'ih* nebo *B.s.q.lāb.ġ* – *Basklábidž* – jméno nebylo doposud identifikováno, ale koncovka – *idž* je nesporně slovanské – *ič*. (Hrbek 1983, str. 732) Jde nejspíše o *Bolesláviče (Boleslavič)*. (Cinert 2008, str. 187) Boleslavič byl dle všeho otcem Drahomíry a po něm dostal pak jméno její syn Boleslav. (Cinert 2015, Kněžna Drahomíra, Stodorany a Drahůš)

HRAD

Boris se k nám vrátil až po delší době.

„Jsi očekáván u pána domu,“ děl stroze al-Nizarovi.

„Děkuji,“ odvětil al-Nizar a promluvil k nejstaršímu ze svých strážců:

„Valomíre, rozviňte tábor, co nejbližší k panskému sídlu. U vozů ať stojí stráž. Dej nakrmit mezky i koně. Já se společně s naším cestovatelem odeberu ke knížeti.“

„Ano, pane,“ děl Valomír, starší muž s širokou hrudí a mohutnými rameny a odebral se vykonat příkazy.

„Bylo by dobré,“ navrhl mi al-Nizar vlídně, „aby v táboře zůstal i Boris. Bylo by neslušné přivést ke stolu knížete svoji osobní stráž. Mohlo by to vyznít, jako projev nedůvěry.“

„Ale já potřebuji tlumočníka,“ oponoval jsem. Boris mne sice naučil mnohé z jazyka Slovanů, leč v rychlém hovoru byly mé vědomosti nedostačující.

„Dnes budu tvým tlumočníkem já,“ odvětil vlídně. Jeho nabídka mi přišla velmi zvláštní, jako bych ani nehovořil s al-Nizarem. Přemýšlel jsem, jak to že se náhle chová tak přívětivě. Kam se poděla jeho chladná, bezcitná povaha a jeho neustálý strach o sama sebe. Takřka celou cestu se mi nevěnoval, stejně, jako se celou cestu nehnul na krok od své gardy. Na změny jeho chování jsem odpovědi nenalézal a vpravdě jsem jej nechtěl dráždit svými dotazy na jeho momentální bezstarostnost a vlídnost. Proto jsem jeho návrh přijal a poslal Borise za ostatními.

Boris se mi poklonil, zatímco na al-Nizara vrhl nerudný pohled. Poté se otočil a odešel pryč.

„Má zlost, protože jsem mu nekoupil otrokyni,“ pronesl al-Nizar s úšklebkem ve tváři. Poté mávl rukou a dodal:

„Za chvíli ho to přejde.“

„Proč myslíš, že oni tak stál?“ otázal jsem al-Nizara, nespouštějíc přitom z očí Borisovu hřmotnou postavu valící se tržištěm pryč.

„Všiml sis, co měla ta žena na sobě?“ odvětil mi al-Nizar otázkou.

„Rubáš,“ zavzpomínal jsem.

„Ano, rubáš,“ přikývl al-Nizar. „Rubáš, jehož rukávce byly vyšívané.“

„A co to znamená?“ nechápal jsem.

„Vyšívané rukávce nosí moravské ženy, které pocházejí z vysoce postavených rodin.“ Vysvětlil mi al-Nizar. „Ta žena je tedy urozené krve a pochází ze stejné země, jako Boris. Navíc má dlouhé vlasy, což svědčí o tom, že je nezadaná a dle moravské tradice, neb oni jsou věřící, je doposud pannou. Boris v ní viděl dokonalou partii.“

„Dlouhé vlasy značí u žen Slovanů panenství?“ otázal jsem se znovu, neb jsem tomu nerozuměl.

„Nejen u žen, ale i u mužů,“ odvětil al-Nizar. „Vysvětlím ti to. Slované neprovdání nosí dlouhé vlasy, čímž dávají najevo svoji svobodu. Pokud však spolu u Slovanů uzavřou muž a žena sňatek, musí si ostříhat nebo oholit vlasy, aby bylo zjevné, že žijí ve svazku manželském. Věří, že toto ostříhání jim zajistí šťastné a plodné manželství. Člověk neznalý této tradice, krátké vlasy u Slovanů nezpozoruje, neboť jak sis jistě všiml, takřka všichni zdejší muži nosí na hlavě špičaté nebo ploché čepice a klobouky a ženy zase, aby zakryly krátké vlasy, nosí na hlavách omotané pleny¹⁰¹.“

¹⁰¹ Postřížiny – rituál ostříhání vlasů, nebo vyholení hlavy. Byl používán u mnoha národů i duchovních. Používal se u dětí převážně, když dosáhly puberty, u chlapců mezi 3. – 8. rokem a dívek při první menstruaci, tedy sexuální dospělosti. Stejně tak byl praktikován při svatbách a to mužům i ženám. V Rusku se tento rituál udržel i po přijetí křesťanství. Postřížiny byly prováděny u synů bojarů. Chlapec byl po ostříhání posazen na koně. Postřížiny byly

„Takže onen muž, který ti prodal otroky, byl ženatý?“ vzpomněl jsem si na otrokáře s vyholenou hlavou.

„Ne,“ odvětil al-Nizar. „Ten muž byl sice Slovan a k tomu navíc i Moravan. Rozhodně však nebyl ženatý. Měl totiž vyholenou hlavu na způsob Maďarů. Přešel na jejich stranu a obohacuje se lovem vlastních lidí, které poté prodává do otroctví.“¹⁰²

Velmi mne to udivilo a vpravdě i znechutilo. Bylo to děsivé a nepochopitelné. Došlo mi, že to al-Nizarovi muži věděli a proto na něj tak nepřátelsky doráželi a strkali.

„Obchod je obchod,“ řekl zamyšleně al-Nizar.

„Proč jsi Borisovi tu ženu nekoupil?“ vrátil jsem se v myšlenkách k otrokyni.

„Protože pro něj není vhodná. Mí otroci si zaslouží jen ty nejlepší ženy, aby jim zplodily silné potomky,“ odvětil al-Nizar. Poté se na mě pouсмál a řekl:

„Nepřemýšlej nad ní. Takových žen, jako ona je na světě jako zrněk písku v poušti. Borise to brzy přejde a začne se poohlížet po jiné.“

praktikovány i u Skandinávců. (Vondrušková 2011, str. 166) Pokrývky hlavy u Slovanů potvrzují takřka všichni arabsky píšící autoři. (pozn. autora)

¹⁰² V Bavorském episkopátu, který si stěžuje Janu IX. na zřízení arcibiskupství na Moravě (sepsaném kolem roku 900) se píše: „... Sami totiž (Moravané) po mnoha letech páchali zločin, z kterého nás neprávem obvinili, že jsme se ho jednou dopustili. Oni sami přijali mezi sebe nemalý počet Maďarů, podle jejich zvyku ostříhali dohola vlasy svých lžikřestanů a poslali je na naše křesťany, a sami přikvapili a jedny odvedli do zajetí, druhé pobili, jiné zahubili hladem a žízni v hlubinách žalářů, nespočetné muže i početné ženy uvrhli do otroctví, chrámy Boží vypálili a všechny stavby zničili, takže v celé Panonii, naší největší provincii, není vidět ani jediný chrám,“ Skutečnost, že Moravané, resp. vojenské oddíly Moravanů, přebírali maďarský zvyk ostříhání vlasů na hlavě, vedla k tomu, že při válečné výpravě je pak bylo dosti obtížné na první pohled rozeznat od Maďarů. Ať již episkopát zamýšlel svalit vinu za pustošení z Maďarů na Moravany jako původce i strůjce nájezdů, nebo tomu skutečně tak bylo, velké úspěchy Maďarů zvláště od roku 907 a poměrně rychlé sžití se slovanským prostředím Karpatské kotliny se zdají nasvědčovat nemalému slovanskému podílu – a je to celkem přirozené – na maďarských výpravách na západ. (Bartoňková a Večerka PVMIII. str. 206)

Vydali jsme se společně tržištěm k trojitě hradbě obkružující panský dvůr. Dovnitř vedl jen jeden vchod tvořený bránou. Byl obležen strážemi. Jejich tváře byly ostré a nepřístupné. Strážní byli oděni do zbroje, jež je zbrojí těžké francké jízdy¹⁰³. Sestávala se z železných šupin našitých, či nanýtovaných na koženém, nebo látkovém podkladu. Jejich přílby byly zrobeny ze dvou kusů spojené středovým žebrem a opatřené lemem. Pod přílbou měli strážní nasazenou vycpávanou čepici, která sloužila nejen k lepšímu usazení přílby, ale i jako tlumící vrstva pro lepší pohlcení ran. Jejich štíty byly kulaté s dřevěnými středovými puklicemi, čímž se lišily od štítů s puklicemi kovovými, které jsou užívány na severu. Štíty strážných nebyly, dle slovanského zvyku, zpevněny ani železným kováním. Byly prosté, vyrobené ze dřeva a surové kůže zbavené srsti. Slované je vyrábějí tak, že spojí jednotlivé jeho díly dřevěnými kolíky a sklízí je k sobě. Na tento korpus poté natáhnou jednu nebo i více vrstev surové kůže, jež po vyschnutí dodá štítu nevídanou pevnost. Úchop štítu je tvořen buď koženými řemínky, nebo dřevěným úchopem. Zbraně tamějších bojovníků byly tyto:

Kopí franckého typu listového tvaru s osmihrannou tulejí nebo opatřené křídélky. Dále to byl dlouhý nůž a široký meč, který je u Slovanů výsadou pouze opravdu zámožného bojovníka¹⁰⁴.

¹⁰³ Kapitularie Karla Velikého uvádí i ceny šupinových zbrojí, jak mají být zhotoveny a další součásti vybavení franských bojovníků. Šupinová zbroj byla zhotovena ze železných šupinek našivaných na podklad z kůže tak, aby se jednotlivé dílky překrývaly po způsobu rybích šupin. Karlovy kapitularie také uvádí, že pod zbroj má být nošeno krzno z plsti. Zbroj byla Slovanů původně odebírána poraženým, jako válečná trofej. Postupně však na Moravě i v Čechách vznikaly vlastní dílny. (livinghistory, str. Zbroje)

¹⁰⁴ V Čechách byla zbroj vyráběna podobným způsobem, jako na Velké Moravě. Nejprve byla v hutích zpracována železná ruda na železo a v kovárnách železo vykuto do známých sekerovitých hřiven. Jejich nálezy známe z mocenských center, kde byly shromažďovány. Sekerovité hřivny sloužily podle badatelů jako předmonetární druh platidla určený pro vnitřní trh a bezpochyby také jako materiál pro kovářské zpracování. Z takto získaného železa se následně vyráběly ve specializovaných zbrojířských dílnách zbraně a brň pro válečníky. Nejdražší a výrobně a časově nejnáročnější byla výroba pancíře, který chránil tělo před

Al-Nizar nemusel ke strážným promluvit slova. Sotva ho strážní zřeli, uklonili se mu a pravili, že jsme očekáváni. Poté se nás jeden z nich ujal a my vstoupili do brány. Když jsme branou prošli skrz trojitě hradby, ocitli jsme se na velikém dvoře. Byl tvořen hospodářskými budovami přilepenými zády na hradby a mnoha nadzemními roubenými domy, opatřenými slaměnými střechami, maltovými a kamennými podlahami. Bydleli v nich vojáci se svými rodinami. Byly seřazeny tak, že opisovaly tvar opevnění a to ve čtyřech pravidelných lichoběžnících. Zřel jsem chlapce sedícího před jedním z těch domů, jak zamával na vojáka, který nás doprovázel. Podle al-Nizara to byl syn onoho vojáka. Chlapec měl na zemi postavenou proutěnou klec a v ní byl zavřený podivný pták, který měl peří na hřbetě zbarvené do zelena. Pták neustále dokola opakoval vše, co slyšel z hlasu lidí i zvířat¹⁰⁵. Jeho projev mne velice pobavil neb to byl opravdový mistr imitace. Al-Nizar mi pravil, že se onen pták jmenuje špaček a lidé ho zde loví, neb se tu vyskytuje hojně.

Voják nás provedl zástavbou domů do samotného středu hradiště, kde se na malé vyvýšenině nacházelo sídlo zdejšího pána. I zřel jsem, že jeho palác je dlouhá, patrová, dřevěná hala, postavena ze silných kůlů a zastřena doškami. Předě dveřmi stála další stráž, které nás voják předal. U těchto dveří, ozdobenými honosnými řezbami zvířat a lidí jsme čekali, dokud jsme nedostali svolení vstoupit.

bodným či sečným zraněním. Už na Velké Moravě můžeme počítat se dvěma druhy brně a to s méně náročnějším šupinovým a kroužkovým. (Zavadil 2006, str119-120)

¹⁰⁵ Špačka zmiňuje i Ibn Já'kúb (Pauliny 1999, str. 119)

KNÍŽE ZE STODOR

O Slovanech se říká, že jsou to lidé pohostinní, s čímž musím naprosto souhlasit¹⁰⁶.

¹⁰⁶ Lev VI. Moudrý ve své Válečné taktice sepsané mezi roky 886-912 píše: „Slovanské kmeny byly pak – nedovedu to ani vylíčit – až příliš pohostinné a této vlastnosti neuznaly ani nyní za vhodné zanechat, nýbrž ji (stále) stejně projevují. Vůči těm, kteří byli u nich hosty, byli laskaví a ochotní, přátelsky se k nim chovajíce a vítajíce je, ochraňujíce je, po řadě si je posílajíce z místa na místo, dbajíce, aby neutrpěli žádné úhony, a zaručující se navzájem za (jejich) nepřetržitě zaopatření. Tak jestliže by se snad přihodilo, že by byl host poškozen nedbalostí hostitelovou, ten, kdo jej k němu přivedl, zvedne proti němu válku, pokládajíce za svou svatou povinnost pomstít se za hosta.“ (Bartoňková a Večerka PVMIII. str. 320)

Na pozvání jsme čekali vskutku krátce. U dveří nás vyzvedl velmož oděný do bohatě vyšívaneho rubáše a pláště.

„Kníže vás očekává,“ pravil, načež nás odvedl do veliké haly. Ta v tomto sídle plnila funkci hodovního sálu. Tato hala byla vskutku nevidaná. Zřel jsem stěny bohatě vykládané řezbami, stříbrem i zlatem. Bylo tam veliké ohniště s krbem, v němž hořely celé kmeny stromů.

Vprostřed haly, jejíž podlaha byla maltová a pokrytá kožešinami, stál dlouhý hodovní stůl a okolo něj mnoho přenádherně vyřezávaných křesel, potažených huňatými ovčími kožešinami. Kníže Boleslavič seděl na vzdálenějším konci onoho stolu na největším křesle. Po jeho boku stál mladík, oděný do košile ušité z jemných látek s výšivkami na lemování. Kolem pasu se mu leskl přenádherný opasek se zlatým nákončím. Jeho plášť sepnutý zlatou sponou na pravém rameni, jenž se mezi Slovany nazývá krzno byl podšíván a lemovaný kožešinami. Dle jeho oděvu, který se do nejmenších detailů podobal tomu, do něhož byl oděn i sám kníže, jsem usoudil, že je mladík jeho synem nebo vnukem. Mladík si nás prohlížel ostrým pohledem, jako by nás studoval. Kníže Boleslavič, jež byl mužem již starým, bílých vlasů a mnoha vrásek se naopak usmíval.

„Zdravím tě, příteli,“ pravil al-Nizarovi. „Jsem rád, že jsi mne po tak dlouhé době opět navštívil.“

„I já tě rád vidím, pane,“ děl al-Nizar. Uklonil se mu a přistoupiv k němu předal mu darem zlatem vyšíváný brokátový vak. Boleslavič jej přijal a vyňal z něj tyto šperky: náušnice s trojbokým hrozníčkem a esovitě ukončeným obloukem, prsteny vykládané smaragdy, náhrdelník z jantarových perel zdobený zlatými kaptografy, náhrdelník s mušlovými závěskami a náhrdelník složený ze skleněných perel, jehož centrální prvek tvořil jantarový křížek. Byl to poklad nezměrné ceny, vyrobený v Bagdádu mistry šperkaři po vzoru

Slovanů¹⁰⁷. Boleslavič tyto skvosty přijal s neskryvaným obdivem, neboť, jak je známo, jsou jantar se smaragdy u Slovanů artiklem velmi ceněným.

Když jsem pobýval v Horním Egyptě v provincii Kibt, navštívil jsem tamější smaragdové doly jménem Zříceniny. Bédžové tyto doly přísně střežili a vybírali od všech, kteří tam přicházeli těžít smaragdy, poplatky. Tyto smaragdy se tam dělily do čtyř druhů. První se nazýval már. Byl nejlepším a nejdražším, neboť byl výrazně zelený neb obsahoval nejvíce vody. Druhý se nazýval mořský, neboť po něm vždy toužili králové přímořských zemí, jako je Indie, Sindu, Zandžů a Čína. Třetí druh byl pojmenován západní. Vládcové západních národů, jako jsou Frankové, Španělé, Langobardi, Baskové, Slované a Rusové rádi o tyto smaragdy soupeřili. Čtvrtý druh byl nakonec takzvaný hluchý. Byl nejméně ceněn, neboť měl bledou barvu a obsahoval nejméně vody.

Od každého druhu jsou nejkrásnější ty smaragdy, které mají nejvíce vody, nejvýraznější a nejčistší zeleň a nejméně příměsí černé či žluté a nemají žádné skvrny. Přesně takové smaragdy, byly vloženy i na prstenech, a já usoudil, že musely stát al-Nizara celé jmění.

Jantar se oproti smaragdům šíří ke Slovanům ze dvou směrů. Jedna cesta vede po souši od Dněpru, přes Konstantinopol a odtud do Bagdádu, z kterých se pak vyváží do celého světa. Druhá cesta pak vede po vodě ze Sambie z Finského zálivu po Něvě přes Ladožské a

¹⁰⁷ Když česká elita v 9. století stála na křižovatce a měla se rozhodnout, zda dá přednost jednoduchému drátěnému šperku a záušnicím bavorským či zdobnému módnímu stylu moravských susedů, jednoznačně se dala uchvátit nádherou šperku velkomoravského, který reprezentuje jednu ze skupin šperku byzantsko-orientálního. Výrazným módním prvkem byly v té době především náušnice zavěšené přímo v ušních lalůčkách a záušnice zavěšené do různých čelenek zdobících účes. V průběhu doby můžeme počítat nejen s velkomoravskými importy, ale i s přítomností a aktivitou klenotníků přímo na českém území. Nejprve v 1. třetině 10. století tento vývoj vyústil ve vznik dílen produkujících nejen šperky vycházející z tradice velkomoravské, ale i šperky, který se již stylově odlišoval. Z těchto dílen pocházely jak přímé imitace velkomoravských šperků, tak jejich domácí varianty. (Tomková, Kulturní změna v Čechách v 10. století z pohledu archeologie, str. 1-2)

Bílé jezero, po Volze do Bulgaru a odtud do Chorézmů a severovýchodní hranici chalifátu odkud se opět vyváží do celého světa. Jantarové perly jsou rovněž drahou záležitostí a může si je dovolit jen elita.

Boleslavič nás vyzval, abychom se posadili. Al-Nizar mne při této příležitosti představil. Pověděl o mně, vše co věděl. Vyprávěl, jaké země jsem procestoval a jaké národy při tom poznal. Boleslavič si mne přeměřil zkoumavým pohledem a pravil:

„Je mi ctí, že mohu ve svém domě přivítat muže tak zcestovalého. Tvá návštěva bude jistě ku prospěchu nás obou.“

Kníže poté ukázal na mladíka stojícího nehybně za jeho zády a představil jej:

„Toto je můj vnuk, Boleslav. Je to syn mé dcery Drahomíry a knížete Vratislava. Je to mladík nevídaně vzdělaný, ale zároveň i přehnaně horkokrevný.“ Boleslavič se na okamžik odmlčel a ztěžka si povzdechl. „Zkušeni a moudří umírají a mladí, byť krve nejvznešenější, přec vládnutí neznalí usedají na stolce. Nic není, jak bývalo. Pryč jsou dny Vistrahovců i Mojmírovců. Sláva zašla, ryzost zšedla. Pryč jsou muži, které jsme ctíli¹⁰⁸. Zbyly nám jen vzpomínky,

¹⁰⁸ Jednou z teorií dnešních historiků je, že Bořivoj pocházel z rodu Mojmírovců a rodu Vistrahovců. Porovnávací průzkum Bořivojovy a Svatoplukovy kostry, který provedl E. Vlček, prokázal, že byli příbuzní, nejspíše bratřenci. Dle Kristiána i Kosmy, byl Bořivoj cizincem dosazeným Svatoplukem na knížecí stolec na žádost českých knížat. V legendě *O pustyní Ivaně*, která byla objevena v opisech na Rusi a vznikla nepochybně před rokem 906, je Bořivoj pojmenován, jako kníže Moravský. Je možné, že jeho otcem byl syn Vistraha, Slavitěch, který dle Bertiniánských letopisů porazil Franky roku 849 v Bitvě u záseků, čímž dopomohl Rostislavovi chopit se samostatné vlády na Moravě. Rostislav se Slavitěchem se dobře znali a dle nálezu hrobu velkomoravské kněžny u obce Želánky, nedaleko Zábřušan, kde stával Vistrahův hrad je patrné, že mezi sebou uzavřeli dynastické sňatky. Dle Fuldských analů byl roku 857 Vistrahův hrad Franky dobyt a vzpurný Slavitěch prchl na Moravu k Rostislavovi. Je možné, že s ním byl i jeho tehdy ještě malý syn Bořivoj, který poté na Moravě vyrostl. Bořivoj byl tedy potomkem dvou silných rodů. Slavitěch byl navíc Čechy ctěný, což dokazují Fuldské analýzy k roku 858, kdy byl s Vistrahovskými vyháněn jeho bratr, který byl na knížecí stolec dosazen Franky namísto něj. Je možné, že právě proto si ho knížata Čechů od Svatopluka vyžádala, aby nad nimi vládl. (pozn. autora)

písně a obavy z toho, co přijde.“ Boleslavič se napil lačně z poháru medoviny, až mu stékal po bradě. Když vypil celý pohár, udeřil s ním o stůl a pravil:

„Má dcera Drahomíra, která vládla krátký čas po Vratislavově smrti, udržela naši zemi pevnou rukou¹⁰⁹. Nyní již však dle dohod vládne Václav. Jenže on je mužem mírným, spíše sečtělým knězem než vládcem¹¹⁰. A to není dobré. V Praze zakázal prodávat otroky. Nyní se o to samé pokouší k nevoli kupců a knížat i na všech ostatních tržištích, kterým vládne. Skupuje otroky a propouští je na svobodu. Dává chudým jíst a přístřeší. Ludmila mu při jeho výchově zastřela rozum milosrdenstvím, což je špatné.“ Boleslavič se divoce rozesmál. „A Boleslav?! Hraje si na Svatopluka. Žije v iluzi, že se má vládnout tvrdě a nesmlouvavě. Zabije věrného poddaného, protože zaváhá, když má splnit jeho rozkaz. Aby prosadil slovanskou liturgii,

¹⁰⁹ Kněžna Drahomíra vládla, po Vratislavově smrti, v Čechách jménem svého nedospělého syna Václava (* asi 907). Drahomíra nesouhlasila s politickou situací, která nastala poté, co se Čechy dostaly pod opětovnou nadvládu sousední říše a rozhodla se klást odpor jak Arnulfovi, tak zřejmě i Jindřichovi. Proto také dala roku 921 zavraždit kněžnu Ludmilu, která byla zřejmě ochotná, díky vlivu biskupa Pavla, který se zdržoval v její blízkosti, podřídit se a smířit se tak se ztrátou České nezávislosti. Drahomíra vyhnala i bavorské kněze, kteří českou závislost na Bavorsku vítali. Arnulf vytáhl roku 922 do Čech, aby obnovil smlouvy Čech k Bavorsku (a tím i k celé říši, k němuž Bavorsko patřilo), která platila po dohodě Spytihněva a Vratislava v letech 895 – 906. Ale bezúspěšně. Když Maďaři roku 924 opět zaútočili na Sasko a zpustošili je i bez pomoci Slovanských spojenců, kněžna Drahomíra, která vládla nejspíš až do tohoto roku, je zřejmě ochotná nechala projít přes České území. (Steinhübel 2011, str. 85-86)

¹¹⁰ První staroslověnská legenda o sv. Václavu (nejstarší redakce Charvátsko-hlaholská) sepsaná asi kolem roku 950 uvádí: „Byl v Čechách jeden kníže jménem Vratislav a jeho žena zvaná Drahomíra. I zplodivše svého prvorozeného syna, pokřtili ho a nazvali ho jménem Václav. Když vyrostl, takže mu bylo třeba postříhnout vlasy, pozval Vratislav, jeho otec, k postřižinám biskupa jménem Notár i s jeho kleriky. Když odezpívali mši, vzal biskup chlapce, postavil ho na kraj stupňů před oltářem a požehnal ho řka: »Pane Bože Ježíše Kriste, požehnej tohoto chlapce, jak jsi požehnal všechny své spravedlivé.« A tak byl postřižen s požehnáním. Proto se domníváme, že požehnáním tohoto spravedlivého biskupa a jeho modlitbami začal chlapec růst, jsa ochraňován Boží milostí. Naučil se pak dobře písmu slovanskému i latinskému.“ (Bartoňková a Večerka PVMII. str. 157) Zprávu o Václavově vzdělanosti obsahuje tedy již nejstarší legenda. (poz. autora)

usvědčuje čaroděje ze lži tak, že je nechá, aby předpověděli svoji budoucnost, a poté jim setne hlavy mečem.¹¹¹“

Boleslav zbledl a dotčeně vyštěkl:

„Omluvte mého děda, že vás obtěžuje svými nářky. Blíží se večer a on je již značně znaven pitím medoviny.“

„Jazyk, jenž je rychlejší než rozum přísluší ženským na tržišti, nikoli vládcům.“ odvětil kníže klidně a poté mi položil následující otázku:

„Pověz, jak by se měl podle tebe chovat opravdový vládce?“

Byl jsem touto otázkou zaskočen a vpravdě zmaten. Boleslav se zdál rozčilený. Jeho oči kaštanové barvy se na mě strnule usadily a doslova mě probodávaly. Horlivě jsem přemýšlel, jak se z této otázky, co nejlépe vymluvit, neb jsem mladíka nechtěl ještě víc rozhněvat. I al-Nizar se tvářil zmateně

a se zatajeným dechem čekal, zda ze svých úst nevypustím nějakou troufalost. Po dlouhém přemýšlení jsem nakonec vyslovil moudrost, kterou kdysi pravil sám Muhammad.

„Laskavost vládců udržuje říše.“

¹¹¹ Boleslav I. byl nekompromisní vládce. Když roku 936 nechal zavraždit svého bratra (byla to dle všeho náhoda vzešlá ze pře), ihned zahájil útok proti sousednímu podkráli, který pod jeho vládu podléhal, a který se spolčoval se Saskem a zničil jej. Tím si znepřátel otonskou říši a mohl tak obnovit spojenectví s Maďary, což potvrzuje Konstantýn Porfyrogent. Když roku 938 táhli Maďaři proti Sasům, zřejmě prošli přes Čechy a pomohli Boleslavovi dobýt malá nepřemyslovská knížectví. Boleslav je poté přeměnil, případně i rozčlenil na menší hradské provincie a do nových hradů dosadil své správce. Jména některých hradských obvodů v Boleslavových Čechách se zachovaly v zakládací listině pražského biskupa, které roku 1086 převzala listina císaře Jindřicha IV. Měšek dokázal o půlstoletí později, dobýt Krakovsko i oderské Chorvatsko za dva roky. Boleslav, který zahájil výboje podél obchodní cesty nejspíše již od roku 936, musel za stejný čas dokázat to samé. Když Svatoplukovi a uherskému králi Štěpánovi stačilo na vytvoření svých velkých říší osm let, Boleslav musel za stejný čas dokázat to samé. Nesmíme podceňovat dravost polocivilizovaných slovanských i neslovanských knížat a jejich bojovníků, neštítících se ničeho. Boleslav, stejně jako jiní nečekal a krutě se dral vpřed. V letech 936 – 938 sjednotil Čechy a v krátkém čase si vydobyl velkou říši. Je rovněž možné, že mu k tomu dopomohl i jeho původ a nemusel některá území vydobývat vůbec. (Steinhübel 2011, str. 91-94)

„Vy Arabové a ta vaše rčení,“ pravil opovrženě Boleslav.

„Je více než pravdivé,“ zastal se mne kníže Boleslavič.

„To si nemyslím,“ zamračil se mladík. Jeho neúcta ke staršímu mi připadla velmi dětinská a nanejvýš odporná. Nelíbilo se mi to a tak jsem rázně řekl:

„Pokud dovolíte, pane, znám ještě jedno rčení, které je pro tento okamžik příhodnější.“

„Nuže mluv,“ pokynul mi Boleslavič bez rozmyšlení.

Řekl jsem tedy v řeči Slovanů pomalu a velmi soustředěně, abych nechyboval:

„Silný člověk je ten, kdo vítězí sám nad sebou.“

„A co dál?!“ rudl mladík v obličeji.

„Své činy za jméno Boží neschováš,“ řekl jsem pohotově.

Al-Nizar obrátil oči v sloup a pomodlil se, neb jsem učinil přesně to, čeho se obával. Boleslav doposud pevně stojící za zády knížete zamrkal a jeho oči začaly přeskakovat sem a tam. Poté plný hněvu a zároveň i překvapení odešel pryč. Boleslavič se mi lehce poklonil a pravil:

„Skvělé, můj vnuk má nyní o čem přemýšlet.“

Boleslavič se tvářil nadmíru spokojeně. Tleskl několikrát dlaněmi a poručil služebným, aby nám poskytly nezbytnosti pro vykonání očisty před jídlem.

Poté začala hostina. Stůl se prohýbal pod jídlem a pitím. Potravou Slovanů je vše, co poskytuje okolní příroda, až na kuřata. Těch se tito lidé straní, neboť věří, že podporují nemoci, jako spalničky a vředy. V hojně míře však jedí vepřové, hovězí, ovčí a kozí maso, husy a lovného divokého kura, jehož nazývají tetřev. Vpravdě musím uznat, že je jeho maso nanejvýš chutné. Dalšími lovnými zvířaty Slovanů jsou jelen, prase divoké, srnec a zajíc i šelmy, jako medvěd hnědý, liška obecná, jezevec, tchoř i vydra. Zřídka loví i zubra, želvu bahenní či sbírají slávky. Z ryb vaří Slované převážně pstruhy, štiky, sumce a úhoře. Mléko nejen pijí, ale používají jej i při výrobě kaše, polévek, tvarohu a sýra. Na jejich jídelníčku se vyskytuje v hojně míře i pečivo,

jako jsou placky, chléb, pirohy a koláče mazané medem nebo mákem. V hojné míře konzumují i slepičí vejce. Ze zeleniny jedí česnek, bob, hrách, čočku, dýně a řepu. Z ovoce pak jablka, slívy, hrušky, třešně a višně, které pěstují ve svých sadech. Vpravdě musím dodat, že všechny potraviny, které jsem jmenoval, byly na onom stole připraveny mistry kuchaři na všemožné způsoby. Z nápojů byla silně zastoupena medovina podávaná v nálevkových pohárech, jež byly vyrobeny ze zeleného skla a vyzdobeny skleněným žlutým vláknem vícenásobně omotaným pod okrajem. Leč já tuto medovinu po předchozí neblahé zkušenosti raději nepozřel.

Sálem se po dobu hodokvasu linula překrásná hudba. Slované jsou výteční i v tomto ohledu. Mají spoustu strunných i dechových nástrojů. Jejich flétny jsou dlouhé více jak dva lokty, strunné mají osm strun a jejich spodní strany jsou vždy ploché.

Boleslavič po celou dobu mluvil. Byl to nejen výborný hostitel, ale i společník. Al-Nizar měl co dělat, aby mi stačil vše, co kníže pověděl, přeložit. Dozvěděl jsem se od něj, že země zdejších Slovanů je tou nejbohatší v potravinách. Za malý obnos se tu dá pořídit deset slepic, nebo tolik pšenice, že vystačí člověku na měsíc, ječmene, že vystačí jezdcí, aby krmil svého koně po dobu čtyřiceti dnů. Platidlem je tu arabský dirhan, byzantský solidus, hřivny, denáry anebo také lehké šátečky z tenké tkaniny v podobě sítky¹¹². Těmito šátečky obchodují výhradně zdejší lidé a je to zároveň i jejich jmění.

¹¹² Co se týká platidel, častým archeologickým nálezem bývají sekerovité hřivny, ty mají tvar úzké dlouhé sekery s listovým břitem a dlouhým krčkem. Hřivny sloužily snad jako polotovary pro další zpracování a zároveň i jako premonentální platidlo. Ze zprávy Ibn Já'kúba, který navštívil Prahu za vlády Boleslava I., víme, že pražané používali k placení jemné šátečky, které se k ničemu jinému nehodily. Ibn Já'kúb píše: „V zemi Čechů se vyrábějí lehká pláténka z velmi jemné tkaniny na způsob sítky... Jejich cena činí u nich v každé době 10 plátének za 1 kinšár a pomocí jich obchodují. A mají jich zásoby. Představují pro ně majetek a hodnotu věcí, kupují za ně pšenici, mouku, koně, zlato, stříbro a všechny věci.“ Archeology byl doposud objeven jen jeden tento šáteček a to v Uherském Hradišti – Sady. Jeho rozměry jsou 15 x 15 cm a původně byl složen kolem železné destičky. Ojedinelé se v nálezech objevují mince, většinou to jsou zlaté byzantské solidy. I když byly nalezeny mince Rostislava a Václava o jejich pravosti se pochybuje. První mince na území dnešní republiky nechal razit Boleslav I. v polovině 10. století. (livinghistory, str. Platidla)

Cena těchto šátečků je stále stejná. Všechny měny mají pak tyto hodnoty: Deset platebních šátečků mají hodnotu jeden denár, dvanáct denárů jeden solidus, dvacet kilogramů hřiven jest rovněž jeden solidus. Další zajímavost, kterou jsem se dozvěděl, leč byla mi Boleslavičem sdělena s mrzutou tváří, neb nebyl na to pyšný, bylo zjištění, že se Slované příliš neúčastní zahraničních válek. Není to proto, že by byli zbabělí, to nejsou. Je to z důvodu jejich chamtivosti, krvechtivosti a touze po loupení. Pokud se stane, že vyrazí na pomoc cizákům, tak leda za podmíněk, že jim bude náležet v seči získaný majetek. Stává se u nich často, že pro chtivost kořisti zacházejí s nejlepšími přáteli, jako s nepřáteli¹¹³.

Boleslavič mi dále vyprávěl o zimě. Zdejší země je podle všeho tou nejstudenější z všech krajin. Největší zima tu nastává, když jsou noci v úplňku a dny jasné. Tehdy země tvrdne a voda zamrzá v led. Vše je tvrdé, jako kámen a když člověk vydechuje, tvoří se mu na vousech led podobný sklu. Když je však noc temná a den zachmuřený, led taje a mrazu ubývá. Další zajímavou informací bylo, že zdejší Slované neznají lázně. Namísto nich mají prý dřevěné budky, které nazývají izba, jejichž spáry jsou vycpány mechem nebo smůlou a to z toho důvodu, aby skrz ně neunikalo teplo. V těchto budkách stojí v jednom rohu kamenná kamna, zatímco proti nim mají otvor, aby mohl odcházet dým. Když tato kamna rozehřejí, přikryjí okno i dveře. Poté lijí vodu z nádrží, co mají uvnitř na rozpálená kamna, až vystupuje pára. V ruce přitom drží věchýtek trávy, kterým k sobě přihánějí vzduch. Tím se jim otevrou póry na těle a vyjde z nich vše přebytečné a škodlivé, co v těle mají¹¹⁴.

Vše co jsem se od Boleslaviče o Slovanech dozvěděl, bylo pro mne velmi přínosné a poučné. Na oplátku jsem mu vyprávěl o svých

¹¹³ Tuto skutečnost potvrzuje i Dětmar z Merseburku.

¹¹⁴ Sauna (pozn. autora)

cestách na dálný východ a jih. Než byla hostina u konce a my se s knížetem rozloučili, začalo svítat.

CESTA DO DOUDLEB

V hradišti Boleslavičově jsme setrvali ještě den. Al-Nizar během té doby zaopatřil nové oblečení pro nakoupené otroky. Musím konstatovat, že se o ně staral vskutku pečlivě. Nechal je umýt, zakoupil pro ně stan a rozvrhl jim denní příděl potravin.

„Cena otroka se odvíjí od jeho stavu,“ pravil al-Nizar. „Pokud chci v Bagdádu otroka prodat za co nejvyšší cenu, musí být klidný, zdravý a silný.“

Co se týká obchodu, rozprodal al-Nizar během té doby na tržišti zboží ze dvou vozů. Šlo především o látky a zbraně z damašské oceli. Velmi ho to uspokojilo neb tím získal místo na vozech pro převoz svých otroků.

„Takto probíhá můj obchod,“ chlubil se mi al-Nizar. „Do země Slovanů přijíždím s vozy po vrch naloženými zbožím a z této země si odvážím vozy plné otroků. Zatímco tady stojí otrok maximálně pětatřicet solidů, já jej díky dobrému zacházení s nimi prodávám v Bagdádu až za čtyřnásobek původní ceny.“

Musel jsem uznat, že jeho výdaje za nákup otroků, jejich ošacení i živění jsou tak malé, že z peněz utržených z prodeje zboží, které ke Slovanům dováží, mu větší část zůstane. Když jsem k tomu přičetl výnos z prodeje otroků v Bagdádu, usoudil jsem, že si al-Nizar na svých cestách přijde na značné jmění.

Co se týká Borise, musím vpravdě říci, že se v něm al-Nizar nezmýlil. Již druhý den se choval jako by se události z předešlého dne nestaly. V den odjezdu pokorně sbalil naše věci a s bezstarostným úsměvem na tváři připravil vše k dalšímu putování.

Al-Nizar se rozhodl změnit trasu naší další cesty. Poté co se od Boleslaviče dozvěděl o Václavově zákazu prodeje otroků v Praze, se ji rozhodl nenavštívit. Naše karavana opustila sídlo Stodor a vydala se k jihovýchodu, postupujíc dále proti proudu řeky Vltavy.

Boris mi pověděl, že nyní putujeme po Solné stezce na ústřední hradiště této cesty, jenž se jmenuje Doudleby. Al-Nizar vedl prve karavanu k Boleslavičovi po staré nepoužívané stezce, která kdysi vedla skrz v té době již zničená ústřední hradiště. Ta prý byla za vlády Vratislava zrušena a odkloněna na novou cestu k Doudlebům¹¹⁵.

Naše cesta k hradišti Doudleby trvala jeden den. Během této doby se al-Nizarova nálada změnila. Opět se začal chovat zachmuřele a protivně. Vše mu vadilo a s ničím nebyl spokojen. Když jsme se přiblížili k hradišti, jež se rozprostíralo nad řekou Malší, dal al-Nizar povel zastavit.

Poté děl:

„Chci, abyste pokračovali a počkali na mě u spáleniště. Pojedu na hradiště sám.“

Nechápavě jsem se ho zeptal proč tak činí.

„Doudleby jsou hradištěm ústředním, kde musí každý obchodník putující touto cestou zaplatit celní poplatek,“ odvětil mi al-Nizar. „Žel bohu, je to zároveň i hradiště, které za Vratislavova života spravoval

¹¹⁵ Jan Cinert k tomuto píše: „Je zvykem Slovanů, že pokud kníže dobije nějaké území, zničí tam jeho ústřední hradiště a nedaleko vystaví hradiště nové s novým názvem. Důvodem tohoto počínání je, pojistit se proti uplatňování nároků na půdu i dobyté hradiště od potomků poraženého. A přesně takto konali i potomci Bořivojovi, kníže Spytihněv i kníže Vratislav. Opanovali území na jih od Prahy, zničili hradiště tamějších poražených knížat a vystavěli nová ústřední hradiště spadající pod jejich správu. Dostala i nová jména, čímž si společně se zničením původních sídel pojistili proti případnému uplatňování dědických nároků poražených knížat. Tato nová hradiště poté spojili novými cestami, zatímco ty staré zrušili. Díky tomu získali výsadu v prodeji soli a vývozu všeho zboží. Jediné hradiště, které tuto likvidaci ustálo, bylo Boleslavičovo a to díky sňatku jeho dcery Drahomíry s knížetem Vratislavem.“ Jan Cinert se domnívá, že právě tento rozmach Přemyslovského území byl důvodem toho, proč nebylo obnoveno centrum čtyř Volyňských hradisek, která byla zničena nájezdem Maďarů. (Cinert 2008, str. 188)

sám kníže Václav. Pokud je pravda, že se Václav snaží svůj zákaz otroků rozšířit i na ostatních hradištích, je pravděpodobné, že zde v jeho domovině bude již tento zákon platný. Musím uhradit clo. Nechci však přitom přijít o zboží.¹¹⁶

Jeho obavy jsem chápal. Zároveň však jsem toužil ono hradiště navštívit. Požádal jsem jej tedy, zda bych mohl jet s ním. Neměl proti tomu námitek a tak jsme se vydali na Václavovo hradiště, zatímco karavana se mu obloukem vyhnula a pokračovala v cestě na východ.

¹¹⁶ Al-Masūdī napsal: „... kmen Dúlaba, jehož král se v této době nazývá Wándžsláf,...“ Ivan Hrbek ve vysvětlivkách píše: „Dúlaba- nesporně čeští Doudlebové, Dúdleby. Wándžsláf – kníže Václav; je zde zachována nosovka, podobně jako u latinského Venceslaus. Jeho uvedení jako vládce Doudlebů dává mnoho podmětů k úvahám o počátcích českého státu.“ (Hrbek 1983, str. 273, 732) Jan Cinert píše: „... Doudleby byly prvním přemyslovským hradištěm mimo jejich území a nahradily výše proti proudu řeky Malše ležící hradiště u dnešních Branišovic. To plnilo svůj účel v 9. století a pak bylo spáleno. Před Václavem nejspíš sídlil na Doudlebech již Vratislav, protože jedině tak měl jeho sňatek s Drahomírou ze sousedních Stodoran smysl. Hradiště vzniklo pravděpodobně před rokem 910. Václav mohl být na Doudlebech úředním knížetem nejdříve po dosažení plnoletosti v roce 916, ale velmi pravděpodobně až od roku 922,...“ (Cinert 2008, str. 188)

KNÍŽE VÁCLAV

Doudleby byly oproti sídlu knížete Boleslaviče mladé. Toto hradiště bylo zbudováno v záhybu řeky Malše a obeháno příkopem a silným opevněním. Jeho jádro se skládalo ze dvou západních předhradí, jednoho východního a vnitřního hradiště. Dovnitř vedly dva mosty, jeden ze severu, druhý z jihu a jedna cesta východní. S al-Nizarem jsme vstoupili do hradiště po severním mostu. Panské sídlo i domy se uvnitř nelišily od těch, jež jsem zřel, na hradišti Stodor. Přec tam však stála stavba, kterou jsem v zemi Slovanů spatřil vůbec poprvé. Byl to z malty a kamenů zděný křesťanský kostel zvaný rotunda¹¹⁷. Ten, stejně jako takřka všechny kostely stál vlevo za hradním vstupem do hradiště. Přestože byla rotunda stavením prostým a nevelikým, tvořeným kvádrovitou věží a oválným chrámem, zastřešeným dřevěnými doškami, zapůsobila na mne, jako ten nejskvostnější drahokam. Velmi dlouho jsem si ji prohlížel a studoval její stěny vystavěné z hladce opracovaného kamene.

Uvnitř hradiště se to hemžilo strážemi a obchodníky. Podle al-Nizarových slov, bylo jen málo těch, kteří tam něco prodávali, neb hlavním výdělkem tohoto místa, byl výběr celního poplatku. Tento poplatek nevybíral kníže, jak jsem se zprvu domníval, nýbrž k tomu určený výběrčí. Al-Nizar měl pro něho přichystanou úplatu, skládající se z dýky vyrobené z damažské ocele a páru stříbrných náušnic se

¹¹⁷ Rotunda sv. Václava, kterou měl postavit v Praze, byla objevena roku 2004 na Malostranském náměstí ve východní části pod dnešní budovou Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy. V rotundě byla objevena dlažba Vyšehradského typu a část kruhu složených z plochých opukových kamenů, lícovaných a opracovaných po vnitřní straně. Účel kruhu pocházející z 10. století je neznámý a nemá obdobu v žádných jiných nálezech. (nase-rotunda)

závěsky a figurkami beránků. Tato úplata mu měla zajistit potvrzení na proclení zboží bez toho, aby jej musel výběřčímu ukázat.

Zastavili jsme před nadzemním srubem, kde stáli strážní a zástup obchodníků. Nemusel jsem se ani příliš namáhat s přemýšlením, abych nepoznal, že právě tam dochází k výběru peněz. Mnoho z obchodníků bylo vpravdě rozhněvaných. Leč nedovedu s určitostí vysvětlit, co bylo toho příčinou. Snad za to mohlo dlouhé a nepohodlné čekání, které tam podstupovali. Obchodníci do sebe strkali a křičeli po sobě. Někteří se dokonce v jednom okamžiku pokoušeli dostat skrz strážce, ale nepodařilo se jim to.

Al-Nizar mne požádal, abych pohlídal koně, dokud se nevrátí. Poslechl jsem, neb jsem si nedovedl představit, že bych s ním podstoupil tlačenci s ostatními obchodníky. Jaké bylo však mé překvapení, když jsem zřel al-Nizara, jak zástup mívá a odchází někam stranou. Přec jsem proti tomu nic nenamítal a pokorně hlídajíc naše koně, jsem začal sledovat život na hradišti. Především pak obchod, který tu v malé míře probíhal. Byl to vesměs obchod s tuzemským zbožím, potřebným ke každodennímu užití. Bylo tam možné koupit vřetena, brusy, brousky, vinařské nože, motyky, srpy, sekyry, pluhy, kostěné soustružené jehlice, koňská hřebla, karafy, šídla, proplétačky a hřebeny. Jak jsem se později dozvěděl, lidé žijící kolem Doudleb se živili hlavně zemědělstvím a tkaním látek.

Velmi mne překvapilo, že jsem tu zřel i otrokáře. Byl to starý muž, hubené postavy. Jeho dlouhé stříbrné vlasy i vousy se leskly jako měsíční svit. Podle oděvu, co měl na sobě, to byl Žid. Z jeho sebejistého chování jsem usoudil, že vše kolem zákazu prodeje otroků, které měl kníže Václav prosazovat, bylo značně zveličené. Žid svým hlubokým hlasem přivolával kupce, aby si přišli prohlédnout jeho zboží. Vpravdě i mne přemohla zvědavost a tak jsem se společně s několika dalšími muži šel na jeho zboží podívat. Žid prodával děti; dívky a chlapce ve věku asi devíti až jedenácti let. Děti ležely znaveně

na zemi, netečně jako sochy bez duše. Bosá chodidla měla rozedřená do krve, což musel způsobit dlouhý pochod. V duši jsem chválil al-Nizara, který se na rozdíl od onoho muže k otrokům choval více než šlechtně. Žid na mne i ostatní kolem stojící pokřikoval a kostnatou rukou přitom vždy popadl jedno z dětí za vlasy a zvrátil mu hlavu dozadu, aby byla vidět jeho tvář. Tu se jeden s chlapců náhle postavil a chtěl se dát na útěk. Žid si toho stačil včas všimnout a křiknout na jednoho ze svých poskoků, co tam měl, aby chlapce chytil. Ten se jal ihned k činu. Popadl chlapce za paži a dotáhl jej k otrokáři, který vytáhl zpod svého oděvu jasanový prut. Tím se po chlapci ohnal ve snaze jej ztrestat za jeho troufalost. Než však stihl úder vykonat, zjevilo se kolem nás několik ozbrojenců v čele s jezdcem na bílém koni, který otrokáře silným kopancem srazil k zemi.

„Jak se opovažuješ trestat v mém sídle?!“ křikl jezdec drsným hlasem.

Otrokář se namísto odpovědi, společně se všemi, co byli kolem, muži na koni poklonil. Vtom okamžiku jsem pochopil, že onen jezdec byl samotný kníže Václav. Leč málo se podobal muži, kterého popsali Boleslavič. Byl věku dávno zralého. Nejevil se jako kněz, ale jako válečník. Na hlavě měl kónickou přilbu vyrobenou z jednoho kusu železa, jež měla po svém obvodu přínýťovanou obroučku s nánosníkem. Její součástí byla barnice vyrobená z kroužků železných a zlatých, který chrání v boji uši a krk¹¹⁸. Byl oděn do zbroje tvořené drátěnou košilí, nohavicemi, rukavicemi a pláštěm. Košile byla vyrobena dle zvyklostí Byzantských a Moravských a to řetězením kroužků stylem čtyři v jednom. Pro zamezení roztrhnutí byly tyto

¹¹⁸ Pětiletý výzkum archeologů a restaurátorů odhalil, že zvon Václavovy přilbice pochází pravděpodobně z domácích dílen a vykazuje největší podobnost s nalezenými přilbami z Hradska, Olomouce či Ostravy. Dále bylo zjištěno, že stojací část límce lemovaná řadami zlatých kroužků, která byla ve 14. století rozšířena a položena na zbroj, byla asi předtím součástí helmy – tvořila takzvanou barnici, tedy chránič uší a krku. (Švec 2013)

kroužky spojeny nýty¹¹⁹. Za pasem mu visel široký meč. V levici svíral štít mandlového tvaru a v pravici dlouhé kopí, na němž byl připevněn praporec. Byl v něm vsítý kříž, zhotovený z železného pletiva a lemovaný zlatem, jež ladil s Václavovu barnicí. Nemohl jsem si též nevšimnout malého otvoru v týlu přilby, kterou podle všeho způsobil zásah sekerou¹²⁰ a dávno zhojené jizvy táhnoucí se nad jeho levým obočím pod přilbu¹²¹.

Kníže Václav hodil na zem před otrokáře hrst solidů a pravil:

„Tím kupuji všechny tvé otroky a dávám jim svobodu. Věz, že tvé živobytí nebude mít v mé zemi již dlouhého trvání. Neb je v rozporu s Božím přikázáním a jeho vůlí, která nás činí sobě rovnými.“

Žid si jeho slov nevšiml. Chtivě se plazil po zemi a sbíral solidy, aby mu je nikdo nezczizil. Kníže Václav se jeho počínání zasmál. Poté k sobě zavolal jednoho ze svých strážných, který stál před celní budovou a přikázal mu, aby děti odvedl do jeho domu, nechal je umýt a dal jim najíst. Tento jeho skutek ve mně vzbudil nevídanou úctu. Zapudil jsem v sobě ostych, přistoupil jsem k jednomu z vojáků,

¹¹⁹ Podobná brň, byla vyráběna na Velké Moravě. V 10. století byla astronomicky drahá a dovolit si ji mohl nejspíše jen příslušník vládnoucího rodu. Vážila 10 kg. (pozn. autora)

¹²⁰ Pětiletý výzkum archeologů a restaurátorů odhalil, že přilba byla nasazena v boji. Svědčí o tom malý otvor na jejím týlu. Podle analýz a zkušeností nynějších zbrojířů jej mohl způsobit úder raně středověkou sekerou. S legendární šarvátkou u dveří kostela v dnešní Staré Boleslavi, kde rukou vraždě Václav skončil, nemá nic společného. V přilbici se totiž vyjždělo pouze do bitev. (Švec 2013)

¹²¹ Antropologickým výzkumem E. Vlčka, byla na Václavově čele zjištěna vyhojená rána ne čele. Je velká 12 cm x 7 mm a hluboká 1 mm a nachází se nad pravým nadočnicovým zářezem. Jan Cinert píše, že jizva na Václavově hlavě mohla vzniknout v souboji Václava s Boleslavem, anebo ke zranění na lebce mohlo vzniknout dříve. Zanechalo však velkou tržnou ránu, a tím každému viditelnou výraznou jizvu na Václavově čele. Skutečnost, že Václav toto zranění přežil, o čemž svědčí vyhojení jizvy, vede J. Cinerta k domněnce, že k vraždě Václava nedošlo, že předal Boleslavovi vládu a zemřel později přirozenou smrtí. (Cinert 2008, str.250-253) D. Třeštík se domnívá, že k Václavově smrti došlo nešťastnou náhodou při hádce. I další historici se domnívají, že vše nasvědčuje tomu, že Boleslav Václavovu vraždu neplánoval, že k této události muselo dojít buď nešťastnou náhodou, anebo se Boleslav bez domyšlení následků nechal zmanipulovat českými knížaty. V první staroslověnské legendě o sv. Václavu (Charvátolaholská redakce) vystupuje Boleslav spíše jako oběť, donucená k vraždě bratra velmoži, a konečně jako kající. (pozn. autora)

abych od něho něco o Václavovi zvěděl. Voják se ke mně k mému překvapení choval velmi uctivě a bez jakýchkoli zábran mi vypověděl o Václavově vzdělanosti, víře, ctnostech a mírné povaze. Byl dle jeho slov mužem, který sílu neužívá a země pod jeho kroky neprosakuje krví.

„Jak to, že takový člověk užívá zbroje?“ zajímalo mne.

„Na hranicích s Moravou a knížectvím Zličanů řádí lapkové,“ odvětil mi přátelsky voják. „A v takové dny musí i kníže boj nevyhledávající, pozvednout meč a zajistit ve své zemi pořádek.“

Když jsem se o tyto lapky zajímal, neboť jsem měl obavu, aby nás na naší cestě nepřepadli, odvětil mi voják velmi zvláštně:

„Nikdo vpravdě neví, co jsou zač. Někteří říkají, že to jsou běsi, chtiví po lidské krvi.¹²²“

V té době jsem význam tohoto slova neznal. Leč bylo zjevné, že to označovalo nějaké zlo, neb voják se při jeho vyslovení zachvěl strachy. Víc jsem se od něho o běsu nedozvěděl, neb se mnou o něm nechtěl hovořit.

A tak jsem se opět soustředil na knížete Václava, který se vtom okamžiku otrokáři uklonil a děl:

„Děkuji ti za dobrý obchod. Necht' tě Bůh ochraňuje.“

Jeho chování mne opět zmátlo. Voják stojící vedle mne si toho všiml a pravil:

„Můj pán se řídí spásným výrokem evangelia: Nesud' a nebudeš souzen, neodsuzuj a nebudeš odsouzen.“

¹²² Běsi – v tomto případě vampýři. Opouštějí v noci svůj hrob a jako upíři či vampýři škodí lidem. Sají lidem krev a požívají mrtvol. Pozůstali z obavy, že se jejich mrtvý příbuzný změní ve vampýra, zavalovali těla mrtvých balvany, svazovali mrtvé, ukládali je na bok, přibíjeli mrtvé k zemi a posmrtně oddělovali hlavu od těla či probíjeli hlavu hřebem. Nejstarší doklady těchto opatření z České republiky pochází ze stejné doby, jako pohřbívání nespálených těl, tedy z 9. století. Krajní doklad pochází z Prahy-Strahova, kde byl mrtvý vyjmut z hrobu, spálen a jeho popel znovu uložen do hrobu. Neobvyklá koncentrace pohřbů obávaných vampýrů byla objevena v Čelákovicích u Prahy. Hroby vampýrů byly vždy na okraji areálu hřbitova. Vampýry se mohli stát sebevrazi, zemřelí čarodějové či násilně a předčasně zemřelí lidé. (Profantovi 2004, str. 228-229)

Kníže pobídl koně a ten se dal do klusu. Jeho vojenská družina pěších i jízdních vojáků se vydala za ním. I když už dávno opustili hradiště, lidé se dívali směrem, kterým odešli. Vpravdě musím poznamenat, že i já, neb tak silně na mě onen kníže zapůsobil. Z mého strnulého pohledu mne probral až al-Nizarův návrat.

NOCOVÁNÍ U SPÁLENIŠTĚ

Opustili jsme hradiště ve spěchu a vydali se za naší karavanou. Dostihli jsme ji až za soumraku. Utábořila se na jakési rozsáhlé planině u řeky uprostřed lesů a luk. V blízkém okolí se nenacházelo žádné hradiště, osady ani osamocená lidská obydlí.

Já i al-Nizar jsme si šli svojí cestou.

Svůj stan jsem našel v blízkosti řeky, stranou od karavany. Cestou k němu jsem zřel poprvé v životě bobra. Je to pozoruhodné zvíře. Žije v řekách a staví si obydlí z větví podobající se kopci. Vchází se do něj vchodem, který je pod hladinou řeky a vchodem na souši. Zprava do tohoto brlohu vcházejí jeho samice, zleva jeho děti. Dolní část obývají jeho sluhové. Živí se kůrou břízy a rybami. Bobří útočí jeden na druhého a silnější si podrobují slabší, kteří mu poté slouží. Tito sluhové ohlodávají pro něho kmeny stromů, a když je povalí, tahají je tělem, přičemž jim vypadává srst. Proto mají kožešiny řídké a kupci, kteří s nimi obchodují praví:

„Toto je bobr sluha. Bobří pán má totiž kožešinu čistou a hustou.“

Strávil jsem pozorováním bobra hodnou dobu. Leč poté, co na mne Boris od stanu zavolal, že mám jít pojíst, jsem zvíře opustil. Měl jsem veliký hlad, a proto jsem uvítal, že mi připravoval vydatné jídlo, skládající se z kaše slazené jablky.

Noc padla na kraj a já sedíc s Borisem u ohniště, jsem mu vyprávěl své zážitky z hradiště. Tu si k nám přisedl al-Nizar a s vážnou tváří nám sdělil, že si přeje vyrazit na další cestu již za svítání. Nechtěl se v tomto kraji zdržovat. Byl jsem si vědom, že je tomu nejspíš na vině kníže Václav. Ptát se ho, zda je tomu tak jsem nechtěl, neb byl velmi rozrušený. Ujistil jsem jej tedy, že budeme nachystáni k odchodu dle

jeho přání. Poděkoval nám za to a odešel pryč. Jak jsem se za ním díval, vzpomněl jsem si na běsy, o kterých mi pověděl voják. Jala mne zvědavost, zjistit, co jsou zač a tak jsem vše, co mi voják sdělil, vyprávěl Borisovi. On se mým slovům zasmál a pravil toto:

„Běsi jsou zlí démoni, kteří se zjevují ve tmě ve zvířecích podobách a hubí lid. Věz však, že vše kolem nich jsou povídačky starých věků, kdy se pro ně konaly obětiny a tance. Dnes na ně věří už jen hlupáci a straší se s nimi neposlušné děti. Neboj se běsů, boj se člověka, neb to on nejspíš loupí v tomto kraji.“

Otázal jsem se ho, zda nás mohou lapkové napadnout, neb jsem z toho měl vpravdě obavu. Boris přikývl a pravil, že je to možné, avšak ihned sebejistě dodal, že pokud se tak stane, zahynou. Jeho slova zněla sice trochu chvástavě, přec mne však uklidnila, neb jsem si byl jist bojovností al-Nizarovy gardy. Přestal jsem tedy nad těmito věcmi přemýšlet a zadíval jsem se ke břehu řeky. Tam jsem zřel Ratimíra stojícího u třech mohylových výstupků zarostlých do vysoké trávy. Společně s ním tam byli i ostatní slovanští válečníci. Donesli mu košík s vejci a svázaného kohouta. Poté zapálili kolem Ratimíra ohně. I zřel jsem, jak jednooký bojovník poklekl a s rukama vztyčenýma k hvězdnaté obloze začal odříkávat pro mne doposud neznámou modlitbu. Když ji ukončil, padl tváří k zemi a pravil:

„Pohleďte, vidím svého otce a svou matku. Pohleďte, vidím všechny své zemřelé příbuzné sedět v kruhu. Pohleďte, vidím svoji paní v překrásném zeleném ráji. Spolu s ní tam jsou i mé děti. Volají mne. Pane, nech mne jít k nim.“

Jeho hlas zněl těžce a sklíčeně, až mi běhal mráz po zádech. Uvědomoval jsem si, že ona modlitba je podobná té, kterou odříkávala vdova na pohřbu, těsně předtím než si nechala vzít dobrovolně život. Když Ratimír modlitbu odříkal, začal z košíku vytahovat vejce, jedno

po druhém a zahrabával je do mohyl¹²³. Poté vytáhl z košíku svázaného kohouta. Jediným mocným šklubnutím mu utrl hlavu a jeho krví potřísnil místa, kde předtím zahrabal vejce¹²⁴. Poté se postavil a s pohledem skloněným k zemi odešel a té noci jsem jej již nespatriil.

Tato událost byla pro mne velmi podivná a tak jsem se na Ratimírovo konání optal Borise. Ten se z počátku zdráhal odpovědět, leč nakonec podlehl mému naléhání a pravil:

„Dříve na tomto místě stávalo hradiště. Bylo veliké a vznešené. Ratimír tu v té době žil se svojí ženou a dětmi. Pak se ale celým krajem prohnaly maďarské hordy. Hradiště bylo jejich nájezdem zničeno a takřka všichni jeho obyvatelé zabiti. Ratimír na tomto místě přišel o svou rodinu i svobodu, neb byl odveden a prodán do otroctví. Jeho žena a děti jsou pohřbeni na tom místě v těch třech mohylách. Pokaždé, když tudy procházíme, se u jejich hrobů pokloní a vykoná obětiny.“

Tato slova ve mne vyvolala smutek. Soucítil jsem s nebohým Ratimírem a to i přestože jsem si jen málo dovedl představit, jak je bolestivé, když člověk přijde o své milované. Boris mi dále vypověděl o krutostech, jež Maďaři páchali na zdejších ženách. Nejenže si je brali na lože, kdy se jim zachtělo, ale navíc, pokud chtěl někam Maďar vyjet, nechal namísto koní a volů zapřáhnout zdejších pět žen a ony jej musely i s vozem táhnout.¹²⁵ Zeptal jsem se ho na prazvláštní

¹²³ Slované ukládali od 7. až do 11. století do hrobů vejce, jako symbol obnovy života a znovuzrození. Některé z nich byly malované nebo vyrobené ze dřeva. Tento zvyk se dodnes dochoval u Velikonoc. Od konce 10. století se především v Kyjevě vyráběla hliněná vejce zdobená barevnými polevami. (Profantovi 2004, str. 229)

¹²⁴ Kohout byl obětním ptákem zasvěcený bohům Svarogovi a Chorsu. Byl obětován při porodech a při pohřbech. (pozn. autora)

¹²⁵ Šachmatov, Nikol'skij, Chaloupecký a nověji Zástěrová dokazují, že relace o bojích Avarů s Dupleby (Maďaři a boje s Moravany), usazení Slovanů na Dunaji, Moravě a Visle a o Rostislavovi, Svatoplukovi, Kocelovi, Konstantinu Filosofovi a Metoději, uvedených v Nestorově Pověsti vremenných let, pocházejí z historického spisu z konce 9. století, který vznikl na Moravě. Zástěrová poukazuje, že relace o bojích Avarů s Dupleby je obdobná

modlitbu, kterou Ratimír pronesl před tím, než vyřkl slova podobná těm, jež jsem zaslechl z úst vdovy na pohřbu.

„Toto jest modlitba víry, která k nám byla společně s písmem donesena za vlády Rostislava svatými bratry Cyrilem a Metodějem,¹²⁶“ odvětil Boris. Pochopil jsem, že je to ona víra, o které mi již dříve vyprávěl. Požádal jsem jej, zda by mi nějakou z křesťanských modliteb vycházející z víry sestavené pro Slované neřekl, leč on mi odvětil toto:

„Má víra zemřela společně s pádem mého hradiště.“

Přec jsem se nevzdal a naléhal na něho, až nakonec povolil a pověděl mi alespoň útržek modlitby, kterou si pamatoval:

Na království naše, Pane,

pohlédni svou milostí.

Nevydej našeho cizím, a nás nedej v zajetí

národům pohanským¹²⁷.

líčením tzv. Fredegarii Schol. Chrom., IV, a pochází z moravského pramene Moravskaja istorija, která vedle parafrází událostí v Životě Konstantina Filosofova (kap. XIII, XIV) a v Životě arcibiskupa Metoděje (kap. IV, V, VI, VIII, VX) uváděla patrně tradici o příchodu Moravanů k Moravě a odchodu id Slovanů na Dunaji, dále o rozšíření panství Moravanů v Podunají a vzniku kulturního a politického střediska na Moravě (na středním Dunaji). (Bartoňková a Večerka PVMIII. str. 286)

¹²⁶ Moravský kníže Rostislav v roce 861 požádal v Římě papeže, aby mu poskytl misii, která by mu poskytla kněží. Papež však na jeho žádost neodpověděl a tak Rostislav požádal byzantského císaře, aby mu poskytl biskupa a učitele, který by na Velké Moravě založil novou církevní správu. Císař Michal mu vyhověl a vyslal na Moravu misii vedenou Cyrilem a Metodějem, která měla základní význam pro kulturní vývoj celé východní Evropy. (pozn. autora)

¹²⁷ Úryvek z Moravského misálu (tzv. Kyjevských listů), jehož originál vznikl na Moravě v 9. Století a za jejichž autora je považován svatý Gorazd, žák Cyrila a Metoděje. (pozn. autora)

MORAVANÉ

Karavana se vydala na cestu za svítání, přesně tak jak si al-Nizar přál. Prvního dne jsme opustili území Doudleb a ocitli v kraji Moravanů. Naše další cesta vedla k řece Kampě. K řece Dunaji jsme však nepokračovali, neboť u ní se rozprostíraly hranice Maďarů. Naše karavana se stočila k severovýchodu a takto jsme pokračovali v cestě další dva dny. Al-Nizar se během této doby choval opět nevrle. Ignoroval mne a na své poddané vykřikoval strohé rozkazy. Musím věru konstatovat, že jsem jeho stále se měnící nálady nikdy nepochopil. Leč Boris mne žádal, abych jej omluvil, neb je již člověkem starým, který toho mnoho prožil, a který ze všeho na světě nejvíc touží po tom, aby byla jeho karavana na cestách v bezpečí. Obzvláště prý ve dnech, kdy se pohybuje v blízkosti maďarských hranic, kde si není nikdo jist svým životem.

Borisova výmluvnost mne vedla k tomu, že jsem k al-Nizarovým obavám o karavanu přihlédl a bral jsem jeho projevy nálad smířlivěji. Leč musím dodat, že to bylo mnohdy velmi obtížné a měl jsem co dělat, abych se s ním nepustil do pře. Proto jsem se také po celou tu dobu držel opět až na samém konci karavany, kde jsem se zaobíral mapováním cesty a rozmluvou s Borisem. Naše cesta nyní vedla přes knížectví Znojemské¹²⁸, jehož vládcem byl velmož jménem Goran¹²⁹.

¹²⁸Al-Masūdī musel z Doudleb odbočit od Malše do povodí říčky Stropnice a pokračovat k hornímu toku Lužnice do Vitorazka. Odtud, již v dnešním Rakousku, pokračoval k řece Kampě, avšak ne až k Dunaji, kam vede prastará stezka, neboť tam bylo již území Maďarů. Musel se mu tedy vyhnout. Území kde se nacházel, tvoří povodí Kamy a její latinský název je Rugi, podle dříve sídlícího germánského kmene Rugiů. Po roce 800 se zde však vytvořila slovanská knížecí struktura, jejímž odrazem je mimo jiné vybudování hradiště, dnes Thunan u Garsu na Kampě. Území příslušející tomuto hradišti je výhodně umístěno na zmiňované dříve

Podle Borisových slov to byl vládce nevýslovně vzdělaný a nadmíru úspěšný v umění válek, neb jeho kraj odolal všem maďarským vpádům¹³⁰.

Vpravdě musím o Goranově lidu říci toto:

Lid Znojemský je lidem Moravským. Mají stejné zvyky, vzdělanost i kulturu. V ničem se od sebe neliší.

O všech Moravanech pak musím povědět toto:

velmi důležité stezce. Zároveň je rozsahem své nížinné zemědělské půdy a tím i počtem obyvatel méně významné a vždy muselo být mocensky závislé buď na Bavorsku, nebo na Moravě. Raffelstettenský celní tarif, který vznikl někdy v letech 904-906, považuje Slovary z Rugi za mimobavorské, neboť jim stanovuje hranice mezi Bavorskem a Maďary až na řece Enži. V době al-Masūdiho cesty (922-929) nemohli lidé nazvaní Námadžín patřit etnicky ani mocensky k Bavorsku a nebyli to tedy Němci. V této době zde byl pouze jediný mocenský útvar, ke kterému toto území mohlo patřit. Byli to (Z)Námadžín (Znajmčín) – Znojmani podle hradiště Znojmo ovládající povodí řeky Dyje. (Cinert 2008, str.194-195)

¹²⁹ Al-Masūdi napsal: „...*kmen, jemuž říkají Námadžín a jehož vládce se jmenuje Ghirána. Tento kmen je nejstatečnější ze všech Slovanů a má nejlepší jezdce.*“ (Hrbek 1983, str. 273) Překlad jmen je dodnes komplikovaný. *Námadžín* v orig. *Nām.ǧīn, Jām.h.j.g* a podobně. Předpokládá se, že jde o pojmenování Němců převzaté ze Slovanského názvu. I. Hrbek však dodává: Zůstává problémem, proč al-Masūdi, který měl tak podrobné informace o západních Slovanech, zařazuje Němce mezi slovanské národy. Je proto možné, že pod jménem se skrývá zkomolený název některého skutečného slovanského národa. (Bartoňková a Večerka PVMIII. str. 363) V případě *Ghirána* v orig. *Ġ.rāba, Ġ.rāna, Gh.rāna* je jméno překládáno, jako Jindřich I. (919-936), Konrád I. (912-919) nebo markrabě Gero. Nicméně není jasné, proč al-Masūdi zařazoval mezi Slovary Němce a proto se I. Hrbek i někteří jiní autoři domnívají, že se pod tímto názvem může ukrývat pojmenování bližší neznámého slovanského kmene a jejich vládce. (Pauliny 1999, str. 111)

¹³⁰ Od osmého století našeho letopočtu se na skalním ostrohu naproti dnešnímu centru města a hradu rozkládalo rozsáhlé staromoravské hradiště, které střežilo brod přes řeku Dyji vzdálený asi 900 m, kudy procházela obchodní cesta z Čech přes západní Moravu do Podunají. Uvnitř hradiště, které v osmém až desátém století ovládalo rozsáhlou oblast dnešní jihozápadní Moravy a přilehlé části Dolního Rakouska, byla ve velkomoravském období vystavěna patrně již působením prvních křesťanských misí z Pasova rotunda sv. Hippolyta. Existovalo zde také rozsáhlé pohřebiště, objevené v roce 2007, a které je dodnes intenzivně zkoumáno. Dosavadní výzkum prokázal, že hradiště mělo více než tisíc obyvatel. Staromoravské Znojmo bylo poničeno Maďary až někdy v polovině 10. Století. Život zde byl ale záhy na přelomu tisíciletí obnoven. Toto poničení je spojováno s bitvou u Lechu roku 955, kde byli Maďaři poraženi. Boje se účastnili i vojsko Boleslava I. i s Moravany. Po dobytí Moravy českými Přemyslenci (1019/1029) bylo první správní centrum zřízeno právě na Znojemském Hradišti. (Dostál, Velkomoravské Znojensko ve světle archeologických

Jejich země je zarostlá hustými lesy, hojná na vodní toky a bažiny. Je tam i hojnost luk a polí, která jsou obdělávána. Z Moravanů vzešla jednota západoslovanská. To právě zde se zrodili vládcové říše. Nejvyšší vládce byl vždy obklopen skupinou úředníků, sestavených z příslušníků svého rodu, kteří se nazývali župani nebo bán. Nad nimi stál nejvyšší župan, který zároveň zastával funkci místokrále¹³¹. V době mojí cesty prchl vládce Moravanů, jak jsem již zaznamenal, k Sasům. Morava byla tedy pod správou Václava a Goran byl jeho nejvyšším županem¹³². Hradiště Znojmo bylo centrem místní správy,

¹³¹ Indoevropská koncepce původu slova župan je neudržitelná. Zásadním nedostatkem a slabinou této teorie je tvrzení, že župa, již si Slované přinesli ze své pravlasti, je vlastní všem slovanským národům. Nepřítomnost titulu župan u řady velkých slovanských celků jasně dokazuje, že je to spíš zbožné přání než reálné vnímání skutečnosti. Když tedy není župan původně slovanský termín, je jasné, že jej museli Slované od někoho přejmout. Já se osobně stavím na stranu badatelů, nacházejících původ slova v íránské oblasti. Argumenty, dokazující středoasijský původ župana, které předložili jazykovědci a historici, přesvědčivě vyvrátily celou indoevropskou teorii. Slované převzali župana od kočovného kmene Avarů, jenž přitáhl do střední Evropy z asijských stepí. Existence tohoto slova u mnoha dalších turkotatarských národů, zakládací listina kremsmünsterského kláštera a výskyt županů u slovanských národů, jež měly přímý kontakt s Avary (Uhry, Čechy, Polsko patří v tomto případě ke kulturním dědicům Velké Moravy), jsou dostatečnými důkazy, potvrzujícími tuto teorii. Ze všech předložených argumentů vyplývá pro náš výzkum „Anonymní relace“, že zpráva o zástupci Svatopluka se nemylí. Svatopluk měl kolem sebe skupinu úředníků, županů, v jejímž čele stál jeden konkrétní nejvyšší župan, kterého anonym zaznamenal. V přemyslovském státě byla situace velice podobná jako v paistovkém Polsku. První zmínku o županovi bychom shledali v latinské listině knížete Bedřicha z roku 1187, kde jsou mezi svědky uvedeni také *supani*. K tomuto termínu v nominativu plurálu je připojeno 27 jmen, přičemž k některým jsou doplněny rovněž informace o úřadech, jež zastávají (camerarius, iudex, dapifer, castellanus...). *Supanus* označuje příslušníka vrstvy, vymezující se od *capellanů*, jenž může držet a někteří tak

i drží různé dvorské nebo hradské úřady a s nimi spojená beneficia. (Zavdil 2006, str 81,83,84)

¹³² V rámci česko-moravského spojení se mohlo rozhodnout i o dědictví Mojžírovců. Stejně jako se po Bořivojově smrti ujal vlády v Čechách nejbližší příbuzný jeho nezletilých synů, velkomoravský kníže Svatopluk, tak po smrti Mojžíry II. (anebo jeho útěku do exilu) zdědili vládu nad Moravou a Nitranskem, na základě stejného příbuzenského vztahu, Přemyslovci. I když vojenská síla Čechů na rozsáhlé územní výboje prozatím nestačila, česká knížata Spytihněv a Vratislav mohli na Moravě a v Nitransku uplatnit svůj vliv a případně tam vyslat své bojovníky, jen pokud to

jež užívalo dle libosti elitní vojáky, kteří byli součástí velkého knížecího vojska¹³³. O vládcích Moravy jsem zvěděl, že nosili korunu¹³⁴, pili dle zvyků svých předků nápoj z koňského mléka zvaný Kumis¹³⁵ a oblékal se po vzoru Arabů. Jejich oděv se skládal

Moravané a Nitrané chtěli. Nejspíš tam nepřišli panovat a vládnout, ale spíše jen jako spojenci. (Steinhübel 2011, str. 77-78)

¹³³ Velice zajímavým pramenem k dějinám vojenské správy za vlády Karla Velikého je jeho politická závěť z roku 806 sepsaná v Diedenhofenu. Jedna z kapitol testamentu hovoří o zajištění vojenské hotovosti, která vstupuje do úzkého vztahu s hospodářskými a životními podmínkami panských statků. Statek byl pravděpodobně do té míry propojen s propůjčením půdy a lenní oddaností, že jeho části v podobě lánu (*mansus*), představují dobové měřítko pro způsob vyzbrojování a formu účasti na vojenské hotovosti. Tak se má každý „člověk“ – *homo*, což je třeba chápat ve významu „svobodný“ a současně jako „vazal“, který má k dispozici více jak dvanáct lánů, dostavit k válečnému tažení s brní či kroužkovou košilí, a pokud odmítá, má ztratit obročí, léno i svou půjčku včetně brně. Je tu zřetelný důraz na vybavení elitních jízdních těžkoooděnců, jejichž příslušníci stáli prostřednictvím propůjčené půdy a v důsledku komendace ve zvláště těsném poměru ke králi. Jejich materiální zajištění ze státního či církevního majetku mělo sloužit přednostně vojenským potřebám. (Zavadil 2006, str 113-114)

¹³⁴ Havlíček byl první, kdo na základě informace, že Svatopluk nosil korunu, vyslovil myšlenku, že byl povýšen do hodnosti krále. Povyšování papežem či císařem do královské hodnosti jakýmkoliv způsobem – korunovací, předáním kopí, pomazáním, pouhým označením v listu, (pomineme-li panovníky Východo- a Západofranské říše, kteří nosili titul *rex*) v 9. století není žádný doklad, neboť je to záležitostí až následujících století. Havlíkova představa o králi Svatoplukovi je od základu mylná, počínaje korunovací a konče modelem království, který nám vzniká až v průběhu 10. století. Svatopluk nebyl povýšen papežskými listinami z let 880 a 885 do královské hodnosti, ale papež jimi pouze zvýšil Svatoplukovu prestiž mezi evropskými vládci. Nemůžeme však vyloučit zprávu dvou východních pramenů, že Svatopluk nosil na hlavě nějakou ozdobu, diadém, jenž si buď sám nasadil na hlavu, či mu byla někým nasazena. K této informaci nelze říci více než, že u Moravanů mohlo být zvykem, o němž nevíme, odkud jej přejali, že jejich knížata nosila, jak píše anonym, na svých skráních jakousi ozdobu, jež byla znakem jejich úřadu (legendární Moravská péřová koruna?). Tuto ozdobu jim rozhodně neudílel žádný církevní hodnostář a určitě to nebyla královská koruna. (Zavadil 2006, str 102)

¹³⁵ Další ze zpráv, které vábí badatele, je zmínka zachovaná u Ibn Rusty a al-Marwazího, že Svatopluk pije nápoj z tažných zvířat – mul – arabsky *dawabb*. Autor neměl určitě na mysli kravské mléko. Slované používali sice někdy skot do zápřahu, ale nikdy ne pro nošení břemen. Bezpochyby se tak jedná o mléko klisen – *kumys*, nápoj, pocházející od tureckomongolských kočovníků. Lewicki si klade otázku, zda se tento zvyk nedostal na dvůr Svatopluka I. prostřednictvím Avarů. Tato možnost není nereálná. Vezmeme-li v úvahu dlouholeté soužití pomoravských Slovanů s Avary v 7. a 8. století, o čemž svědčí pohřebiště na lokalitě Děvínské Nové Vsi u ústí Moravy do Dunaje nedaleko hradiště Děvín, rezidence

z turbanu, košile, pláště a vysokých bot a jejich střevice se podobaly ženským tabaristánským botám. Vlastnili všechnu zbroj i válečné koně. Tyto šlechtické bojové těžké klisny, zvané sveřepice, byly kvalitně krmeny a bojově cvičeny. Dle práva kobyliho pole se volně pohybovaly po občině a lukách.

Moravané jsou lidem svobodným, neb jejich ženy nosí šperky mnoha druhů a každý muž, který na to má peníze, tam nosí meč ozdobený jednoduchým křížem pod jílcem¹³⁶, krátké oštěpy, kopí, sekýru či luk. Jejich vojsko je složeno z mužů místních i cizích. Všichni svobodní muži, živící se na svých polích mají vůči vládci pouze dvě povinnosti. První povinností je účastnit se v době válek vojenské služby¹³⁷ v šiku lehké pěchoty a druhou je pak odvést roční daň¹³⁸. Ta jest tato:

velkomoravského knížete Rastislava. Pohřebiště bylo využíváno od roku 625 do roku 800. Byly zde nalezeny slovanské, avarské i birituální slovansko-avarské hroby, a to i z doby úpadku a zničení avarského státu a formování moravského knížectví. Lewicki proto považuje za zcela přirozené, že se uchovaly staré avarské zvyky mezi novou vládnoucí vrstvou. (Zavadi 2006, str 24-25)

¹³⁶ Po metalografické analýze meče nalezeného v hrobu moravského velmože v Uherském Hradišti, který byl vyroben v poslední čtvrtině 8. století, kterou provedl doc. Ustohal prokázal překvapivě damaskovou čepel. Byla to první čepel, u níž byl damask bezpečně prokázán. Dnes je takových mečů více. Známe dva kusy z Pohanska u Břeclavi. Čepel je tvořena ze dvou damaskových panelů, tvořících dohromady vzor tvaru „V“. Při důkladném ohledání bylo zjištěno, že kresba nebyla všude stejná, ale že se měnila od trnu ke hrotu. Jde zřejmě o záměr kováře učinit ji zajímavější. Proměnlivost je určena různým stupněm obroušení základní zkroucené damaskové tyče. Damaskové panely jsou tvořeny devíti vrstvami a to pěti uhlikatými a čtyřmi bezuhlikatými. Každá z devíti vrstev je ještě svařena z několika částí, což nepřekvapuje, neboť materiál je plátované svářkové železo. Ostří je víceméně monolitní. Meče z damasku byly nejen importním zbožím, ale i domácí výroby. (www.templ.net, Replika velkomoravského meče z Uherského Hradiště)

¹³⁷ Můžeme říci, že vzorem pro vybudování mojmírovského vojska byla armáda Karla Velikého. Jeho jádrem se stala těžká jízda, jezdící na válečných koních s nohama zapřeny pevně ve třmenech a pobízející koně ostruhami, vyzbrojená těžkým kopím a mečem, chráněná těžkou zbrojí a štítem. Tito vojáci byli na rozdíl od karolínských vydržováni svým pánem i se svou rodinou. Jejich veliteli byli župané, placení knížecí úředníci. Pro ně a jejich rodiny byla budována hrazená sídliště *dětince*, kde byli plně materiálně zabezpečeni. Potřebám vojska se musel podřídit jak daňový aparát, tak i hospodářská a řemeslná výroba. Silné a bojeschopné vojsko znamenalo zajištění dynastie a existence státu.

Každý muž, jenž má dceru, odevzdá ročně jedny její sváteční šaty. Ten muž, jenž má syna, odevzdá ročně taktéž jeden jeho sváteční oděv. Muž bezdětný odevzdá ročně jedny šaty své ženy či otrokyně. Ti co slouží vládci, jako těžká jízda na sveřepicích, vlastní ostruhu, těžká kopí, meče, zbroj a kované štíty. Jejich pán si je i jejich rodiny udržuje. Staví pro ně domy a hrazená sídliště zvané dědince. Zajišťuje jim plat i potravu. Jejich kroužkovou zbroj i zbraně jim vyrábějí místní mistři zbrojíři¹³⁹.

Proto měly nejvyšší prioritu vojenské otázky a bylo do této oblasti vynakládáno tolik prostředků. Mimo tyto elitní jednotky měli Mojmirovci rovněž k dispozici pravděpodobně i pěší lehce vyzbrojené muže *vítěze*, kteří se živili na vlastní půdě a byli povinováni vojenskou službou. Otázkou zůstává, do jaké míry je používali Mojmirovci k ofenzivním akcím. Rovněž otevřeným problémem zůstává podíl franských imigrantů na rozvoji velkomoravského válečnictví a na technologickém pokroku ve zbrojní výrobě. (Zavadil 2006, str. 136-137)

¹³⁸ Ibn Já'kúb popisuje podobné placení daní i v případě polského knížete Měška. Toto je další důkaz, že Polsko patří v tomto případě ke kulturním dědicům Velké Moravy. (pozn. autora)

¹³⁹ Proces výroby kroužkové zbroje je natolik náročný, že se dlouho nevědělo, zda vůbec moravští zbrojíři byli na takové úrovni, aby zvládli tak komplikovaný proces. Dlouhou dobu se myslelo, že tato brnění byla na Moravu pouze dovážena. Avšak nález na Pohansku u Břeclavi v poloze „Lesní školka“ pozměnil radikálně naše představy o zručnosti velkomoravských kovářů. Byl odkryt komplex jam (č. 103, 107-8, 113-14) s nepravidelnými půdorysy, jejichž některé spodní části navzájem souvisely. Na jejich dnech byla propálená místa s popelovitými souvrstvími a kovářskou struskou. V těchto vrstvách byly nalezeny kovářské nástroje. Ve všech objektech byly zašlapány do podlahy železné kroužky z kroužkové zbroje. Jejich počet byl v řádu stovek. Archeologové došli k závěru, že se jedná o specializované dílny, konkrétně na výrobu a opravu kroužkové zbroje. Všechny kroužky však byly jednotlivé, nepropletené. Na území Velké Moravy byly nalezeny i další fragmenty kroužkové zbroje (hrob v Devinské Nové Vsi). Z Pobedimi máme z počátku 9. století ze sídelního objektu spletenec kroužků, o kterém se dá uvažovat, že byl součástí kroužkové zbroje. Zajímavý je nález z inventáře hrobu 67 z lokality Velký grob, jenž byl nalezen, vypadá jako spletenec kroužků o průměru 5 mm. Ležel u ostruh a byl mezi nimi i zbytek tkaniny. Pravděpodobně se jedná o ochranu holeně. Ta je často a jednoznačně zmiňována v souvislosti s franskou výzbrojí. Analogickým případem je nález ochrany holeně ze 7. století ve Valsgärde. Nejznámějším dokladem o existenci kroužkové zbroje u západních Slovanů v 9. a 10. století je košile svatého Václava. Kroužky na Pohansku byly dokončovány kovářím za studena, takže byly křehčí, ale ve spleti mohly vydržet seknutí mečem. Zkoumané vzorky nebyly nakonec vyžháný. Naproti tomu košile sv. Václava byla kovaná pouze z rozžhavených kroužků, takže finální práce byla prováděna za tepla. (Zavadil 2006, str. 120-121)

Moravané mají své vlastní zákony, jimiž se musí řídit. Kníže ani soudce nesmí odsoudit provinilce beze svědků a řádného soudu, kdo zapaluje majetek druhým je upálen, válečný zajatec se smí vyplatit na svobodu, zloděj je buď zardoušen, nebo vyvezen do sousedního okrsku¹⁴⁰. Jejich zákony jsou společně s vírou a písmem darem a dědictvím toho nejpřemýšlivějšího z jejich dávných vládců¹⁴¹. Moravané staví silná opevnění z kamene, hlíny a dřeva. Svá centrální sídla budují v rizikových záplavových oblastech u splavných řek. Je to především kvůli lodní dopravě a prospěchu obchodu. V těchto centrech se konají každý měsíc tří denní trhy¹⁴². Domy prostého lidu jsou dřevěné a zahloubené stejně jako obydlí všech Slovanů. Sídla jejich vládců jsou vystavěna po vzoru římském, jejich kostely jsou pevné, vystavěné z kamenů a malty¹⁴³.

Moravané však nemají nadbytek živobytí. Pěstují výhradně proso, chovají prasata¹⁴⁴ a ovce a jsou výtečnými včelaři. Mají nadmíru medu, z něhož vyrábějí, stejně jako jiní Slované, medovinu. Jsou prý mezi nimi tací, kteří ročně vyrobí medoviny do sta dřevěných nádob. Na jaře a v létě tráví většinu času prací na polích a v lesích, zatímco v zimě se uchylují do bezpečí hradišť. Zima je tam obdobím krutého chladu, kterou tráví v izbách¹⁴⁵ a dobou, kdy proti nim vedou útoky

¹⁴⁰ Zakon sudnyj ljudem (pozn. autora)

¹⁴¹ Tímto pradávým vládcem je míněn kníže Rostislav, za jehož vlády proběhla misie Cyrila a Metoděje. (pozn. autora)

¹⁴² Tato zmínka zůstala zachovaná i u Ibn Rusty a al-Marwazího. Tyto trhy se po zániku Velké Moravy přesunuly do Prahy. (pozn. autora)

¹⁴³ Znojmo bylo dědicem velkomoravské kultury, která byla v té době nesrovnatelně vyšší, nežli jihočeská. Zároveň odolala maďarskému vpádu, který vyvrátil Velkomoravskou říši. Al-Masūdī se zde také poprvé setkává u Slovanů se zděnou stavbou a možná i s prvním kostelem, kterým byl kostel sv. Hipolyta na znojenském hradišti. Z pohledu cestovatele z 1. poloviny 10. století se jeho obyvatelé podle toho museli zdát ... *nejstatečnější a nejbystřejší ze slovanských kmenů...*, zvláště mohli-li být srovnáváni s Jihočeskem. (Cinert 2008, str. 195)

¹⁴⁴ O tom že Slované pěstovali prasata, píše vícero orientálních i evropských autorů.

Archeologický výzkum dokazuje, že vepřové bylo důležitou součástí stravy východních, západních i jižních Slovanů. (pozn. autora)

¹⁴⁵ I Moravané znali saunování a hojně ho využívali. (pozn. autora)

jejich nepřátelé. Své mrtvé nespalují, nýbrž ukládají do hrobů s jejich zbraněmi i šperky a jinými milodary.

ZNOJEMSKO

Putovali jsme ještě den, než jsme dorazili do centrálního hradiště Znojemska. Zřel jsem na vlastní oči rozsáhlost tohoto města, které obývalo více jak tisíc lidí. Ono hradiště se skládalo ze dvou stejně velikých částí a to předhradí a vlastního hradu s rotundou. Bylo celé opevněno mocnou hradbou osázenou strážnými věžemi. Přístupné bylo pouze po široké šíji od západu, zatímco jeho zbylé tři strany chránilo hluboké údolí řeky Dyje. Boris mi sdělil, že bylo kdysi hradiště poničeno Maďary, nicméně útok zdejší lid ustál a opět hradiště opevnil.

U břehů řeky Dyje, po které se plavilo několik slovanských monoxilů s rybáři, jsem zřel kotvit lodě a rozložené tábory. Jak mi bylo sděleno, byly to tábory Varjagů z kmene Rusů, kteří tu stejně jako my

čekali na zítřek, kdy měly být na hradišti zahájeny tří denní trhy. Z přítomnosti těchto Rusů jsem nebyl dvakrát nadšen, neb jsou pověstní svojí hrubostí.

Rusové, jak je známo, žijí se Slovy. Tyto národy spalují své mrtvé i s jízdými zvířaty, zbraněmi i ozdobami. Když zemře muž, je s ním spálena zaživa i jeho žena, avšak zemře-li žena, muž spálen není. Pokud zemře muž neženatý, ožení jej po smrti a tuto ženu s ním spálí. Pokud některá z otrokyň řekne, že jej miluje, je s ním rovněž spálena a to po provedení obřadu, při němž je zabyta andělem smrti. Ženy Rusů stejně, jako všech severanů¹⁴⁶ jsou ze všech žen světa nejsvobodnější. Muži si jich váží a chovají k nim úctu.

¹⁴⁶ Vikingů (pozn. autora)

Nepochopitelně však touží po tom, aby byly spáleny se svými muži a vešly tak společně do ráje. Jejich pohřební obřady se podobají tomu, jenž jsem zřel u Stodoranů a kdysi i u Indů. Oni však oproti Rusům, ženu nezabíjejí a neupálí se zemřelým automaticky, nýbrž pouze tehdy, pokud si to sama přeje.

Rusové chodí neustále ozbrojeni meči a neváhají jej kdykoliv použít. Sídli na břehu Černého moře a prohlašují ho za svou domovinu. Stejně jsou tak i pány Kyjevské Rusi a plaví se na lodích po řekách Dněpru a Volze, kde si budují své pevnosti. Jsou národem mocným, který neuznává vládu krále ani žádné zákony. Někteří z nich jsou obchodníci, neb v jejich zemi je veliký stříbrný důl. Další z nich jsou zase dobyvatelé nebo slouží jako osobní stráž u mnoha vládců po světě¹⁴⁷.

Boris mne uklidňoval, že zde se Rusů obávat nemusím, neb sem přicestovali za obchodem, nikoliv proto, aby válčili. Uvěřil jsem jeho slovům, uklidnil se a zatoužil poznat život na Znojemském hradišti. A tak zatímco dal al-Nizar rozkaz rozvinout tábor v blízkosti těchto Rusů, já s Borisem jsme se vydali na prohlídku hradiště.

Vpravdě musím říci, že je toto hradiště Moravanů ve všech směrech městem dokonalým a to i přes útlaky a rozklad, který zachvátil jejich říši¹⁴⁸. Lidé tam dokázali zmobilizovat a vybudovat, na ruinách jejich státnosti, opětovně fungující a plnohodnotnou

¹⁴⁷ Novější nálezy z Pohanska, kde se objevily i věci nordického původu nasvědčují o vlivu varjažsko-ruského prostředí, které našly svůj odraz i ve staromaďarských památkách. O pobytu jednotlivých vikinských bojovníků v družinických službách na našem území na počátku 10. století svědčí i skutečnost, že vrahové sv. Ludmily, Tunna a Gommon, byli patrně vikinského původu. (Dostál 1992, str. 15)

¹⁴⁸ Na základě dosavadních nálezů můžeme chápat velkomoravské Znojemsko jako jednu z okrajových oblastí velkomoravské říše, oblastí, kterou Geograf bavorský nazýval civitas (hradová obec), jež měly své kořeny již v dávné slovanské minulosti a které se v 9. – 10. století přeměňovaly ve feudální útvary, patrně knížectví. Střediskem této oblasti ve smyslu hospodářském, správním i náboženském bylo Znojmo-Hradiště, v jehož rozsáhlém opevnění žila mohutnější třída feudálů, družníků a jejich služebníků, mezi nimiž byli i řemeslníci. (Dostál, Velkomoravské Znojemsko ve světle archeologických nálezů)

společnost¹⁴⁹. Samotné hradiště mělo obří vojenskou posádku. Všude stály ozbrojené stráže oděné do kroužkové zbroje. Z jejich zbraní mne zaujaly především sekery, neb byly nezvykle úzké. Nazývají se bradatice a mají úzké ostří, které dokáže prorazit nepřátelskou zbroj¹⁵⁰.

V hradišti bylo mnoho řemeslníků, kteří tam stavěli nespočet stánků. Ty byly dle nařízení místního župana poté pronajímány kupcům. Jednotlivé stánky se skládaly z pultu a stříšky a jeden od druhého se v ničem nelišily. Žádný z kupců si tak nemohl stěžovat, že je jeho stánek horší než sousední. Krom řemeslníků tam byli i kuchaři, kteří chystali mnoho různých pokrmů. Nechyběli ani hostinští navážející sudy s medovinou a pivem. Dále jsem zřel úředníky, kteří neustále něco sepisovali, stylusi na voskové destičky, jež Moravané užívají k zápisu namísto brku, inkoustu a papíru.

Co se týká zástavby, zřel jsem na hradišti mnoho různých typů domů, v nichž žilo nespočet zdejších obyvatel. Tyto domy se lišily nejen svým vzhledem, ale i způsobem výstavby a použitím materiálu, neb tam s místními přebývalo i mnoho přistěhovaných cizáků, kteří si zde stavěli obydlí dle svých zvyklostí.

Zřel jsem na vlastní oči, hrát tam zdejší lid společenské hry, jakými jsou hra v kostky a Mlým. Kostky i hrací kameny vyrábějí z Astragaly a umělecky je zdobí řezbami a kružbou. Pole pro hru Mlým

¹⁴⁹ Představy o totálním zániku Moravy po roce 907 vyvrátil archeologický výzkum, který prokázal nejen fakt, že jádro říše nebylo Maďary úplně zničeno, jak se původně předpokládalo, ale i postupné obnovy zničených hradišť a jejich znovuosídlení. (pozn. autora)

¹⁵⁰ Sekera byla běžně používaná. Nebyla jen zbraní, ale hlavně nástrojem. Byla tedy široce dostupná a každý muž ji byl zvyklý ovládat. Typická byla bradatice s poměrně dlouhými ostny podél násadního otvoru. Díky nálezům z hradiště v Mikulčicích, kde se díky příhodným podmínkám dochovaly i dřevěné předměty, známe i délky topůrek sekyr. Nejdelší z nich dosahuje délky 90 cm, ostatní většinou kolem 70 až 75 centimetrů. Topůrka se nenasazovala jako dnes „svrchu“ s pomocí klínku, ale nasazovala se odspodu, podobně jako dnes krumpáč. (livinghistory, str. Válka)

bylo úhledně vyryto do pískovcové desky¹⁵¹. Sledoval jsem dva mladíky, jak si zdatně počínali při hře v mlýn. Byli v ní věru zběhlí neb jeden druhého nemohl porazit. Jejich tahy mne doslova pohltily a já zatoužil zahrát si s nimi partii. Leč nedostal jsem k tomu příležitost, neboť jejich hru ukončil dusot mnoha koňských kopyt. Vzhlédl jsem a zřel, jak se hradištěm žene skupina jezdců. V jejich čele jel statný muž oděn do honosného koženého pláště. Na levici měl usazeného sokola¹⁵². Za jezdci jel vůz naložený několika skolenými divokými prasaty.

„Kníže Goran¹⁵³ se vrací z lovu,“ zvolali chlapani a běželi směrem k vozu obdivovat úlovek. Mne však upoutal sokol sedící poklidně na jeho levici. Peří se mu ve sluneční záři kovově lesklo. Měl silná křídla i drápy. Byl nádherný, zdravý a při veliké síle.

Lov se sokoly je ve světě hojně rozšířen a já, jelikož tyto dravce obdivuji, se vždy, když jsem na svých cestách na sokolnictví narazil, toužil dozvědět, kdo tento zvyk v té či oné zemi zavedl. U nás to byl

¹⁵¹ Astragaly – záprstní kůstky ovčí. Hru mlýnek dokládají nálezy hracích desek z Budče, Libice a Olomouce. Je to jediná desková hra hraná na Moravě, která se nám v archeologických nálezech dochovala. (livinghistory, str. Zábava)

¹⁵² Lov se sokoly je poprvé zmíněn ve fuldských análech v případě Svatoplukovi zrady. Svatopluk se roku 870, spojil s východofranskou říší a Nitru svěřil pod Ludvíkovu vládu. Rostislav, který se to dozvěděl, se pokusil Svatopluka zavraždit. Byl však sám Svatoplukem chycen, během lovu se sokoly na divokého kance, do pasti a předán Ludvíkovy, který jej nechal oslepit a uvěznit. Lov se sokoly byl tedy na našem území pradávno tradicí. (pozn. autora)

¹⁵³ Slovanské hradiště Thunau u Garsu, v dnešním Rakousku, bylo podle archeologického průzkumu někdy po roce 900 nově a silně opevněno. To znamená, že se tím mohlo kolem roku 910 stát jediné pohraniční pevností Znojemska na cestě k Podunají, které od roku 908 patřilo Maďarům. Původ názvu městečka Gars, na nějž se přenesl původní název hradiště, je dosud vykládáno buď z Gorica (malá hora), nebo z osobního jména Goran. Z toho tedy vyplývá, že hradiště Thunau bylo kolem roku 910 svěřeno jako úděl spadající pod Znojemsko knížeti Goranovi. Ten zde vybudoval nové opevnění a tím se jeho jméno odrazilo v novém názvu hradiště Goran. V době al-Masúdího cesty byl však již Goran (*Ghirána* v orig. *Ġ.rāba*, *Ġ.rāna*, *Gh.rāna*) vládnoucím knížetem usazeným ve Znojmě (*Námđžín*, (*Z*)*Námđžín*), dnes hradiště sv. Hypolita naproti Znojmu. (Cinert 2008, str.194-195)

kupříkladu Abú Kinda¹⁵⁴. Stalo se to tak, že jednoho dne zřel, jak v síti chytače uvízl vrabec a na něj se vrhl sokol. Dravci nevadilo, že se při tom zapletl do sítě a zlomil si křídlo. Jediné po čem toužil, byl vrabec, kterého v síti zabil a začal jej požírat. Abú Kinda sokolovo chování udivilo, nechal dravce odchytit a zavřít do klece. Při jeho pozorování zjistil, že jakmile se mu předhodí jakékoliv jídlo, sokol ho sežere. Když mu však předložil maso a držel ho v ruce, zběsile ruku napadl. Abú Kindovi se sokola podařilo lehce vycvičit. Naučil ho reagovat na svůj hlas a nosit se na pěsti. Jednoho dne, když sokol spatřil holuba, vylétl z pěsti pána a chytil jej. Tehdy Abú Kinda nařídil, aby byli tito ptáci používání k lovu. Od něj později tento způsob lovu převzali i ostatní Arabové a všechny další národy.

Vypráví se též, že císař Konstantýn si vyjel z Ammúrije na lov. Přeplul průliv spojující Černé moře se Středozemním a dostal se na rozlehlou planinu. Tam spatřil, jak se sokol královský vrhl na vodního ptáka s takovou rychlostí a obratností, že jej dal odchytit a vycvičit. Byl prý první, kdo začal používat k lovu sokola královského. Na té planině, kde onoho dravce zřel, prý pak nechal postavit město Cařihrad.

Na dvoře španělského krále Ludharika¹⁵⁵ bylo zvykem, že když si vyjel na projížďku na koni, letěli královští sokoli, speciálně k tomu vycvičení, ve vzduchu nad armádou a doprovázeli jeho družinu. Pokud král zastavil a slezl z koně, sokoli se mu slétli k nohám. K lovu je zde vycvičil král jménem Azrak a byl prvním, kdo zavedl lov s nimi ve Španělsku a na celém Západě.

Byl jsem věru po právu zklamán, neb jsem se onoho dne ani nikdy později nedozvěděl, kdo z Moravanů byl tím prvním, který zavedl lov

¹⁵⁴ Abú Kinda – vládce předislámského království ve střední Arábii, založeného náčelníky kmene Kinda (cca. 1400 – 540) (Hrbek 1983, str. 722)

¹⁵⁵ Ludharík – visigotský král Španělska Roderik (Rodrigo), který zmizel r. 711 po porážce u jezera Janda; zaměňování vlastních jmen za tituly je častým jevem nejen u arabských historiků. (Hrbek 1983, str. 719)

se sokoly na jejich území, neb je to prý zvyk u nich tak starý, že si to již nikdo nepamatuje.

TRH

Druhého dne za rozbřesku se otevřely brány hradiště a do jeho nitra se hrnuly zástupy prodejců i kupců.

Al-Nizar byl toho rána velmi netrpělivý. Probudil nás již před svítáním, abychom se dostali k bráně jako první. Toužil obsadit stánek v blízkosti panského sídla, kde se pohybovali nejen šlechticové, ale i otrokáři s těmi nejkvalitnějšími otroky.

K mé nevoli mi tím, bez upozornění, znemožnil provést ranní modlitbu. Al-Nizara to však nezajímalo, neb přednější mu byl obchod.

Pravil jsem tudíž nahněvaně:

„Umývej se k modlitbě, vykonej ji pětkrát denně a vzývej k modlitbě za Proroka.“

Leč on se jen zasmál a odsekli mi jízlivě:

„Opakuj modlitbu ve svém nitru, abys nezapomněl.¹⁵⁶ Ale teď se hni, potřebuji sílu tvých paží.“

„Odpusť mu Alláhu,“ zašeptal jsem prosebně a optal se al-Nizara, čehož po mě žádá.

„Abys mi pomohl s břemen,“ odvětil stroze a vydal se k hradišti. Nechal v táboře Valomíra s takřka celým služebnictvem, aby dohlédli na jeho majetek, koně, mezky a především pak na otroky. Dral se bezhlavě kupředu skrz zástupy lidí, jako rozběsněný býk. Hlavu měl skloněnou, nevšímaje si nikoho a ničeho kolem sebe. Jeho osobní strážci mu proráželi svými těly cestu davem. Já s Borisem a šesti dalšími služebnými jsme měli za úkol dopravit vozy se zbožím ke stánku, který si na hradišti pronajal. Vozy jsme museli tlačit vlastní silou a bez pomoci zvířat, která al-Nizar sebou nechtěl brát z důvodu poplatku za ně. Svopil jsem k tomuto potupnému úkolu neb mi bylo al-Nizarem slíbeno, že mne seznámí s knížetem Goranem. Nebyl sice

¹⁵⁶ Opomenutí denních rituálů je pro muslima vážným hříchem. Větším je však, když zapomene na rituál úplně. Pokud si ho pamatuje a z nějakého důvodu jej neprovádí, dá se jeho neprovedení odpustit. Al-Nizar tu vlastně říká, že samotná myšlenka na modlitbu je jakási náhražka a zároveň i ospravedlní za to, že ji neprovedl dle předpisů. (pozn. autora)

s tímto mužem v blízkém přátelském vztahu, ale znal jej a byl i jednou hostem v jeho sídle. Držet však krok s dychtivým starcem, který neměl v hlavě nic jiného, než obchod nebylo věru snadné a vpravdě musím podotknout, že se nám několikrát ztratil z dohledu a nám se díky tomu podařilo na tržišti nejednou zabloudit. Přec jsme, ale stačili al-Nizara opětovně nalézt a připojit se k němu dříve, než si pronajal stánek.

Znojenské tržiště bylo vpravdě tím největším tržištěm, jaké jsem kdy v zemi Slovanů spatřil. Leč al-Nizar mi vyprávěl, že zná jiná sídla Slovanů, jež se skvěly nad tímto ve všech ohledech. Tím prvním bylo tržiště ve Velehradu¹⁵⁷, hlavním sídle Moravské říše, které kdysi osobně navštívil. Trhy tam byly prý ty nejskvělejší a největší ze všech. Ono hradiště samotné bylo prý pýchou Slovanů, neb jeho hradby byly pevné a starobylé, královský palác byl vystavěn po vzoru římském, měl několik pater a obří halu zdobenou zlatem a stříbrem, jedenáct kostelů a největší baziliku. Vstoupit do něj šlo po třech mostech, z nichž ten největší a nejhlavnější, byl široký na pět metrů a vedl z opevněného předhradí, přes ramena řeky Moravy k podhradí a odtud dále opět přes řeku¹⁵⁸. Dalšími skvělými sídli, o kterých mi vyprávěl, byly Praha s Krakovem. I když znělo jeho líčení velmi barvitě, já sám pravdivost jeho slov potvrdit ani vyvrátit nemohu, neb Velehrad byl v době mé cesty již dávno v troskách a Prahu s Krakovem jsem pro důvody, které jsem již vylíčil, ale i skrze další události, které mi v tom zabránily, nikdy nenavštívil.

¹⁵⁷ Velehrad – Veligrad – hlavní sídlo Mojmirovské dynastie. Zmiňují se o něm, jako o Rostislavově a Svatoplukově sídle Bavorské anály a arabský kupec Abú Omar ibn Rusta z Isfahánu ve své „Knize vzácných drahokamů“. Dnes je archeology i historiky Velehrad spojován s Valy u Mikulčic, kde byly objeveny pozůstatky rozsáhlého Velkomoravského hradiště. (pozn. autora)

¹⁵⁸ Tento most objevený v roce 1966 vedl z Valů u Mikulčic až na Slovensko do Kopčan ke kostelu svaté Margity. Během základního průzkumu, který proběhl v letech 1966 – 1968 a nově v roce 2012 bylo zjištěno, že most stál na dubových kůlech a jeho konstrukce byla jařmová, což je unikátní, protože u Slovanů byl tento způsob používán výhradně Kelty a Římány neobvyklý. (Šolle 1981, str. 153)

Znojemské trhy byly zahájeny hlasitým zaduněním na rohy. Poté vystoupil ze svého sídla sám kníže Goran a popřál všem dobrý obchod. Jeho řeč zněla pevně a věru i velmi poutavě. Byl vskutku mužem budícím úctu i respekt. Boris mi o něm pověděl, že chodí neustále ozbrojen a oděn ve zbroji. Nerozlišuje prý, zda jsou oslavy, trhy, křtiny či pohřeb. Činí tak z důvodu možnosti války s Maďary, s kterými vede seče již od útlého věku¹⁵⁹.

Po Goranově zahajovací řeči propukl samotný trh. Během dopoledne bylo na hradišti již tolik lidí, že se takřka nedalo hnout z místa. Dalo se tam koupit vše, na co si jen lidská mysl vzpomněla. Byli tu prodejci ze všech končin světa a takřka všech národností, které jsem znal. Al-Nizar se plně věnoval obchodu a nepotřeboval mne a tak jsem se ze zvědavosti prodíral mezi stánky a sledoval nejen um prodávajících, jakým dokázali lákat kupce, ale všímal jsem si i jejich cen za zboží, které bylo následující:

Válečnou zbroj, výtečné kvality, tam bylo možno pořídit za pětáctyřicet solidů, meč s dřevěnou pochvou stál sedm solidů, kopí a štít se dali pořídit v rozmezí od dvou až po pětáctřicet solidů. Cena se samozřejmě odvíjela od materiálu a náročnosti samotné výroby těchto zbraní. Býk tam šel pořídit za pětáctřicet solidů, cvičený kuň stál dvanáct solidů, zatímco kobyla pouze čtyři. Dlouho jsem též pobyl u sokolníka, který prodával sokoly a jestřáby, kus za šest solidů.

Při své obchůzce jsem narazil i na Rusy, kteří zde prodávali stříbro a otrokyně. K jejich zvykům musím poznamenat ještě toto:

¹⁵⁹ Lev VI. Moudrý ve své Válečné taktice sepsané mezi roky 886-912 píše: „Náš otec, božským řízením a císař římský Basileios (867-886), je přiměl, aby se vzdali starých mravů, převedl je na řecký způsob života, podřídil vládcům podle římského vzoru a poctil je křtem, a tak je osvobodil od otroctví pod vlastními náčelníky a vycvičil je ve válčení s kmeny nepřátelskými Římanům (Frankové a Arabové) – tak horlivě se zabýváje těmito věcmi, že zbavil Římany starostí z častých slovanských povstání, neboť za dávných časů zažili s nimi mnoho nepokojů a válek.“ Jan z Efesu (Církev. Dějiny, VI) píše, že Slované se (koncem 6. stol.) naučili vést válku lépe než Římané. (Bartoňková a Večerka PVMIII. str. 320)

Rusové připlouvají ze svých krajů po velikých řekách. Na břehu kde zakotví své lodě, staví pak velké domy ze dřeva, pro deset až dvacet z nich. V těchto domech pak nabízejí kupcům své otroky a otrokyně¹⁶⁰. Byl jsem věru překvapen, že dodrželi Goranův zvyk a pronajali si na hradišti stánky. Zároveň však, jsem byl zhnusen, neb svých dalších zvyků se nezřekli. Seděli na lavicích, kterou měli každý pro sebe a s nimi tam byly i překrásné zotročené dívky, určené k prodeji. Každý z Rusů popíjel hojně medovinu. Je všeobecně známo, že jejímu pití propadli. Požívají ji ve dne i v noci a často se stává, že umírají s čiší medoviny v ruce. Vždy když se někomu z nich zachtělo, uchvátil otrokyni a obcoval s ní, zatímco se jeho druhové i kolem jdoucí dívali. Takový je jejich zvyk, neb někdy tak činila i celá skupina a to bez ohledu na situaci. Zřel jsem, jak k nim přistoupil kupec, aby některou z otrokyň koupil. Leč Rus nepřestal v aktu a kupci se nevěnoval, dokud neuspokojil svůj chtíč¹⁶¹. Bylo k nevíře, že tyto své praktiky provozovali bez ostychu na hradišti křesťanů. Vojáci tento čin přehlíželi a kolem jdoucí taktéž. Nikdo se s nimi nechtěl pouštět do pře, neb by to znamenalo krveprolití. Jediní kdo zasáhli, byli křesťanští kněží. Zřel jsem, jak k nim několikrát přistoupil některý ze zdejších mnichů ve snaze je za jejich nestydatost pokárat. Leč tento mnich se vždy setkal se smíchem a nadmíru hlasitým sténáním otrokyň, neboť Rusové naschvál v prováděném aktu přitvrzovali a zrychlovali. Některý z nich mnichovi vždy hodil malý kousek stříbrné hroudy a pravil mu:

„Jdi si kázat do svého svatostánku a nevyrušuj ty, jež si užívají slasti života.“

Chování Rusů mne vpravdě tak pohoršovalo, že mne přešla chuť pokračovat v prohlídce tržiště a raději jsem se odebral nazpět k al-Nizarovi a od jeho stánku jsem se již nevzdálil.

¹⁶⁰ Stavbu těchto domů a prodej otrokyň potvrzuje i ibn Fadlān. (pozn. autora)

¹⁶¹ Stejný zážitek s Varjagy (Rusi) měl i ibn Fadlān. (pozn. autora)

Bylo pozdě odpoledne, když al-Nizar vše prodal a nakoupil otroky. Jeho tvář zářila blažeností, neb se mu v obchodě vedlo vskutku výtečně. Nechal otroky s vozy odvést do tábora a poté jsme se v doprovodu Borise, Ratislava a Mstiše vypravili k sídlu knížete Gorana. Avšak nebylo nám dopřáno setkat se s ním osobně, neb jak nám sdělil herold, zaobíral se onen kníže právě jakousi neodkladnou záležitostí. Ve stejném okamžiku dorazilo ke Goranově sídlu na pět Rusů. Byli to silní, vysocí, muži, dokonalých těl. Jejich vlasy byly světlé a kůži měli červenou a dle svých zvyklostí byli tetovaní od noh až ke krku. Na sobě měli oděnou válečnou zbroj a byli ozbrojeni štíty, meči, noži a sekýrami¹⁶². Tvářili se vážně, jako by jejich srdce něco tížilo. Herold se poklonil bojovníkovi kráčejičímu v čele a pravil mu:

„Vítej, ctihodný Olgusi. Kníže tě již netrpělivě očekává.“

„V jaké je náladě?“ otázal se jej Olgus¹⁶³ stroze.

„V nedobré, pane,“ odvětil herold. „Jak sám zříš, zvěsti nelhaly. Goranovi se podařilo jednoho z nich polapit.“

„Má s jejich příchodem, co dělat onen proradný pes?“ otázal se Olgus naléhavě.

¹⁶² Ibn Fadlān napsal: „Viděl jsem Rusi, když sem přišli za obchodem a zastavili se na řece Atil (Volha). Neviděl jsem dokonalejší těla, než ta jejich. Jsou vysocí, světlé vlasy, červení. Tetovaní jsou od noh až po krk.“ (pozn. autora)

¹⁶³ Olgus (Volcus, Holecus) byl syn ruského knížete Olega. Pešina ve svém Moravopisu z roku 1663 uvádí: „Po zamordování Václava, Moravané od Boleslava Bratorbijce a vraha, původem duchovního, odpadli a na důkaz vzdoru proti knížeti Českému, mnohé vpády do Čech přes meze činili. Boleslav zaměstnán válkami s císařem Otou, jim odplaty nemohl učinit a tak proti nim povolal Uhry (Maďary), kteří do zad jim vpadli a sobě pod tribut svedli. Brzo potom Moravané zatoužili zase dosáhnout slávy a svobody, jednoho z knížat Ruských, jehož jméno bylo Olgus, k sobě povolali.“ Olgus se stal křesťanem a králem Moravy kde vládl z Veligradu od roku 932 (935) v době biskupa Silvestra. V letech 947 – 949 vyrazil za pomoci vojsk Polanských a Ruských do úspěšné války proti Maďarům. Nakonec byl však poražen, a když Maďaři dobili a zničili Veligrat přesídlil biskup do Podivna a Olgus do Julia Montia (Olomouce). Olgus po další porážce odchází z Moravy přes Polsko do Rusi, kde přemluvil k přijetí křesťanství kněžnu Olgu. (Bílý str. 254-259)

„Nesluší mi hovořit o takových věcech,“ děl herold zvýšeným hlasem. „Goranovi by se nelíbilo, kdyby tě slyšel mluvit o onom muži na veřejnosti.“

„Sloužil jsem Mojžírovi a nyní Václavovi. Ne Goranovi,“ křikl Olgus.

„To je jistě pravda,“ řekl herold mírně. „Přesto bys neměl zapomínat na to, že je Goran nejvyšším županem. Je Václavovi blíže než kdokoliv jiný.“

Olgus již více nepromluvil. Prošel kolem nás tak prudce, že přitom ošklivě strčil do al-Nizara, až ten upadl. Ratislav s Mstišem i Borisem se ihned chopili zbraní a stejně tak i Olgusovi čtyři společníci. Al-Nizar však stačil včas zareagovat a dřív než došlo ke krveprolití, nařídil svým mužům zbraně sklonit. Rusové učinili taktéž a bez dalších okolků se vydali za svým pánem, který se neuráčil ani otočit a jako by se nic nedělo, kráčet s heroldem k panskému sídlu. Pomohl jsem al-Nizarovi na nohy a navrhl mu navrátit se do našeho tábora. Vpravdě mne skrze hrubost, s níž jsme se u Goranova sídla setkali, přešla chuť tu zůstat.

Vydali jsme se bez dalších průtahů k táboru. Cestou mi al-Nizar sdělil, že onen Olgus je stejně, jako Goran, Mojžírovec a župan. Byl skrze své činy vypuzen ze své domoviny Kyjevské Rusi svým vlastním otcem Olegem¹⁶⁴. O jeho čtyřech mužích mi al-Nizar pověděl toto:

„Dle tradice Rusů jsou tito čtyři muži jeho nejudatnějšími a nejvěrnějšími bojovníky i druhy, kteří sedí pod jeho trůnem. Chrání svého pána za cenu vlastního života. Zmírají pro něho v boji, a pokud jejich pán zemře, umírají dobrovolně s ním, neb žijí jen pro něho¹⁶⁵.“

¹⁶⁴ Oleg († po 912) – byl varjažský bojovník, který roku 882 ovládl Kyjev a spojil ho s Novgorodem. Je považován za zakladatele Kyjevské Rusi. (Bílý str. 254-259)

¹⁶⁵ Ibn Fadlān napsal: „Jedním ze zvyků krále Rusů je, že má v paláci čtyři muže z řad svých nejstatečnějších společníků a důvěřuje jim. Umírají, když zemře a jsou kvůli němu zabíjeni. S každým z nich je otrokyně, která na něj čeká, myje si hlavu a připravuje se pro něj, jí to co

ÚTRAPY

Druhou noc, kterou jsme na onom místě strávili, jsem nezamhouřil oka. Vpravdě za to mohli v první řadě veliký chlad, který mne donutil sedět u ohniště, zabalený do látek a kožešin a především pak veliké veselí, které tropili naši opilí Ruští sousedé. Slyšel jsem jednoho z nich ptát se druhých:

„Jaké to nevěsty jsou, když se musejí bít o vládce, jenž postrádá zbroj? Chvilí co chvíli tmavé ho brání a světlé útočí stále.“

„Já odpověď uhádl,“ křikl kdosi další. „To je hra Hnefatafl. Ti tmaví brání krále, zatímco ti světlí útočí.“¹⁶⁶

„Nuže, hrajme tedy!“ křikl opět první muž a ostatní propukli v jásot.

Obrátil jsem zrak k hvězdnaté obloze a prosil Alláha o pomoc. Jak je známo, Hnefatafl je oblíbenou deskovou hrou všech severanů. Divoce ji prožívají, neb je taktická, a oni se při ní učí útočit a bránit se ve skupině. Název oné hry lze do naší řeči přeložit, jako Králův stůl. Hraje se na šachovnici. Cílem útočníka je utvořit se svými figurami kolem krále kruh a zajmout jej, zatímco cílem obránce je uprchnout s králem do jednoho ze čtyř rohů na hrací desce. Křik a povyk, jenž se ozýval z tábora Rusů, když hru hráli, si ten kdo to nezažil, nedovede

on i pije. On má zatím s další otrokyní pohlavní styk. Tito čtyři bojovníci sedí pod jeho trůnem, což je veliký trůn, posetý drahými kameny. Jeho otrokyně sedí na trůnu s ním.“
(pozn. autora)

¹⁶⁶ Hnefatafl – norská desková hra. Vznikla ve 4. století. Byla oblíbená v celé Skandinávii a Vikingové si ji brali na své plavby. Díky tomu se rozšířila do míst, která navštívili. Hra byla objevena jak v mužských, tak i ženských hrobech. Hráči se díky ní zdokonalovali v taktice boje. (sagy.vikingove.cz, Hnefatafl jako bitevní simulátor)

představit. Bylo to úděsné a ne jednou se zdálo, že se mezi muži kvůli ní rozpoutala rvačka.

Bylo těsně nad ránem, když se Rusové konečně utišili a odebrali se spát. Já však spánku nedošel, neb mne upoutala prapodivná událost. Zřel jsem na vlastní oči, jak se brána Goranova hradiště otevřela do kořán a z ní vyjela šestice jezdců. Skupina projela těsně kolem našeho tábora a namířila si to k severozápadním lesům. Byl to Olgus se svými muži. Jejich tváře, které jsem zahlédl v odlesku plápolajících ohňů, se zdály protkané obavami a nervozitou. Olgus se neustále rozhlížel, jako by očekával neštěstí. Čtyři jeho muži naopak sledovali jezdce, který s nimi byl navíc. Onen jezdec musel být velmi nebezpečný, neb na něj bezustání mířili svými meči. Vpravdě musím říci, že to byl velmi prapodivný jezdec. Seděl v sedle jako člověk, přec se svým zevnějškem podobal obřímu chlupatému zvířeti. Vzbudil ve mně neskrývaný strach a vpravdě se mi velmi ulevilo, když Olgusova družina i s tímto prapodivným tvorem, odjela neznámo kam.

Pravdou je, že ona noc i ráno byli velmi neobvyklé a plné překvapení. Rozhodnut vykonat ranní modlitbu a to stranou od svého stanu, ve směru, kde tábořili Ruští obchodníci s otroky, zřel jsem vracet se z jejich pelechu neřesti al-Nizara s Valomírem a Vladanem. Byli v bujaré náladě a neustále se něčemu smáli. Nechtěl jsem se s nimi bavit, neb i oni mohli za mé nevyspání a tak jsem dělal, že je nevidím. Setrval jsem ve strnulé poloze, dokud se nevzdálili, a teprve poté jsem započal s ranní modlitbou. Leč dlouho netrvala. Rusové ležící venku se začali probouzet z nočního bujaření a já zřel něco neuvěřitelného, co mne utvrdilo v tom, že jsou těmi nejšpinavějšími stvořeními na světě. K mužům sedícím kol ohně přistoupila otrokyně s velikou nádobou vody a podala ji jednomu z nich. Ten si vodou v nádobě omyl ruce, tvář i vlasy na hlavě, které si poté nad tou nádobou česal. Nakonec se do nádoby vysmrkal a odplivl si do ní. Když skončil se svojí nechutnou a velmi chabou očistou, přenesla

otrokyňě tuto nádobu dalšímu muži, který provedl to samé. Tak otrokyňě přenášela nádobu od jednoho muže ke druhému, aniž by vodu z ní vylila, nádobu vymyla a naplnila vodou čistou. A každý z mužů si v ní omýval tvář i vlasy, smrkal do ní a plival¹⁶⁷. Udělalo se mi z toho tak nevolno, že jsem se od nich musel odvrátit a aniž bych dokončil ranní modlitbu, odešel jsem znechuceně do svého chladného stanu. Leč nestačil jsem se ani z tohoto otřesného zážitku vzpamatovat a přišel za mnou Boris se zprávou od al-Nizara, že se máme sbalit, neboť vyrážíme opět na cestu. Velmi jsem se tomu podivil, protože trhy ještě nebyly u konce. Boris mi však pověděl toto:

„Vše co tu al-Nizar chtěl prodat a koupit se již událo. Nemá proto důvod se tu déle zdržovat. Naši další cestu však pozměnil. Namísto do Olomouce se chce nejprve vydat na hradiště Kurim¹⁶⁸. Zvěděl totiž od Rusů, že tamější kníže Zličanů k sobě převedl trh s otroky, který v Praze kníže Václav zakázal. Bude tam to nejkvalitnější zboží, jaké si jen lze představit a on o něj nechce přijít.“

Věděl jsem, že nemá smysl al-Nizarovým úmyslům odporovat a vpravdě jsem se o to nepokoušel. Spíše naopak, zdejší trh byl pro mne až příliš přelidněný a kníže až přespřilil zaneprázdněn. Svůj podíl na tom, že jsem se odjezdu nebránil, měli i naši hluční, věčně opilí a špinaví sousedé.

Na cestu jsme se vydali těsně před polednem. Tak dlouho trvalo al-Nizarovi nalézt průvodce, který by nás do hradiště Zličanů dovedl tou nejkratší cestou.

„Nechci ztrácet čas zbytečnými zacházkami,“ odůvodnil mi to al-Nizar. „Na toto hradiště znám cestu pouze vedoucí z Prahy anebo z Olomouce, což se mi nehodí. Chci se tam dostat tou nejkratší cestou a v co nejkratší době.“

¹⁶⁷ Stejný zážitek s Varjagy (Rusí) měl i ibn Fadlān, který jej zaznamenal ve své správě.

K tomuto popisu připojil i tuto větu: „*Nečistí si své genitálie ani ruce od výkalů ani moči a to ani před jídlem.*“ (pozn. autora)

¹⁶⁸ Dnešní Stará Kouřim. (pozn. autora)

Náš průvodce byl starý prošedivělý muž jménem Sámó. Privil mi, že jej tak rodiče pojmenovali, z úcty k tomuto pradávnému králi, po jehož boku předkové z jeho rodu udatně bojovali. Byl to člověk až přespříliš užvaněný a neustále opilý. Mluvil takřka bez ustání o všemožných bitvách a vítězstvích, v nichž se proslavili jeho předkové i on sám. Leč dle jeho vzhledu a smíchu gardy Slovanů se mi to vše jevilo, jako báchorčení, na němž bylo jen pramálo pravdy. Přesto na něj nechci pouze plísnit, neb v něm dřímala neuvěřitelná energie a smysl pro orientaci, před kterou se tajil dech a rozum zůstával stát. Sámó neužíval map ani jiných vymožeností. Stačilo mu pouze slunce, jeho instinkt a dokonalá znalost terénu. Ze zbraní využíval sekýru a luk¹⁶⁹ a byl v jejich používání výtečný.

Ze Znojma jsme se vydali stejnou stezkou, jako před svítáním Olgus s muži a svým prapodivným zajatcem.

Vpravdě musím poznamenat, že hned prvního dne našeho putování, jsem usoudil, že je Morava tou nejdivočejší a nejneschůdnější zemí pro cestování. Od chvíle, co jsme vstoupili do tamějšího lesa, tak jsme z něj po další dva dny nevyšli; tak byl obří. Zdálo se, jako bychom putovali nekonečným zeleným oceánem. Terén byl různorodý, samý kopec a údolí. Zpočátku jsme strmě stoupali pěšinou plnou výmolů a kamenů. Poté se les projevil ve své plné síle. Nikde nebyl náznak, že by do něj kdy vkročila lidská noha. Jako by v něm nežila ani žádná zvěř. Les byl ve svých útrobách mrtvý a temný. Byl chladný, hustý, vlhký a mlžný a nadmíru bažinatý. První

¹⁶⁹ Moravské luky byly vyrobeny dle nálezu v Mikulčicích z tenkého kmínku a jejich špičky byly zahnuty do deflexu (ke střelci). Tato konstrukce je typická pro vikinské luky. Fragment luku z Mikulčic pochází z 8. století. Byl vyroben s tisového dřeva. Luk se vyznačuje poměrně plochým obdélníkovým profilem se zaoblenými hranami. Na konci fragmentu se nachází neobvyklé zakončení špičky luku, na kterou byla nasazována tětíva. Tato speciální konstrukce má zřejmě zajistit dostatečnou pevnost a tuhost pro místo nasazení tětívy, a zároveň má zajistit malou hmotnost a odpor špičky. Původní síla luku byla v rozmezí 54-77 liber (25-35 kg). Tyto napínací síly luků byly dostatečné pro lov i bojové použití v dané době. (Kašpar 2010, str. 10)

noci se spustil z nebes déšť a již neustal. Byl tak silný, že jsem cítil ve vzduchu neuvěřitelnou vlhkost, až jsem se dusil. Nešlo se tam ohřát ani si osušit šaty, neb vše bylo tak nasáklé vodou, že bylo nemožné rozdělat oheň. Cesta to byla náročná nejen skrze útrapy, které jsme během ní podstoupili, ale i skrze únavu, která se k nám dostavila z důvodu nedostatku spánku.

Když jsem konečně zahlédl konec lesa, děkoval jsem Bohu, leč radoval jsem se předčasně. Naše karavana totiž dorazila na nevelikou mýtinu, za níž se rozkládal další les. Sledoval jsem vysoké hřebeny a údolí zakleté do syté zeleně nového hlubokého močálovitého lesa s beznadějí v srdci.

O BĚSECH

„Jsme nyní v nejsevernějších končinách panství knížete Václava,“ sdělil nám Sámó s hrdou tváří. Jeho informace mne vskutku nenadchla, neboť tato část země se v ničem nelišila od vlhké bažinaté Moravy. Útěchou v mé beznaději bylo, že na oné mýtině stála usedlost obývaná rodinou dřevorubců, která nám, dle zvyků Slovanů, nabídla přístřeší a teplé jídlo.

Osamocená usedlost se skládala ze dvou obytných domů, chlíva pro prasata a seníku. V prvním domu bydleli staří s dvěma téměř dospělými syny a dcerou věku zralého. V druhém domě pak bydlel jejich nejstarší syn s manželkou a dvěma malými dětmi. Byli to lidé

chudí, přec veselé myslí a pohostinní stejně, jako Slovanský kupec či kníže. V každém z domů byla jedna obří místnost bez oken. Vybaveny byly stolem, lavicemi, několika policemi na nádobí, jakými byly džbány zvláště ozdobené vlnovkou pod hrdlem a pod ní několika rýhami, kotlíky, naběračky, misky a lžíce; a kamny, které sloužily k vaření i vyhřívání. Podlahu v domech tvořila udusaná hlína. Po zdech bylo připevněno několik háčků, neb zvykem Slovanů je věsit si na ně svůj oděv. Zvláštností je, že takřka nikdo s prostých lidí tam nevlastní postel, neb na ně v domech nezbyvá místa. Spí na podlaze zabalení do kožešin a látek. Přec si ona rodina žila nadmíru přepychově, neboť mi bylo sděleno, že mnozí nemají stolů ani lavic a jedí, sedíc při tom na špalkách kmenů.

Služebnictvo se strážci, průvodcem a otroky ubytoval starý dřevorubec v seníku a v domě svého nejstaršího syna, zatímco mne s al-Nizarem ubytoval ve svém domě. K jídlu jsme dostali zeleninový vývar a kaše. Ta byla zalita medem, neb stařec byl velmi horlivým včelařem. Na stole nechyběla ani medovina. Já ji zpočátku odmítal, leč al-Nizar mi pravil, že pokud ji pozřu v rozumné míře, tak mému prokřehlému tělu prospěje. Napil jsem se tedy a vskutku musím říci, že mé tělo příjemně vyhřála zevnitř. Během jídla jsme se s hostitelem pustili do hovoru. Vypravovali jsme mu o našich cestách, což ho velmi zaujalo. Během hovoru mi neunikl pohled jeho dcery. Byla to již dívka chtivá vdavků, překrásná tmavovláska, čokoládových očí a kyprých vnadů. Její pohled mne vpravdě uváděl do rozpaků, neb jsem v něm zřel náznak chtíče. Al-Nizar, který si toho rovněž všiml, se rozesmál. Zrudl jsem studem a dotčeně jsem se ho zeptal, čemu se tak bouřlivě směje.

„Dej si pozor,“ pravil mi al-Nizar v rodném jazyce. „Je všeobecně známo, že ženy Slovanů posedlé chtíčem se mění v dračice. Jsou tak plně vášně, že při aktu křičí, koušou a škrábou. Jsou to divošky, které nelze zkrotit.“

Jeho slova ve mne vyvolala ještě větší bázeň, neb dívka se ve stejném okamžiku kousla smyslně do rtů. Schoulil jsem do kožešin a raději se napil medoviny.

Noc ubíhala a my vedli řeč o mnohých věcech. Až nakonec stařec, jenž byl již velmi podlomen pitím medoviny, pravil toto:

„Věřte, že na svou cestu jste si nevybrali příhodnou dobu. Dřív tu bylo všeho v hojné míře neboť, Vratislav byl mužem budícím respekt a úctu. Vyhrál přemnoho bitev. Vyhnal Maďary nejen z našich krajů, ale i z krajů Mojžírových¹⁷⁰. Leč po jeho skonu je vše jinak. Jsme slabí a prokletí. Bohové na nás seslali zkázu v podobě vnitřních svárů a běsů, kteří lační po lidské krvi. Ti co tudy procházejí tvrdí, že jsou rozlezlí po celé naší zemi. Kradou se ve tmách. I já sám za hlubokých nocí slyším jejich odporný nárek. Obcházejí kolem, jako duchové. Jejich obří srstí porostlá těla jsou vidět jen velmi zřídka. Pohybují se mrštně, po dvou i po čtyřech. Zvěř je jim lhostejná, lidé však ne. Kdo se před nimi neskryje, toho poraní nebo zabijí.“

„Zajímavá povídačka,“ děl al-Nizar s pošetilým úsměvem.

„Žádná povídačka,“ vykřikl stařec. „V poslední době jsme se syny našli v těchto lesích několik mrtvých těl. Některá byla roztrhaná, z jiných byla vysáta krev¹⁷¹.“

Al-Nizar se při těch slovech jen smál, leč mně běhal mráz po zádech. Vzpomněl jsem si na vojáka z Václavy družiny, který o jejich řádění v tomto kraji mluvil. Největší strach však ve mne vyvolal popis

¹⁷⁰ T. Pešina píše: „Osířeli Moravané, nevědouce jak sobě proti okolním nepřátelům, obzvláště pak Uhrům (Maďarům), pomáhati, knížeti Českému Vratislavovi se poddali, kterýž je pod ochranu přijal a jim svými Čechy proti Uhrům statečně pomáhal. Roku 914 sám osobně se do Moravy vypravil, Uhry zahnal a území s kořistí vzaté je donutil navrátit.“ (Pešina 1663, kapitola V.) Zprávy o tom, že kníže Vratislav (905-921) vládl nejen v Čechách, ale i na Moravě se dochovaly i v dílech: Dějiny Maďarů P. Magistra, zvaného Anonym; Šimona z Kézy Dějiny Maďarů; Uherské kroniky ze 14. století; Německy sepsaná kronika Jindřicha z Mügelu; Veršovaná kronika Jindřicha z Mügelu; Kronika Mnichovská. (pozn. autora)

¹⁷¹ Běs (ďas, čert) – zlá démonická mystická bytost či duch ve slovanské mytologii. Znamená hněv nebo zlost, v ruštině ďábel. (pozn. autora)

běsa, neboť se v mnohém podobal bytosti, kterou jsem spatřil v Olgusově družině. Přec jsem však stále pořádně nechápal, co to vlastně běs je.

Jak jsem již zaznamenal, Boris mi pravil, že jde o démona. Začal jsem ho tedy srovnávat s bytostmi, které znám z našich krajin. Přemýšlel jsem o hátfech, o nichž staří Arabové tvrdí, že vydávají strašný hlas, avšak jejich tělo není nikde vidět. Stejně tak se mezi Araby vypravuje o ghúlech, kteří se umí přeměňovat do různých podob a někdy prý souloží s ženami. Mají odporné vzezření, zpola lidské zpola zvířecí a nepodléhají běžným přírodním zákonům. Slyšel jsem mnoho takových příběhů o ghúlech, saitánech, marínech, džinech. Avšak vždy jsem je přijímal se zdrženlivou nedůvěrou, neb o nich většinou mluvili lidé, kteří strávili dlouhý čas osamoceni v poušti. Jenže té noci jsem se neubráníl pocitu, že jejich vyprávění byla pravdivá, neboť já sám, jsem byl přesvědčen o tom, že běs, o němž mluvili voják i stařec, byl tvor opravdový a já jsem jej zřel na vlastní oči. Z vyprávění jsem věděl, že každý démon jde zahnat zaklínadlem. Zeptal jsem se proto starce, jak běs zahnat. Leč odpovědi jsem se nedočkal. Jeho žena sklidila ze stolu medovinu a pravila, že je již velmi pozdě. Pak dodala, že mysl jejího muže je zastřená mnoha bitvami, kterými v mládí prošel, lopotnou dřinou a nadmírou pití, a jeho řeči se často svrhávají v báchorčení a bludy. Uložili jsme se tedy bez dalších okolků ke spánku, abychom nabyli síl k další cestě. Leč já té noci toho příliš nenaspal. Nebylo to však kvůli běsům. Na vině tomu byla medovina a předlouhé putování, strávené bez ženské něhy. Mé tělo bylo svíráno mužskou touhou a já, i když jsem se prve choval velmi bázlivě, z hlouby duše doufal, že se do mých kožešin vkrade starcova dcera, která mne celý večer sváděla pohledem a já se jí zmocním. Má bláhová mysl však čekala marně, neb se nic nestalo. Ona dívka byla dle všeho čestná a své panenství střežila, jako ten nejskvělejší drahokam.

NÁŘEK BĚSŮ

Pršet nepřestalo ani dalšího dne, leč my i přesto pokračovali cestě. Ještě dříve než jsme vjeli do lesa, zastavil jsem se a naposledy se ohlédl nazpět k usedlosti. Před domem jsem zřel starce. Vzpínal ruce k nebi, jako by se modlil. Rozrušilo mne to.

„Neměl bys zaostávat za ostatními,“ pravil Boris, který na mne pokorně opodál čekal.

Věděl jsem, že má pravdu, leč já se při pohledu na starce a na temnotu lesní cesty před námi nemohl zbavit pocitu, že kráčíme do pasti. Přemýšlet jsem o tom však nemohl. Karavana postupovala nesmlouvavě vpřed a my museli za ní. A tak jsem ve své mysli vytěsnil své obavy a vydal se s Borisem za karavanou.

I když jsme již dávno opustili kraj Moravy a putovali pohraničím Václavovy země a knížectvím Zličanů, naše další cesta se jevila stejně obtížná. Les byl hustý, temný, všude ležely padlé kmeny. Stezka byla úzká a těžce sjízdná. Bylo tam mnoho bažin, přes které jsme se museli brodit anebo je s těžkostmi obcházet. Všude vládl hnilobný puch a nesnesitelný chlad.

V poledne déšť ustal. I tak se zdálo, že stále prší, neb na nás padala voda zachycená ve větvích stromové klenby rozprostírající se nad našimi hlavami v takové hustotě, že nebylo vidět oblohu. Přišel večer a my se museli utábořit, aniž bychom z lesa vyšli. Oheň nebylo možné rozdělat a my zůstali bez jeho záře i tepla. Nebylo možné si osušit šaty ani si připravit teplý pokrm. Boris mi sice postavil stan, ale bylo to k ničemu. Zdejší vlhkost jej i s příkryvkami a kožešinami úplně promočila. Al-Nizar dal všem, včetně otroků napít medoviny, kterou koupil od starce, aby se zahřáli alespoň vnitřně. Napil jsem se také,

neb mi byla neskutečná zima a medovina byla jedinou možností, jak nezemřít chladem. Noc padla na les i na karavanu. Byla tak temná, že jsem neviděl konečky vlastních prstů. Ležel jsem v mokrých šatech v mokrém stanu přikryt mokrými kožešinami a popíjel jsem po malých douškách medovinu. Spát jsem nemohl, zima i tma ve mně vyvolávaly tíseň. Tu jsem zaslechl prazvláštní hřmot a křik. Nebyl to však křik lidský ani zvířecí. Zněl zvláště, jako by nepocházel z tohoto světa. Vyděsil mě a já vyběhl ze stanu do černočerné tmy. Venku mne popadl pár silných rukou a zastrčil mne nazpět do stanu.

„Zůstaň uvnitř, pane,“ řekl mi rázně Boris. Poslechl jsem, ulehnuv nazpět do příkrývek a poslouchal onen hřmot a křik. Přibližoval se a vzdaloval. A pak se rozhostilo tichu a ony zvuky se již nevrátily. Tehdy za mnou do stanu vešel Boris a pravil:

„Už je po všem, pane.“

„Co to bylo?“ ptal jsem se naléhavě.

„Vlci,“ odvětil Boris klidně. „Jsme bez ochrany ohně, takže nemají strach přikrást se do tábora.“

„Takové zvuky přeci vlci nevyluzují,“ protestoval jsem.

„Uvědom si,“ řekl Boris klidně, „že se nacházíme v lese, ve tmě a bez pohodlí. Lidská mysl se dá na takových místech lehce oblouznit a člověk vidí a slyší věci jinak, než za normální situace.“

Po těchto slovech se Boris zvedl a vyšel před stan. Ještě než za sebou zadělal plentu, řekl:

„Odpočiň si, pane. Máme před sebou dlouhou cestu.“

ÚTOK Z MLHY

Té noci jsem nezamhouřil oči. Čekal jsem, že se ty podivné zvuky vrátí a s nimi se z temnoty zjeví ohavné běsi. Leč nestalo se tak. Přec jsem se necítil nikterak veseleji. Byl jsem tak prochladnutý, že jsem necítil prsty na nohou ani na rukou. Od úst mi šla pára a zuby mi od chladu drkotaly.

Jaké bylo mé překvapení, když jsem za úsvitu vyšel před stan a zjistil, že les kolem mne se ponořil do mlhy. Byla tak hustá a bílá, že nebylo vidět sousední stany ani stromy kolem. Můj dech i hlas se rozléhal v ozvěně a hlasy lidí, kteří byli ode mne vzdáleni, zněly neuvěřitelně blízko.

„Jak ses vyspal, pane?“ otázal se mne Boris, který se přede mnou znenadání vynořil ze závoje mlh. Lekl jsem se ho, neb jsem ho neslyšel přicházet. Boris při pohledu na moji protáhlou tvář usoudil, že jsem toho příliš nenaspal. Leč já si jeho poznámky nevšímám a děl jsem:

„Zličská Kurim musí být opravdovým zlatým dolem na otroky, když je al-Nizar ochoten podstupovat takovou cestu.“

„Ano, to zřejmě vpravdě je,“ odvětil mi Boris a pak pravil: „Kurim je hradištěm prastarým a v mnoha ohledech impozantním. Jeho hrady jsou velkolepé a nedobytné¹⁷². Je sídlem knížete Radslava, muže svobodného, který není s pražskými ani moravskými knížaty spjat poddanstvím ani jinými smlouvami¹⁷³. Jeho trh je skvělý a nyní, když podle al-Nizarových slov převzal i prodej otroků z Prahy, snad i ten nejlepší ze všech.“

¹⁷² Kouřim je jedním z mála nepřemyslovských hradišť, jež známe z Kristiánovy legendy, vzniklé na konci 10. století, původním jménem (*Kurim*); o hradišti se dochovala zmínka jako o hradu *počtem lidu mocném* a zároveň jde o jedno z poměrně dobře prozkoumaných raně středověkých hradišť. (Profantová 2012, str. 80) Vstup do hradiště Stará Kouřim chránila vysoká dvojí brána s věžemi a úzkými průchody po stranách, před kterou byl hluboký příkop. Proti čelnímu útoku tam bylo zkonstruováno trojúhelníkové těleso vytvářející v bráně dva samostatné úzké vstupy. Hradiště bylo někdy kolem roku 900 vypáleno a v letech 910-930 znovu opevněno a celé přestavěno. Na místě spálené dlouhé halové stavby vznikly rozlehlé srubové budovy, jež sloužily jako sídlo vévody. Hradiště Stará Kouřim bylo v polovině 10. století zničeno Boleslavem I. a na sousedním pahorku v lokalitě U sv. Jiří vzniklo nové přemyslovské hradiště. (Šolle 1981, str. 153)

¹⁷³ V orig. *R.j.b.j.r* nebo *Z.n.b.j.r* také *R.t.bír*, po opravě *R. t.mír*. Jméno nebylo doposud jednoznačně identifikováno. Je možné, že jde o knížete panonských Chorvatů Ratimíra vládnoucího v polovině 9. století. (Pauliny 1999, str. 111) Není ani jasné, zda jde o Radslava. Al-Masūdi napsal: „*Potom je kmen Manánin, jehož vládce je Ratibír.*“ (Hrbek 1983, str. 273) Stejně jako je nevyřešeno jméno slovanského knížete, je nevyřešeno i jméno slovanského kmene. I. Hrbek str. 732 píše: „*Manánin* – nejpravděpodobněji Slované na Mohanu, známí z franckých pramenů jako *Moin-wenedi*. Jméno vládce zní čistě slovansky, není jisté, zda je třeba číst Ratimír či Ratibor.“ Pauliny str. 111 píše: „V orig. *M.nāb.n*, *Māj.n*, po opravě nejspíše: *M.nān.n* nebo *M.nāb.n*. Tento kmen podle orientalistů nelze identifikovat. *M.nāb.n* by se dalo číst i jako *B.nāb.n* nebo *B.nān.n* (*Banānin*, Panonie).“ Radslav by však neměl být zavrhován. Steinhübel 2011 na str. 91 píše: „Radslav byl posledním Kouřimským svobodným knížetem.“

Dle výmluvnosti jeho řeči jsem vycítil, že jsem v karavaně nejspíš jediný, kdo má k cestě výhrady. Raději jsem tedy mlčel, abych v Borisových očích nevypadal, jako ustrašená stařena. Boris mi podal chlebovou placku s jablkem a vodou. Poté začal s balením stanu a pravil:

„Najez se, za okamžik vyrážíme.“

„Vždyť není vidět na krok!“ namítl jsem, neb mi přišlo nesmyslné, vydat se na další cestu za takových podmínek.

„To je tu normální,“ pravil Boris klidně. „Je po dešti a my se nacházíme v blízkosti bažin. V takové dny se vždy k zemi snese mlha a to i na několik dnů. Čekat na místě by byla ztráta času.“

I přestože se Boris zdál klidný, vyzpozoval jsem v jeho tváři náznak nervozity. Bylo zjevné, že i on, muž bojovný a hrdý se tu necítil dobře a toužil ono místo co nejrychleji opustit. Stejný pocit jsem měl i ze všech ostatních, neb se chystali na cestu rychle a bez zbytečných průtahů. Al-Nizar nechal dokonce postavit na stráž Valomíra a Mstiše. To nikdy předtím neučinil. Ostražitost všech mne těšila, neb to znamenalo, že stejně, jako já, i oni si byli vědomi nebezpečností, která nás na onom místě mohla potkat.

Když jsme byli připraveni vyrazit, vyžádal si ode mne al-Nizar Borise. Půjčil jsem mu jej bez protestu, neb mi bylo jasné, že tak činí z určitého důvodu. Al-Nizar rozdělil své bojovníky na tři dvojice, které rozmístil takto: Valomír se Mstišem jeli včele karavany, doprovázejíc Sáma. Ratimír s Vladanem jeli vprostřed karavany a Boris se Ctiborem na jejím konci. Mlha se během celé doby příprav nezvedla. Byla stále stejně hustá a bílá, takže jsme se na další cestu vydali prakticky poslepu.

Všechny mé smysly byly v pohotovosti. Všude vládlo tísnivě mrtvé ticho. Bylo něco po poledni, když mlha polevila a prořídla tak, že bylo možné opět zahlédnout siluety kmenů a stezku pod sebou. Jízda v sedle, chlad, nepříjemně vlhký oděv a únava z probdělé noci,

to vše mne zmáhalo a já usínal. Už se mi zavřely oči a brada mi padla na hrud', když tu se můj kůň zastavil. Prudce jsem sebou trhl a otevřel oči. Uvědomil jsem si, že celá karavana stojí. V jejím čele jsem zaslechl, jak Sámó naléhavě volá na Valomíra o ten zase na al-Nizaru. Moji únavu přemohla zvědavost a já vyjel zjistit, co se děje.

Když jsem míjel Ratimíra s Vladanem, zaslechl jsem, jak mi přikazují, abych zůstal na místě. Leč já je neposlechl a pokračoval dál. Valomíra se Mstišem, Sámem a al-Nizaerem jsem našel, jak stojí nad čímsi, co leželo na stezce. Skrže mlhu, mi to připadalo beztvaré, a protože jsem nedokázal onu věc rozeznat, přijel jsem blíž. Jaké bylo mé zděšení, když jsem zjistil, že na stezce leží dvě lidská těla a tři koňská. Všichni byli mrtví, zabítí tím nejhorším způsobem, jaký si jen lze představit. Koně měli zlámané běhy a roztrhaná břicha. Lidská těla měla ještě děsivější zranění. Jedna z mrtvol měla utrženou hlavu od těla, druhá roztrhané hrdlo i břicho, z kterého zely vnitřnosti. Slované i al-Nizar se tvářili vážně. Přesto bylo jejich chování klidné, jako by se jich hrůzná smrt mužů i koní nikterak nedotýkala.

„Jak dlouho tu leží?“ otázal se al-Nizar.

„Nanejvýš jeden den,“ odvětil Sámó.

„Jsou to Rusové,“ konstatoval Valomír. „Podle jejich oděvu a mečů usuzuji, že jde o muže vysokého postavení.“

„Jsou to Olgusovi muži,“ děl Mstiš al-Nizarovi a ukázal na jedno z těl. „Tento muž se mi postavil, když do tebe na hradišti strčil Olgus, pane.“

Toto zjištění mne vyděsilo, neb jsem si vzpomněl na jejich odjezd ze Znojma a onu bytost, která se nápadně podobala starcově popisu běsa. Ale hovořit jsem o tom nedokázal, neb mi bylo z té hrůzy velmi zle a chtělo se mi zvracet.

„Kde jsou ostatní Rusové?“ otázal se al-Nizar. „A kde je Olgus?“

„Podívám se kolem, pane,“ nabídl se Mstiš a začal prohledávat okolí. Sámo se vydal za ním, neb jak pravil, by byl nerad, kdyby se Mstiš v mlze ztratil.

„Podívej se na jejich zranění“ pobízel Valomír al-Nizara. „Taková zranění nelze způsobit zbraněmi. Připomínají spíše zranění způsobené zuby a drápy.“

„Zabila je zvěř?“ otázal se al-Nizar. „Byl to medvěd nebo vlk? Ne, spíše to připomíná zranění způsobené lvem nebo tygrem.“

„Tohle neudělala zvěř,“ odvětil Valomír.

„A kdo tedy?“ přimhouřil al-Nizar nechápavě oči.

„Nevím, ale zvíře by je všechny zabít nesvedlo.“ pokrčil Valomír rameny. „Možná snad vlčí smečka, ale ta by jistě těla sežrala, což se v tomto případě nestalo.“

„Byl to běs,“ pravil jsem ztěžka. Ani nevím, proč jsem tak učinil, přesto jsem ta slova vyřkl.

„Běs?“ rozesmál se al-Nizar. „Nemyslíš, že jsi na takové báchorce až příliš střízlivý?“

„Já znám zvěsti o vlkodlacích, upírech a jiných běsech,“ pravil zamyšleně Valomír. „Leč nikdy jsem se s žádným nesetkal, neb příběhy, které jsem o nich zaslechl, jsou prastaré a nedá se jim věřit.“

„Našli jsme další,“ dolehl k nám Mstišův křik. Vydali jsme se za ním. Stál mimo stezku nedaleko u kořenů vyvráceného stromu. Kolem něj ležela těla dalších tří koní, zohavená stejným způsobem, jako ta, která ležela na cestě. Kus od nich jsme pak našli další dvě lidská těla. Byla okousaná, potrhaná a jejich lebky byly roztříštěné.

„Olgus chybí,“ pravil al-Nizar zamyšleně.

„Nikde jsme jej nenalezli,“ odvětil Sámo.

Al-Nizar ještě okamžik setrval na místě. Pak se rozhlédl kolem sebe a pravil:

„Nikommu z těch, co tu zhynuli nelze pomoci. Jsme tu zbyteční. Měli bychom pokračovat.“

S jeho návrhem jsme bez protestů souhlasili a navrátili se ke karavaně.

Pokračovali jsme kupředu velmi pomalu. Všichni jsme mlčeli. Každý se rozhlížel kolem sebe v obavě o svůj život. Vpravdě se musím přiznat, že mé obavy byly v té chvíli tak obří, až mi srdce v hrudi divoce bilo a dech se mi krátil.

Paže al-Nizarových mužů dřímaly na zbraních. Sám, který jel v čele karavany, nasadil do svého luku šíp. Boris mne pobídl, abych se mu nevzdaloval z dohledu a nikde nezaostával. Bez protestu jsem mu přislíbil poslušnost a držel se v jeho blízkosti.

Postupovali jsme stále vpřed. Lesní porost nás s každými dalšími kroky víc a víc svíral ve svých spárech. Mlha opět zhoustla a to natolik, že připomínala mléčnou kaši. Byl jsem slepý. Kmeny stromů i s větrovým, stezka i všichni kolem mne zmizeli. Jako by svět i všechny jeho zvuky a tvary zanikly. Jako bych existoval jen já, můj oř a hustý mléčný závoj mlhy. Mé tělo svíral chlad. Cítil jsem jej bez ustání, byl tak nesnesitelný, že jsem se v jeho důsledku chvěl. Mou mysl počal navíc šířat strach. Snad největší v mém životě. Vnímál jsem zimu, samotu i ticho kolem s nevýslovnými obavami a představami. Promluvit či zavolat na ostatní jsem se neodvážil.

Tu ono ticho přerušil prapodivný zvuk, připomínající vrzání. Zněl tak slabě, přec tak odporne blízko. Sotva odezněl, ozval se další a poté další a další.

Tápal jsem oslepen mlhou po jejich původu. Leč marně. Pak se ony zvuky změnilly v nesnesitelný šelest. Zaslechl jsem kdesi vpředu zaržání koní a výkřiky plné bolesti.

Mé nejděsivější představy se vyplnily. Naše karavana byla napadena. Vpravdě se vše seběhlo tak rychle, že neumím dost dobře popsat, co se vlastně stalo.

Přec si jasně pamatuji na šedivé obrysy obřích tvorů nepodobných lidem. Na vrčení, nepodobné zvířecímu, které se jim linulo z hrdel. Na jejich sílu i rychlost. Na odporný zápach jejich těl.

Skrze mlhu jsem byl slepý. Všude kolem zněly zvuky boje a křik, při němž tuhla krev v žilách. A pak se z mlhy vynořilo jedno z těch ohavných a nadmíru chlupatých stvoření. Vpravdě to byla obří příšera, nápadně podobná té, kterou jsem zřel v Olgusově družině.

Mocné pařáty stvůry chytily mého koně za hlavu a stáhly ho i se mnou k zemi. Poté se stvůra zakousla koni do hrdla a vytrhla mu z něj veliký kus masa. Kůň zachroptěl a jeho tělo se zmítalo ve smrtelné křeči. Rozběsněná stvůra se na koně vrhla, zlámala jeho údy a trhala mu břicho, až se z něj vyvalily vnitřnosti.

Byl jsem vyděšený, přec jsem se duchapřítomně pokusil o záchranu. Plazil jsem se od křečovitě se zmítajícího koně a bestie, která z něj s divokým řevem, trhala kusy masa. Krev stříkala kolem. Potřísnila mne, na tváři i rukou a já cítil teplé lepkavé mokro. A pak nářek koně zanikl a já ucítil smrdutý puch na zátylku a dotyk silných prstů. Neuvěřitelná síla mne zvedla do výše a mrštila mnou o kmen stromu.

To je také to poslední, co si pamatuji, neb poté jsem ucítil bolestivý náraz a pohltila mne temnota nevědomí.

STEZKA MRTVÝCH

Nevím, jak dlouho bitva zuřila ani, jak dlouhá doba uběhla, než jsem opět nabył vědomí.

Když se tak stalo a já procitl z mrákov, zřel jsem nad sebou Borisovu tvář.

„Jsi v pořádku, pane?“ otázal se chladně, přec jsem však v jeho tváři zřel radost, že jsem živý. K mé úlevě jsem nebył nikterak zraněn. Měl jsem pouze oděrku na hlavě a cítil jsem slabou bolest na levém boku. Boris mi pomohl postavit se na nohy.

Mlha byla nyní velmi slabá a na les se snášel večer. Rozhlédl jsem se kolem a v hrůze jsem zalapal po dechu. Všude kam mé oko dohlédlo, zřel jsem smrt.

Bitvu nás přežilo pouze šest: já, Boris, Valomír, Sámó, Ratimír a Mstiš. Všichni ostatní byli mrtví, zabítí tím nejodpornějším způsobem. Země byla nasáklá krví. Stvůry zabíjely bez rozdílu. Zahubily vše, co se jim postavilo do cesty. Nezajímalo je, zda jde o muže, ženy či koně. Těla mrtvých byla potrhána, pokousaná a měla zlámané údy. Když jsem mezi mrtvými našel al-Nizara, žádal jsem Alláha o pomoc, neb jeho tělo bylo znetvořeno k nepoznání.

Že je to on jsem poznal pouze dle jeho oděvu. Měl odtrženou hlavu od těla a vyvržené vnitřnosti.

Útok nepřežil žádný z koní. Všichni do jednoho měli zlámané vazy a rozkousaná hrdla. U některých jsem zřel odtržené údy od těla. Avšak největším zděšením pro mne bylo, že mezi mrtvými nebył ani jeden z těch, co nás napadli. Též se zdálo, že nechybí ani žádné cennosti, vonné oleje ani šaty, jež to vše bývá častou kořistí lupičů. Z toho jsem usuzoval, že šlo o démony, neboť předmětem útoku nebyla loupež.

„Jaký je tvůj názor na běsy teď?“ otázal jsem se Borise stojícího opodál. Po těchto slovech se mi z té hrůzy obrátil žaludek a já se vyprázdnil.

„Stále stejný,“ odvětil Boris rázně.

„Cožpak tys ty stvůry neviděl?“ vykřikl jsem. „Řekni, co tedy byly zač?“

Boris mlčel, jeho zamyšlený zrak skloněný k zemi naznačoval, že v této věci více nepoví.

„Ani jednoho z nich jsme nezabili,“ děl Ratimír. „Přestože jsem jednoho z nich zasáhl mečem tak, že to nemohl přežít.“

„Možná v něm trochu života zbilo,“ pravil mu Valomír.

„Anebo je zabít nelze,“ připojil se do hovoru Sámo a ukázal na mne. „Možná, že má Arab pravdu a my byli napadeni přízraky.“

„To je nepravděpodobné,“ nesouhlasil Valomír a ukázal nám všem čepel svého meče potřísněnou krví.

„Vše, co krvácí je smrtelné a jde to zabít,“ přikývl souhlasně Mstiš.

„Proč si nic neodnesli?“ děl jsem opět.

Ratimír pravil:

„To vědí jen oni.“

Boris obrátil zrak na Sáma a otázal se ho:

„Jak daleko jsme od Kurimi¹⁷⁴?“

¹⁷⁴ Hradiště Stará Kouřim, hlavní politicko-hospodářské a kulturní centrum kmenového knížectví zličského, vzniklo uprostřed hustě osídlené zemědělské oikumeny v místě zaniklé nechráněné osady s keramikou pražského typu. Nejdříve šlo o neveliké opevnění (4,8 ha) rozrostlé časem v trojčlenný areál ve tvaru kruhové výseče o ploše 40 ha, uzavřený třemi pásy hradeb a příkopů. Nejvýznamnější nálezy poskytlo pohřebiště knížecí rodiny a družiny (celkem 152 hrobů). Byly identifikovány čtyři skupiny hrobů. Detailní třídění hrobů je opřeno zejména o vývoj šperku, v menší míře o výskyt a vývoj věder, seker a ostruh. Většina kouřimských šperků má ráz velkomoravský a prvky byzantsko-orientální (typické pro druhou polovinu 9. století), které jsou v tamější zlatnické dílně na počátku 10. století dále rozvíjeny, takže tam vzniká spojovací článek mezi šperkem velkomoravským a ozdobami z pokladů zlomkového stříbra z druhé poloviny 10. a z 11. století. Ze sídelních objektů je nejpozoruhodnější halová stavba (délka 89 m) souběžná se starší fází středního valu. Šolle ji

„Více jak půl dne,“ odvětil Sámo. „Stále se nacházíme na území knížete Václava.“

„A je v naší blízkosti nějaké jiné hradiště?“ zeptal se Valomír.

„Jedno tu je, ale za světla k němu nedojdeme,“ pravil Sámo.

„Půjdeme tedy po tmě,“ rozhodl Valomír. „Zůstat zde je risk. Je možné, že se vrátí pro lup. Možná je toto jejich zvyk.“

„Musíme pryč, i kdyby se nevrátili,“ přidal se Boris. „Mrtví v noci přilákají vlky a my nemáme ohně, abychom je odehnali.“

Pochod ve tmě neznámým terénem plným bažin a zrádných překážek se mi jevil nemožný. Vpravdě musím říci, že ona představa byla pro mne velmi děsivá i z důvodu neznámého zla, které na nás mohlo číhat na každém kroku. Leč nebylo zbytí, neb ostatní se tak rozhodli. Slované sebrali všechny zbraně, zásoby jídla a cennosti, které našli. Poté aniž by pohřbili mrtvé nebo se nad nimi alespoň pomodlili, se vydali na pochod. Toto jejich jednání se mi nezamlouvalo a protestoval jsem, neb považoval jsem za vhodné pohřbít alespoň al-Nizara, tak, jak je našim zvykem. Leč Valomír mi důrazně pravil, že na nic z toho není čas. A tak nebylo al-Nizarovo tělo omyto, ani nebylo položeno na máry, neseno do mešity, pohřbeno a nebyla pro něj vyřčena modlitba ani prolity slzy. Bylo ponecháno špinavě pohozené na lesní stezce, společně s těly svých vlastních otroků.

Pokusil jsem se za jeho duši alespoň pomodlit a pravil jsem:

„Ó Bože! Dej odpuštění našim žijícím i našim zesnulým a těm, kdo jsou přítomni.“

právem srovnává s nordickými a porýnskými germánskými halami, které podle svědectví ság sloužily v raném středověku jako shromažďovací prostory pro knížete a jeho družinu. Stejnou funkci měla zřejmě i hala kouřimská a jde v našem prostředí nesporně o cizí prvek. Z jiných obytných staveb nejsou na Kouřimi doloženy zemnice, což je dáno neagrárním prostředím hradiska. (Dostál 1968, str. 218-219)

Leč další slova jsem nevyřkl, neb na mě Boris zlostně pohlédl a pravil, že musíme jít. Pak mi podal meč se štítem a děl: „Ber, budou se ti hodit.“

„Nejsem válečník,“ protestoval jsem.

„Vím,“ přikývl s vážnou tváří. „Leč věř, že již brzy se jím nejspíš staneš.“

Náš směr cesty určoval Sámo. Sešli jsme ze stezky, jako poslušní psi, vydáni na pospas divočině. Všichni jsme mlčeli a naše podmračené tváře zračily strach. Přec však nikdo z nás nezaváhal ani nezastavil. Nehostinný lesní příkrov nám předkládal svou sílu. Museli jsme překonávat strže, haldy kamenů až jsme dorazili do míst, kde byla velká část stromů zničená poryvy větru a bouří. Kmeny tam ležely tak nahusto nakupené přes sebe, že je takřka nešlo překonat. Zřel jsem tam opět nebe, což mne vpravdě povzbudilo. Leč ještě jedna věc tam byla, která ve mně vyvolala děs. Takřka při každém kroku jsem tam málem šlápl na hada. Byli všude, plazili se po zemi i kmenech, odpočívali obtočení kol větví. Plný děsu jsem tasil meč chtěje hady zabít, aby mi neublížili. Leč Mstiš mou paži zastavil a děl:

„To co se chystáš učinit je projevem blázna, neb jen on dělá vše proto, aby si svými neuváženými činy přivodil smrt.“

Tázal jsem se, jak to myslí a on pravil:

„Nevšímej si hadů a oni si nebudou všímat tebe¹⁷⁵.“

Poté mi pravil, abych schoval meč a vydal se v jeho stopách. Uposlechl jsem jej a vpravdě musím poznamenat, že jsem prošel tím místem bez újmy.

Na les se rychle snášela noc. Úbytek světla natolik stěžoval Sámovu orientaci, že musel co chvíli zastavovat a dlouze přemýšlet nad další cestou. Dál jsme tedy pronikali velmi pomalu, jednotvárným

¹⁷⁵ Had býval zejména na Rusi považován za domácího ochranného démona a obyvatelé domů jej krmili. (pozn. autora)

nekonečným lesem. Dorazili jsme do míst, kde se nacházelo mohutné skalisko s mnoha balvany a četnými vodními prameny. Všichni jsme ihned poklekli a žíznivě jsme z nich hltali ledově chladnou vodu. Když jsme ukojili žízeň, zjistili jsme, že ve skalisku je jeskyně. Valomír s Ratimírem onu jeskyni opatrně prohlédli, neb hrozilo, že v ní přebývá medvěd. Tato šelma je v této zemi po vlkovi a rysovi tou nejhojnější. K našemu štěstí byla jeskyně prázdná a poměrně prostorná, což nás vedlo k tomu, že jsme se rozhodli zanechat dalšího putování, neboť jsme byli přesvědčeni, že bychom mohli bloudit. Utábořili jsme se tedy v jeskyni a pojedli něco ze zásob. Během té doby se snesla černá a chladná noc. Valomír do hlíny u vchodu vyryl do země kruh, jenž je pro Slovary symbolem dokonalosti a nekonečna a za každého z nás vytvořil kolem tohoto kruhu magický symbol, jež Slovanům zajišťuje úspěch i ochranu proti zlu¹⁷⁶. Poté se mezi sebou muži dohodli, že jeden z nich bude nějaký čas u vchodu na stráži, zatímco ti ostatní budou odpočívat. Vpravdě mě těšilo, že já na stráž být nemusel, neboť jsem k tomu podle nich nebyl vhodný. A tak zatímco Valomír, jako první z nich usedl u vchodu, já s ostatními jsme ulehli, abychom si odpočinuli a nabyli sil na další cestu. Avšak já spát nemohl, neboť jsem neustále myslel na okamžik útoku. Nechtěl jsem uvěřit, že se to opravdu událo, že jsme byli napadeni něčím tak ohavným a krutým. Stejně tak jsem nemohl uvěřit tomu, že jsem to celé přežil. Čím víc jsem na to myslel, tím víc se mé vzpomínky vracely do chvíle starcova vyprávění o běsech, do okamžiku, kdy jsem zřel Olgusovu družinu s jejich prapodivným zajatcem a na vojáková slova v Doudlebech. To vše mne utvrzovalo v tom, že jsou běsi skutečností. Že jsme vydáni na pospas slovanským démonům, kteří nás nenechají odejít.

„Měl bys spát,“ děl tiše Valomír sedíc ve vchodu jeskyně. Leč já mu odvětil, že nemohu z obavy ze smrti, na což mi on pravil:

¹⁷⁶ Tímto symbolem byla pro Slovary, stejně jako i pro jiné národy svastika. (pozn. autora)

„My Slované máme o smrti a délce našich životů toto mínění: Smrt je bíle oděná žena s kosou, přebývající v podzemí, kde svíce ukazují délku našeho života. Každá z těchto svící je různé délky, jedna nadmíru dlouhá, jiná nadmíru krátká. Tato délka předurčuje, jak dlouho budeme žít. Pokud se narodíme, svíce zahoří plamenem. Až svíce vyhoří a oheň uhasne, přichází smrt.“

Na mou otázku, co se děje se Slovanů poté, Valomír řekl:

„My Slované věříme v duši a posmrtný život. Duše je pro nás silou oživující tělo. Pokud žijeme spořádaný život, odejde naše duše do ráje Navy, jenž je loukou, kde se v míru pasou duše všech lidí a skotu. Když jsme ale špatní, je naše duše uvřžena do pekel, kde se změňme na upíry, vlkodlaky a jiné běsi.“ Poté Valomír dodal, že mé obavy ze smrti jsou v pořádku, neboť jen strach v muži probouzí opravdového reka. Děť mi, že se musí soustředit na hlídku a já na spánek.

Přemýšleť jsem nad jeho slovy. I my Arabové věříme, že život každého člověka je předurčen. Avšak jen ti z nás, kteří během jednoho lidského pozemského bytí dosáhnou spravedlivosti a čistoty ve věcech víry i života dojdou ke vzkříšení a k věčnosti. Tázał jsem se sám sebe, zda je možné, aby můj život skončil daleko od domova v nehostinném lese. Zda i přes své hříchy a zanedbávání kvůli cestování povinných denních modliteb mohu dojt k věčnému životu. Leč odpovědi na své otázky jsem nenalezl.

Nočnīm tichem do jeskyně pronikalo houkání sovy a já si vzpomněť na prastarou, dnes již téměř zapomenutou víru nás Arabů, týkající se duše. Před příchodem Proroka jsme věřili, že duše je pták a pokud člověk zemře, vylétne z něj a naříkající krouží nad tělem svojí vlastní mrtvoly. Zpočátku má prý podobu malého ptáka, leč postupem času vyroste a změň se v sovu. Neustále prý prchá před radostí a vydává ponuré houkání. Tato sova se nalézá na opuštěných místech a poblíž hrobů. Nazývala se háma a věřilo se, že navštěvovala obydlí svých rodin a pozůstalé.

Poslouchal jsem nařikavé houkání sovy a neustále přemýšlel nad svojí duší. Tak dlouho dokud mne nepřemohla únava a já neusnul.

SMRTELNÁ KŘEČ BĚSŮ

Probudil jsem se za svítání. Mé tělo vlivem zimy značně prochladlo a já začínal pociťovat nachlazení. Oděv jsem měl stále vlhký a nebylo možné se v něm ohřát. Mé tělo bylo navíc díky nedostatku hygieny špinavé a nevýslovně zapáchalo, jako tělo toulavého psa.

Slované již byli vzhůru. Ve vchodu jeskyně nyní seděl Mstiš a zaujatě se díval někam ven. Přistoupil jsem k němu, abych zjistil, co je tomu příčinou. Vpravdě mne to příliš nezajímalo. Udělal jsem to spíše proto, abych alespoň na okamžik zapomněl na svůj nuzný stav. Když jsem vyhlédl z jeskyně ven, zřel jsem něco, co jsem až doposud v zemi Slovanů nespatriil. Pod skaliskem se z pramenů napájelo prapodivné zvíře. Bylo stejně veliké jako velbloud či býk. Vzhledem a mohutností se podobalo více turovi. Jeho tělo obrůstala srst a jeho kopyta se podobala rozštípnutým kopytům býka. Hlavu mělo to zvíře rohatou. Tázal jsem se Mstiše, co je to za tvora. Dělal mi, abych nedělal prudké pohyby, neboť to zvíře, jenž nazval zubr¹⁷⁷, byl samec samotář. Tato zvířata jsou prý sice býložravá, leč velmi silná a bojovná. Velikost i mohutnost zubra ve mně budil respekt a tak jsem se raději odtáhl od vchodu nazpět do jeskyně. Valomír v té chvíli

¹⁷⁷ Zubr je největším volně žijícím suchozemským obratlovcem Evropy. Samci dosahují hmotnosti

530–920 kg, samice téměř o polovinu méně, 320–540 kg. Rozbor DNA prokázal, že je zubr křížencem dvou vyhynulých turů, bizona stepního *Bison priscus*, obyvatele chladné a suché mamutí stepi, a pratura, *Bos primigenius*, obyvatele lesů mírného pásu. Ke zkřížení těchto dvou druhů došlo na sklonku pleistocénu a začátku holocénu, před pouhými 12 000 – 10 000 lety. Zubr je tedy evolučně velmi mladým taxonem nesoucím genetickou výbavu dvou vyhynulých druhů. (Česká krajina o.p.s. 2012, str. 7)

rozděloval al-Nizarovo jmění spravedlivě na šest dílů, neb děl, že poté, co dosáhneme hradiště, si chce jít svou cestou.

Já s ním však nesouhlasil, neboť to pro mne znamenalo potíže. Byl jsem v cizí zemi a měl jsem obavy, že se v ní bez pomoci ostatních navždy ztratím.

Učenci praví, že ukazatelem věrnosti a stálosti u člověka je jeho stesk a touha po rodné půdě. K vlastnostem čistého srdce patří i něžný cit k rodnému místu a domácímu krbu.

I když jsem byl vždy člověkem s povahou dobrodruha, je pravdou, že i já tulák po cizích dálavách jsem byl vždy plný radosti, když jsem se navrátil domů. Proto jsem také chápal touhu Slovanů, kteří v důsledku událostí nabyli opětovné svobody a toužili se po letech strávených v otroctví navrátit domů. Leč i já po tom toužil.

Ne nadarmo se praví:

Člověk mnohdy obětuje i život, aby se mohl vrátit do vlasti.

Má situace se jevila černě, neboť každý se Slovanů souhlasil s Valomírovým, rozejít se po dosáhnutí hradiště svou cestou. Leč k mé veliké úlevě mne Boris uklidnil rozhodnutím, že dostojí al-Niazrova závazku k mé osobě a to tím způsobem, že mi dopomůže nalézt karavanu, která mne dopraví nazpět do vlasti.

Na to jsem řekl:

„Nejlepší zemí je ta, jejíž voda tě napájela a jejíž plody tě živily.“

Boris mi na to neřekl nic a já si pomyslel, že spíše nežli moudry, bych jej měl zasypat penězi. Bez dalšího otálení jsem mu tedy předal část svého dílu, leč on jej nepřijal, pravíc, že budu peníze potřebovat pro jiné. Ratimír se tomu zasmál a děl, že Boris díky své mírnosti ze svého dílu spíše ztratí, než aby jej rozmnožil. Avšak Boris mu na to pravil:

„Dostát slibu má pro mne větší váhu než peníze.“

Tato jeho slova ve mne vyvolala novou radost. Ujistil jsem se, že Borisovy záměry jsou upřímné a jeho duše čistá.

Neb, jak praví staří filozofové:

Člověk se skládá ze dvou částí – z duše a těla. Tělo samo je nehybné, schopnost pohybovat se a cítit má jen díky duši. Duše se dále dělí na duše čisté, což je duše rozumná, dále na duše nevlídné, což je duše senzitivní, dále na duše bojovné a duše představivé. Děkoval jsem Bohu za al-Nizarovu prozřetelnost, když mi na této cestě propůjčil Borise.

Avšak na projev díky nebyl čas, neboť Mstiš děl, že se již zubr napojil a odešel a my bychom měli pokračovat v cestě.

Bez další průtahů jsme tedy vyrazili.

Sámo kráčel opět v čele. Postupovali jsme dlouho podél jednoho z pramenů, jež nás od jeskyně vedl mírným svahem do míst, kde se vléval do stojatých lesních vod. Tyto vody se jevily nehostinné a stromy z nich vyrůstající pokrývala silná vrstva mechového porostu. Bylo to zakleté místo, plné ticha a smrdutého puchu z tlejícího dřeva. Vstoupili jsme do těch vod, jež nám sahaly nad kotníky. Sámo kráčející v čele se náhle zastavil a ukázal na prazvláštní útvar ležící pod kořeny vyvráceného kmene stromu. Slované se přichystali k boji, neboť onen útvar se nepatrně hýbal. Kráčeli jsme obezřetně k němu, velmi pomalu a tiše. Když jsme se přiblížili asi na dvacet kroků, zjistili jsme, že pod kořeny leží muž oděný ve zbroji. Leč sotva jsme se přiblížili ještě o kousek blíže, muž se náhle pohnul, namířil proti nám svůj meč, jenž nazýval Ulfberht¹⁷⁸, a zvolal:

¹⁷⁸ Meče s nápisy ULFBERHT můžeme označit jako pozdně karolinské až otonské. Archeologové a lingvisté na základě rozboru jména Ulfberht lokalizují výrobní centrum těchto mečů do středního Porýní, prostoru mezi městy Mainz a Bonn. V této oblasti měl žít kolem roku 800 mečíř Ulfberht, jehož výrobky byly tak známé, že se jeho jméno objevilo na čepelích i po jeho smrti a stalo se znakem vysoké kvality. Jiní badatelé se přiklánějí k teorii, že nositelem jména Ulfberht byl kmenový náčelník, který organizoval výrobu těchto mečů. Je ale zarážející, že ze středního Rýnu nepochází téměř žádný nález tohoto meče a v oblastech vzdálených stovky kilometrů se nachází tyto meče po desítkách. Možnost jediného výrobce a dílny bylo vyvráceno, neboť se meče s tímto nápisem vyskytují v širokém časovém úseku a nápisy jsou zhotoveny různými rukopisy s různými odchylkami. V dílnách se nápis +ULFBERHT+ opisoval a patrně díky negramotnosti některých výrobců docházelo k přesunutí

Jsem Olgus syn Olegův. Sdělte mi svá jména nebo bojujte.“

Musím přiznat, že mne toto nečekané setkání velmi překvapilo, neboť je pravdou, že onen Rus byl tím posledním člověkem, kterého bych čekal, že zřím ještě živého. Leč stalo se tak.

Sámo ihned sklonil luk se šípem, poklonil se Olgusovi, sdělil mu pokorně své jméno a poté představil každého z nás. Když s tím skončil, otázal se Olguse, co tu pohledává.

Rus se ztěžka postavil, uctivě se nám poklonil a pravil:

„Jsem vyslancem k našemu ochránci Václavovi¹⁷⁹. Leč osud mne vlákal s mými muži do léčky. Pokud mi pomůžete splnit můj úkol, zasypu vás zlatem.“

Slované vpravdě okamžik váhali a radili se, neb cítili v tom potíže, ale zároveň i tučný zisk. Já do jejich hovoru nezasahoval, neb mluvili tak rychle, že jsem jejich řeči jen stěží rozuměl. Stejně tak jsem se na nic nezeptal Rusa, z úcty k jeho urozené krvi a to i přestože jsem měl na jazyku mnoho otázek. I když se okamžik zdálo, že se hovor Slovanů změní v hádku, přec se nakonec shodli, že mu své služby poskytnou. Avšak děli, že jej ochrání pouze během cesty do hradiště.

jednotlivých znaků nebo převracení písmen. Nápisy bývají doplněny křížky, které jako symboly křesťanství měly chránit nositele této zbraně. Početné nálezy těchto mečů jsou ve Skandinávii a v Rusku, dále se nacházejí na Britských ostrovech, Polsku ojedinělé nálezy pocházejí z Německa, Rakouska, Chorvatska. Výskyt tohoto meče v České republice (z pokladu sv. Víta v Praze a z hrobu bojovníka na velkomoravském pohřebišti, lokalita Nemilany, okr. Olomouc, nález z roku 1999) je zcela výjimečný. Výsledky metalografické analýzy potvrdily kvalitu zhotovené čepel. Jádro čepel vykazuje dostatečnou houževnatost, která chrání meč před zlomením. Nakovaný odolnější břit z vysokouhlíkové nadeutektoidní oceli byl v místě největšího zachytávání nárazů tedy u záštity ponechán v přírodním stavu. V oblasti hrotu meče však byl zakalen ze správné teploty tak, aby se zvýšila jeho tvrdost a pevnost. (Sulecká, Richtrová, Hložek, str. 28-31)

¹⁷⁹ T. Pešina píše: „*Po smrti Vratislava svatý Václav na stoličce otcovu usedl a správu země České převzal: jemuž i poté císař Jindřich roku 923, na sněmu v Řezně zemi Moravskou poddal a utvrdil. Nato i titulem královským ho ozdobil: ačkoliv on tohoto titulu z povahy a poníženosti své neužíval.*“ (Pešina 1663, kapitola V.)

Tam, ať požádá o pomoc místní. Olgus souhlasil, neb děl, že právě ono hradiště je místem jeho rokování s Václavem.

Poté Mstiš prohlédl jeho rány, jež byly tyto: Hluboké kousnutí na levém ramenu a dlouhé šrámy na hrudi i zádech způsobené drápy. Mstiš mu je vymyl vodou, přiložil na ně jakési byliny, které mezitím ostatní nasbírali v blízkém okolí a ovázal je pásy látky. Je známo, že Slované léčí zranění i nemoci bylinami¹⁸⁰. Olgus po celou tu dobu nenaříkal a neklel, byť byly jeho rány hluboké. Jediné co činil, bylo, že popíjel medovinu, neb je zvykem Rusů, nedávat na sobě znát bolest, neboť to není projevem mužnosti.

Vpravdě musím poznamenat, že jsou Rusové ve věcech léčby velmi prazvláštním lidem. Pokud někdo z nich není v důsledku nemoci či zranění schopen pohybu, postaví pro něj stranou od jejich obydlí stan. Do něj pak dotyčného uloží a donesou mu chléb s vodou. Od toho okamžiku k němu nikdo nechodí, nemluví s ním a ani otroci jej nekrmí, neb oni věří, že se musí uzdravit sám bez cizí pomoci. Pokud se dotyčný zotaví a opět se postaví na nohy, vrátí se k nim, pokud nezemře¹⁸¹.

Poté, co byl Olgus ošetřen, jsme se vydali dál. Vpravdě musím dát, že vidina odměny ve Slovanech vzbudila mužnost vojáků a oni obstoupili mne i Olguse v kruhu a nechali nás kráčet vprostřed, chráníc nás svými těly.

Uběhla delší doba, než jsme vyšli z vod opět na suchou zemi.

¹⁸⁰ O nemocech a léčení Slovanů máme vzhledem k archeologickým nálezům, ale i z oblasti jazykovědné mnohem více poznatků, než o léčitelství pravěké. Ženy znaly účinky léčivých rostlin a uměly z nich připravovat léčivé přípravky a pomáhaly při porodech. Říkalo se jim vračarice, travarice nebo bylinkářky. Muži léčitelé byli více prostředníky mezi démony a bohy, ale byli i léčiteli. Měli označení vrah, volchov, čaroděj nebo žrec. Slované používali především léčiva rostlinná, ale znali i léčiva živočišná a nerostná. Z rostlin dovedly ženy připravit nálevy, odvary, nápoje, masti, placky, lektvary nebo pevná léčiva (kuličky, bochánky). (Dohnal 2014, str. 51)

¹⁸¹ Ibn-Fadlān, který tuto zprávu zaznamenal při svém setkání s Rusi, dodává: „Pokud zemře, spálí ho. Pokud je ale dotyčný otrok, nechají ho tak jak je, aby ho psi a draví ptáci pohltili.“ (pozn. autora)

Avšak les stále nekončil. Kmeny stromů zhoustly a svět kolem nás ještě víc potemněl. Tváře nás všech halil strach. Prohluboval ho prazvláštní praskot lámajících se větví, který jsme od určitého okamžiku zaslechli, a který již od té chvíle neustal. Bylo zjevné, že nás onen praskot pronásleduje, avšak nebylo možné zjistit, co jej způsobuje. Leč jakmile se více přiblížil, uslyšeli jsme, že jej doprovází děsu plné zvuky nepodobné žádným zvukům pozemským. V tu chvíli jsem zřel obavy i ve tváři Olguse, který se tvářil až doposud chladně. Pomalu tasil svůj meč Ulfberht a tiše děl:

„Oni přicházejí.“

Zastavili jsme a Valomír pravil:

„Do úkrytu.“

Tím byl náš ochranný kruh rozbit a my se kvapně ukryli za kmeny stromů. Jediný Olgus se neukryl a s mečem zdviženým nad hlavou stál pevně na místě. Chápal jsem jeho udatnost, jako projev naprostého bláznovství. Ukryt za mohutným kmenem stromu jsem se modlil k Bohu. Mé nitro spaloval strach. Praskot se blížil a s ním i nepozemské zvuky. Vyplňovaly nyní celý les. Vše trvalo nadmíru dlouho. Nevím kolik času uběhlo, zatímco jsem čekal na okamžik střetu. Neměl jsem tušení, co přijde, což bylo pro mne horší než bitva samotná. Rozhlížel jsem se po Slovanech, jež nyní vyhlíželi

klidně. Každý z nich svíral svoji zbraň a jejich chladné tváře se podobaly Olgusové. Nikdo z nich nepomýšlel na útek.

Zvuky zněly už blízko.

A pak nastal ten nejhorší okamžik. Lesem zaduněl Olgusův křik a vzduchem šlehl jeho meč Ulfberht. Poté se kolem mne mihla těla ohavných příšer. Byly to ty samé bytosti, které napadly naši karavanu. Svět mi před očima vybledl. Vnímal jsem pouze siluety obřích ochlupených těl, jež byly jakýmsi kříženci lidí a zvířat.

Slované vyrazili ze svých úkrytů a vrhli se do boje. Vzplanula krvavá bitva. Lesem zněl křik, až z něj běhal mráz po zádech. Lidské

výkřiky se mísily s výkřiky nelidskými. Nastala hrůza a zmatek, který lze jen stěží popsat. Já sám doposud ukrytý za kmenem stromu, jsem byl jednou z těch stvůr napaden. Její oči planuly ohněm. Vrhla se na mne a já s výkřikem děsu, počal kolem sebe zběsile sekat mečem. Byl jsem jako smyslů zbavený. Pamatuji si jasně, že jsem stvůru několikrát zasáhl čepelí meče, přec se na mne neustále sápara. Pak z obav, že je stvůra nesmrtelná, jsem jí s vidinou blízké smrti v posledním záchvěvu sil, bodl do břicha meč. K mému údivu jsem tak stvůře zasadil smrtelný úder. Pocítil jsem na ruku teplou krev a stvůra vtom okamžiku zachroptěla a padla mrtvá k zemi.

Pohlédl jsem na ni a zřel, že je to ve skutečnosti člověk oděný do zvířecí kůže. Tato skutečnost ve mě vyvolala naději, neb jsem si uvědomil, že jsem sám sebe oklamal. Že běsi, ta nesmrtelná stvoření, jsou pouhými smrtelnými lidmi. Toto zjištění mne osvobodilo a já pozbyl bázně. Přestože jsem nebyl válečníkem, vrhl jsem se do boje.

NÁMEZNÍ VRAZI

Bitva zuřila značnou dobu. I přestože jsme vedli boj s lidmi, byli nadmíru silní, houževnatí a necitliví k jakémukoliv zranění. Přec se v mnohém od lidí lišili, neb jejich zuřivost a lačnost po krvi neznala mezí. Počtem nás nepřevyšovali, a i když nebyli nijak ozbrojeni ani oděni do zbroje, dali se zabít pouze za pomoci veliké štěstěny.

Zřel jsem Mstiše zabitého jedním z nich a roztrhaného na kusy.

Zřel jsem, jak Valomír do dalšího z nich opakovaně bodal mečem, leč on se na něj bez jakýchkoliv známek bolesti či zranění neustále sápal.

Zřel jsem Sáma, jak vyprázdnil do těla lidské stvůry oděné do zvířecí kůže, všechny šípy ze svého toulce a přec bez úspěchu a krutě jí padl za oběť.

Zřel jsem Olguse s obtížemi skolit jednoho z nich a to i přestože je z lidu, který se v seči projevuje, jako ten nejskvělejší¹⁸².

Zřel jsem i Borise s Ratimírem, jak zápasili o své životy s přesilou a spěchal jim na pomoc a jedné z těch lidských stvůr jsem s běsnícím křikem ut'al hlavu. Pocítil jsem velikou hrdost, neb i přes všechny své předešlé obavy, jsem čelil strachu, jako opravdový muž. Leč má pýcha byla v okamžiku sražena a já pohlédl smrti do tváře. Jeden z nepřátel se na mne vrhl a mocnou silou mne srazil k zemi, až mi vyrazil dech

¹⁸² Normané útočili v klínové formaci, přičemž vepředu byli nejlepší bojovníci. Často čelili taktice zvané štítová zeď, kterou se snažili rozbít oštěpy házenými z dálky, a tím donutit protivníka k boji muže proti muži. Normané oceňovali osobní statečnost. Byli disciplinovaní vzhledem k vzájemným přátelským vztahům mezi členy posádek. Byli známí svou obratností v ovládnání zbraní. Dovedli bojovat oběma rukama, často si předávali zbraň z jedné ruky do druhé, aby nepřítel zmatli. Někteří byli tak silní, že dokázali kopím probodnout štít i s nepřitelem, nebo v letu chytili nepřátelský oštěp a hodili jej nazpět. (pozn. autora)

z těla. Tu lapajíc po vzduchu jsem ucítil ukrutnou bolest na levé paži. Ten lidský netvor se mi do ní zakousl a vytrhl z ní kus masa. Vykřikl jsem, leč navíc jsem se nezmohl, neboť mne vtom okamžiku zasypal přívalem silných úderů. Mé síly polevovaly a já upadal do mdlob. Pak svět utonul v děsivém křiku a já zahnal mrákoty. Pocítil jsem, jak mne zavalilo mrtvé tělo stvůry. Vnímal jsem jeho odporný zápach, huňatou srst dotýkající se mého obličejce a teplou krev vystřikující v gejzírech z jeho rozseknutého hrdla.

Než jsem se stačil dostat zpod mrtvého těla, hřmot seče utichl. Okamžik jsem ležel na zádech lapaje po dechu. Byl jsem tak vysílen, že jsem měl co dělat, abych se posadil. Rozhlédl jsem se a zřel zkázu a smrt.

Zde je jak bitva dopadla:

Všichni nepřátelé byli pobiti. Napočítal jsem jich pět. Byli prazvláštní, tváře měli zmalované jakýmsi znaky a oděni byli do medvědích a vlčích kůží. Ze Slovanů zbyli naživu jen dva a to Valomír s Borisem. Mstiš se Sámem byli zabiti způsobem, jenž jsem již zaznamenal. Ratimír měl utrženou hlavu od těla a puklé břicho, z něhož visely vnitřnosti.

Valomír byl raněn. Měl prokousnutou levou líci a utržené ucho. Leč nenaříkal, neboť v jeho tváři se zračilo štěstí, že žije. O mně se to však tvrdit nedalo. Mým tělem putovala prudká bolest vycházející z mé pokousané paže a já zasténal. Boris s Olgusem si mne však nevšimli. Vyvázli z boje bez újmy a obcházeli bezvládná těla nepřátel. Bodali do nich opětovně meči, aby se ujistili, že v nich nezbyla jediná jiskra života a jsou opravdu mrtví. Teprve poté, když to vše vykonali, přistoupil ke mně Boris a počal si prohlížet moji zraněnou paži. Vpravdě já sám na ni neměl odvahu pohlédnout, neboť se o mne přitom pokoušely mrákoty. Byla to ohavná rána, neb jsem z ní měl vykousnutý pořádný kus masa a silně krvácela. Boris paži

promáčkal, aby zjistil, jak moc je poškozená. Pociťoval jsem při tom odpornou horkost a bolest. Opětovně jsem zanařikal.

„Jsi jako ženská,“ smál se mi Olgus. Poté ke mně přistoupil a silně moji paži zmáčkl. Vykríkl jsem, leč on děl, že mohu být klidný, neb mé zranění je mnohem menší, než se zdá. Poté dodal, že těm jeho se nemohou rovnat a poradil mi, abych si ránu vypálil vlastní močí, neboť to je jediný způsob, jak ji řádně vyčistit a předejít tak infekci¹⁸³. Já však jeho rady neuposlechl, neboť nikdy bych své tělo neznesvětil ničím tak špinavým, jako je moč. Boris mi ránu omyl vodou a ovázal pásem látky. Poté děl, že v hradišti mi zajistí řádné ošetření a odešel k Valomírovi, aby i jemu poskytl pomoc. Ten jí však odmítl, neboť jak pravil, je bojovník a umí si svá zranění ošetřit sám. Jeho tvář byla protáhlá. Nespouštěje zrak z mrtvých nepřátel, tázal se Olguse:

„Je jich víc?“

„Na to neznám odpověď,“ děl Olgus.

„Co jsou zač?“ otázal jsem se ho.

„Jsou to Ódinovi zvířecí válečníci,“ odvětil Olgus. „Jsou to válečníci bez brně, vztekli jako psi nebo vlci. Kousají do štítů a jsou silní jako medvěd či divoký býk. Praví se o nich, že dovedou zabít člověka jedinou ranou a oheň ani železo jim neublíží¹⁸⁴.“

„Nikdy jsem o nich neslyšel,“ pravil Valomír.

„Pocházejí ze severu,“ děl Olgus. „Někteří je nazývají Varulvové¹⁸⁵, leč každý z těch dvou druhů má své vlastní

¹⁸³ Moč byla používána jako dezinfekce na rány, či omrzliny. Za první světové války i oficiální směrnice doporučovala jako ochranu proti jedovatým plynům napustit močí kapesník a přiložit si ho na obličej v případě, že nabyla k dispozici maska. (pozn. autora)

¹⁸⁴ Severští vlkodlaci nevycházejí z pouhých mýtů, nýbrž z příběhů o bersercích. Tito norští válečníci byli zasvěceni Ódinovi, nejvyššímu bohu severského pantheonu a bohu bojovníků. Jejich popis vychází převážně ze Snorriho díla *Sága o Ynglinzích*. Berserkírové a Úlfhéðnarové jsou dva druhy zvířecích bojovníků, kteří se oblékali do zvířecích kůží. (Slováčková 2014, str.10-11)

¹⁸⁵ Správně se jim říkalo berserkové. Z těchto bojovníků vychází legendy o *varulvech* – švédských vlkodlacích. (Slováčková 2014, str. 11)

pojmenování. Ti v medvědí kůži se nazývají Berserkirové¹⁸⁶ a ti ve vlčí kůži zase Úlfhéðnarové¹⁸⁷.“

„Řekni, co pohledávají severští válečníci zde?“ ptal se opět Valomír.

„Čas těchto válečníků se naplňuje, neboť jsou pro svou krutost a běsnění nežádoucí,“ pravil Olgus. „Mění se v loupeživé bandy a nechávají se najímat, jako žoldáci¹⁸⁸.“

Poté Olgus předstoupil před jednoho z mrtvých mužů oděného do medvědí kůže a řekl:

„Jsou to Radslavovi posluhovači.“

Boris se otázel:

„Z jaké příčiny?“

Olgus děl:

„Ze stejné, z jaké Radslav podplácí čaroděje. Aby prostý lid a knížata, kteří doposud uctívají starou víru, přesvědčil o tom, že je

¹⁸⁶ *Berserkirové* – válečníci oděni do medvěďích kůží. Jejich pojmenování může být odvozen buď od staronorského slova *berserk* (spojení slov košile či kabát (*serkr*) a medvěd (*ber*), což odkazuje na jejich zvyk oblékat se do zvířecích kůží). Je také upravováno a překládáno jako člověk ve zvířecí kůži, člověk zvířecí povahy, medvědí košile. Novější výzkum poukazuje, že Berserkirové byli původem slovanští dřevorubci a jejich pojmenování je zkomoleninou „*ber sekyru*“. (Slováčková 2014, str. 10)

¹⁸⁷ *Úlfhéðnarové*; též vlkodlaci – válečníci oděni do vlčích kůží. Vlčí kůže odkazují na vlky Geri (nenasytný) a Freki (žravý), kteří byli ódinovými průvodci a společníky, kteří sedávali s Ódinem v síni ve Valhale a nechávali se krmit vařeným masem kance Sæhrímiho (kanec žijící ve Valhale. Každý den byl zabit, uvařen a sněden válečníky, kteří se dostali do Valhaly. Druhý den znovu ožil). (Slováčková 2014, str. 10)

¹⁸⁸ Tito bojovníci (*berserkové*) upadali před a během boje do stavu nekontrolovatelného vzteku, vyvolaného autosugescí, hysterií, epilepsií nebo použitím halucinogenních látek, jako jsou například muchomůrky červené. V bitvách zdivočeli, chovali se jako posedlí, řvali, vyli, nerozlišovali spojence od nepřátel. Nenosili zbroj, jen zvířecí kůže, podle pověr jim žádná zbraň neublížila, projevovali nadlidskou sílu a protivníka často zabíjeli prokousnutím hrdla. Jejich šílenství je často spojováno s kožoměnstvím, lidé získávali zvířecí atributy. Berserkirové a Úlfhéðnarové byli v dobách válek ceněnými válečníky, často byli najímáni jako členové elitních jednotek nebo jako královští osobní strážci. Od počátku 11. století, kdy norský jarl (Skandinávský titul náčelníka. Titul byl dědičný, jarl byl po králi druhým nejmocnějším mužem země) Eric Haakonson postavil berserky mimo zákon, se jejich zákaz rozšířil po celé Skandinávii. Germáni používali výraz *vargr* (vlk) jako označení pro psance či zločince. Poslední loupeživé bandy berserků zmizely na počátku 12. století. (Slováčková 2014, str. 11)

Bořivojovo plémě zlem a musí být zničeno. Radslav Zličský je posledním svobodným knížetem ve sjednocené zemi a obává se, že vše, co mu patří, si získá Václav.¹⁸⁹“

Věřil jsem všemu, co Olgus děl, neb se přitom tvářil velmi vážně. Jeho slovům uvěřili i Slované, neboť Valomír pravil:

„Měli bychom bez otálení pokračovat v cestě.“

Boris se však tázal:

„Kudy se dát? Jediný, jenž znal cestu je mrtvý.“

„Z živých tu zbyl jeden, který ví kudy jít,“ děl Olgus. „Následujte mne.“

Opustili jsme tedy místo děsivého boje, kde jsme pozbyli tři z našich druhů a pokračovali v cestě. Leč nešlo se nám dobře. Až na Borise jsme byli všichni zranění, což nám působilo značné obtíže. Každý z nás se navíc neustále rozhlížel kolem, vyhlížeje nebezpečí a nový boj. Ten se však, k naší neskonalé úlevě, nedostavil.

¹⁸⁹ Podle starších předpokladů Zličané spolu se svými sousedy, Lučany a Čechy přispěli ke sjednocení slovanských kmenů v Čechách a k rozvoji prvního českého státu Přemyslovců. Novější teorie považuje takzvané české kmény za malá knížectví, jejichž obyvatelé byli součástí jednoho kmene Čechů. (Wolf 1984, str. 262)

ZLIČSKÁ VÁLKA

Bylo něco po poledni, když stromy kolem nás začaly konečně řídnout, až nakonec les rozevřel svou náruč docela a propustil nás ze svého sevření.

Vyšli jsme na rozsáhlou planinu s obdělávanými poli, vesnicí a hradištěm tyčícím se na protějším travnatém vrchu obtočeném úzkou řekou. V našich tvářích se zjevila nesmírná radost, neboť není větší radosti, než když člověk po mnoha útrapách a nebezpečích dosáhne kýženého cíle a zachrání si holý život. Kvapně jsme spěchali do vesnice.

Bolest spalující mé zraněné tělo, polevila a já pocítil záplavu síly. Leč sotva jsme ve vesnici dosáhli prvního stavení, mé nadšení zmizelo a vystřídal ho zmatek. Od severu se na planině zjevila skupinka ozbrojených jezdců. Hnali koně k vesnici. Muž v čele již z dálky něco volal, leč já mu nerozuměl jediného slova. Tu jezdec za ním zatroubil na roh a planinou se rozduňelo hluboké troubení. Lidé ve vesnici však volání i troubení rohu porozuměli a naříkajíc, prchali k hradišti. V nastalém zmatku jsem zřel, jak se muži z vesnice chopili zbraní a jak se nedaleké hradiště hemžilo vojáky. Všude byl slyšet křik a troubení rohů. Vtom okamžiku vjeli do vesnice ozbrojenci a já v jejich čele zřel mladého knížete Boleslava. Byl oděn v lesklé zbroji, jež z něj, i přes jeho mladost, činila statného muže. Boleslav zastavil koně a křikl:

„Proradný Zličan spálil naše vesnice na severu a nyní žene své vojsko sem. Prchejte k hradišti, je-li vám život milý, neboť přichází válka.“

Mé srdce se při jeho slovech rozbušilo. Nepocíťoval jsem však strach, spíš údiv. Má tvář zbledla hrůzou. Nedokázal jsem pochopit, jak je možné, aby se člověk během tak krátké doby ocítl tolikrát v ohrožení života. V ústech jsem pocíťoval hořkost a lítost nad sebou samým i nad všemi, které jsem zřel. A pak jsem vyřkl tiše tyto verše:

„Vidím pod popelem zářit řeřavé uhlíky, jež zakrátko vzplanou,
oheň vzniká třením dvou dřev, válka se rodí ze slov.

Neuhasiš-li je včas, přinesou krvavou válku,
Z níž zbělají vlasy i dětem.“

„Vy Arabové jste blázni,“ děl mi Olgus se smíchem. „Mluvíte o válce, jako plačtivé ženy a přitom nevíte, že válka je řež, v níž rodí se praví muži.“

Já však neměl náladu na jeho řeči, neboť na válce nic hrdinského neshledávám. To jsem mu dal též najevo, ježto mou mysl ovládal vztek. Boleslav, který to vše vyslechl a Olguse poznal, vykřikl radostně:

„Kde ses toulal?“

„Padl jsem do pasti,“ děl mu Olgus a poté se tázal:

„Tvůj bratr je zde?“

„Ano, dle úmluvy,“ pravil Boleslav. „Leč dokazovat záměry Radslava, Goranovým zajatcem, již nemusíš. Zličan se projevil v plné síle.“ dodal stroze. Poté přikázal svým mužům, aby Olguse i s námi naložili na své koně a odvezli do hradiště. Já po celou tu dobu skláněl zrak k zemi, neboť jsem nechtěl, aby mne Boleslav poznal. Obával jsem se, že se mi pomstí za slova, která jsem mu řekl při návštěvě u jeho děda Boleslaviče. Leč mýlil jsem se, neb sotva rozdal rozkazy, vzhlédl na mne a jízlivě pravil:

„Šzírá tě nemoc, že dnes v mé přítomnosti držíš svůj rozeklaný jazyk za zuby, Arabe?“

Mlčky jsem k němu vzhlédl, neb bylo zjevné, že o mně přemýšlí všelijak a já jej nechtěl rozdráždit. Boleslav víc neřekl, jen se zasmál a vyjel k hradišti. Poté mne jeden z jeho mužů hrubě vytáhl za sebe do sedla svého koně a my se vydali za mladým knížetem. Čím blíže jsme k hradišti byli, tím víc jsem za zády slyšel dunění připomínající hřmot. Zněl z dálky, přec se kvapně přibližoval. S každým okamžikem zněl hlouběji a rozléhal se krajem, jako bouře. Ohlédl jsem se, abych zjistil, co jej způsobuje, leč z počátku jsem jeho původ nemohl odhalit, neboť planina i s lesy za mými zády zely prázdnotou. Avšak v dalším

okamžiku jsem zřel jezdce, jak vyjíždějí ze skrytu lesů a s bojovým křikem se ženou k hradišti. Bylo jich nespočet. S pozvednutými zbraněmi hnali se vpřed.

A pak vzplanula bitva.

Nebem prolétly šípy a svět utonul ve křiku děsu a bolesti. Prostí lidé běžící k hradišti, kteří zůstali za námi, byli jezdci dohnáni a nelítostně pobíjeni. Vpravdě jsme dorazili téměř k hradišti, když jsem zřel, jak šípy zhubily Valomíra i s jezdcem a jeho koněm. Stejně tak byl zabit i kuň s jezdcem, kteří vezli Olguse. Leč i když kuň padl k zemi, jak podetnutý, Olgus se ihned postavil na nohy a s taseným mečem Ulfberhtem se vrhl do boje. Pak jsem jej ztratil z očí, neboť jsme projeli branou a já si uvědomil, že jsme v bezpečí hradiště. Jezdec mne bez varování shodil z hřbetu koně. Než jsem se stačil vzpamatovat, skláněl se nade mnou Boleslav. V rychlosti si prohlédl moji poraněnou paži a pravil:

„Budeš žít.“

Pak jsem zaslechl za zády rozruch. Když jsem se ohlédl, spatřil jsem obří slovanskou jízdu a v jejich čele knížete Václava sedícího v sedle bílého koně. Boleslav, jeho mladší bratr se s ním letným pokývnutím hlavy pozdravil a poté se k němu se svými muži přidal¹⁹⁰. Kníže Václav aniž by promluvil, či pohlédl na jednu nebo druhou stranu, zvedl nad hlavu své kopí s praporem a všichni muži v hradišti vzplanuli bojovým pokřikem¹⁹¹.

¹⁹⁰ Boleslav musel zpočátku po boku Václava bojovat a mít k němu vřelý vztah. Musel jej i ctít. Saský kronikář Widukind považoval Václava za *krále* celých Čech a Prahu, jako hrad všech Čechů. To znamená, že Václav byl takto uznávaný nejen v zahraničí, ale i doma. Vládoucí Přemyslovec byl knížetem svého malého středočeského knížectví a zároveň hlavním knížetem všech Čechů, kteří mu podléhali. Václav i Boleslav zdědili postavení hlavního českého knížete po svém otci Vratislavovi, strýci Spytihněvovi a dědovi Bořivojovi. (Steinhübel 2011, str. 90)

¹⁹¹ Al-Masūdī napsal: „... ze slovanských vládců Alwánadž; ten vlastní zlaté doly, města, četná obdělávaná pole, mohutné vojsko a velký počet obyvatel. Bojuje s Byzanci, Franky, Langobardy (nebo Maďary) a jinými národy. Války se mezi nimi vedou se střídavým štěstím.

Boris, který dosáhl hradiště¹⁹² společně se mnou, mne odvedl stranou v okamžiku, kdy Václavova jízda vyrazila branou do seče. I zřel jsem, jak byla brána za posledním z nich zevnitř zavřena a zvenku se rozezněl křik a řinčení zbraní. Bojovníci na hradbách střileli z luků, vrhali kopí i sekery. Nepřítel na oplátku vysílal do hradiště mračna zapálených šípů ve snaze ho vypálit. Zřel jsem, jak některé z nich se zabodli do střech domů, které ihned vzplanuly divokým ohněm. Každý z prostého lidu; starci, ženy i děti nabírali vodu ze studní a lili ji na hořící domy. Leč uhasit slaměné a doškové střechy bylo téměř nemožné. K nebi stoupaly sloupy hustých dýmů zvěstujících zkázu.

Pak přestaly šípy létat, muži na hradbách ustali v boji a ryk seče před hradištěm utichl. Stalo se to tak náhle, až jsem pomyslel na nejhorší; tedy na prohru. Přec však jsem se mýlil, neboť když jsem vyběhl na hrady, abych zjistil, co se událo, zřel jsem toto:

Vojáci na planině stáli se skloněnými zbraněmi, aniž by jeden s druhým jakkoliv bojovali. Tu ticho protnul jejich bouřlivý pokřik a já z něj poznal, že provolávají slávu Václavovi, chválíce přítom Boha. Sám Václav sedící v sedle svého bílého koně se tyčil nad mužem klečícím před ním v trávě. Zřel jsem, že onen muž byl mužem urozeným, neb byl oděn v honosné zbroji. Boris, který stál vedle mne, se otázel mužů na hradbách, co se přihodilo a oni pravili, že boj skončil vítězně, že kníže Václav porazil Radslava. Tázal jsem se, jak k tomu došlo, neboť jsem nikdy neslyšel, aby byla bitva ukončena tak náhle. Jeden z mužů na hradbách mi na mou otázku pravil:

„Hledáš příčiny toho všeho, Arabe? Nuže slyš tedy, jak k tomu došlo. Kníže náš chtěje ukončit boj, vyjel v seči přímo ke knížeti Zličanů, Radslavovi. Takový je náš zákon, že pokud je v souboji kníže

(Hrbek 1983, str. 274) *Alwánadž* – Hrbek jej považuje za Václava, Marquart za vládce Prahy (al-Frag) a Steinhübel za Boleslava I.

¹⁹² Kristián ve svém předavku Svatováclavské legendy místo střetu Knížete Václava s Radslavem neuvádí. Pozdější legendy jej identifikují, jako hradiště u obce Přistoupím. (pozn. autora)

poražen, prohrává a jeho muži sklánějí zbraně a vzdávají se bez dalšího boje. Leč Radslav našeho knížete zřel již z dálky a s bojovým pokřikem se proti němu vrhl, chtěje jej skolit. Tu Bůh nebeský zjevil svoji přízeň k Václavovi. Jeho zbroj zazářila, jako samo slunce a na čele jeho přilbice se zaleskl kříž. Spatřiv to Radslav, odhodil zbraně a padl našemu knížeti k nohám, aby se mu vzdal¹⁹³.“

¹⁹³ Radslav se Václavovi vzdal bez většího odporu. Tuto událost poprvé zaznamenal Kristián v dodatku své legendy. (Steinhübel 2011, str. 91)

ODJEZD

Vpravdě musím poznamenat, že to, co se událo v bitvě, nebyla jediná zvláštnost, kterou jsem v přítomnosti knížete Václava zažil. I přestože porazil svého nepřítele, přec jej za nepřítele nepovažoval a netoužil ani po jeho území, byť měl na něj právo. Zemi Zličskou neobsadil a spokojen s formálním slibem závislosti, který mu Radslav dal, nechal jej poté svobodně i s jeho vojskem navrátit se domů¹⁹⁴. Zřel jsem poté Václava, jak přizval do hradiště řemeslníky z celého okolí a každému z nich vyplatil tučnou odměnu za pomoc při opravě škod napáchané válkou. Zřel jsem též, jak obchází raněné vznešeného i prostého původu a pomáhá s ošetřováním jejich ran. I mou ránu omyl a ošetřil.

I když se to zdá neuvěřitelné, přec byl jsem toho všeho svědkem a zřel to na vlastní oči.

V hradišti jsem strávil několik týdnů ve společnosti Borise a místních válečníků. Knížecí bratry i Olguse jsem během té doby zřel zřídka, neb byli zaneprázdněni vladařskými záležitostmi. Leč musím říci, že jsem nestrádal, neboť mi bylo dopřáno všeho v hojné míře. Zdejší lidé byli dobrotiví a pozorní k mým zraněním, která se v důsledku jejich nadměrné péče hojila rychle.

Stalo se poté, že se Václav s Boleslavem doslechli o vojsku Jindřicha, které tou dobou táhlo do jejich země a rychle se vydali do

¹⁹⁴ Václav poté upevnil nad Radslavem i jeho krajem svoji vládu a dal mu správu hradu, dokud bude živ. Václav tím přeměnil Kouřimské knížectví na hradecký obvod, tedy státní provincii a Radslava doživotně pověřil její správou. Radslav byl tedy posledním kouřimským knížetem a zároveň prvním kouřimským hradním správcem. (Steinhübel 2011, str. 91)

nové války¹⁹⁵. Došlo mi, že mír je v této zemi vzácností a zatoužil jsem po domově. Sdělil jsem své touhy Borisovi a poté jsme společně odešli za Olgusem, který tam zůstal na přání knížete Václava a vyčkával jeho návratu. Předstoupil jsem před něj, sdělil mu svůj záměr. Olgus vůči tomu nic nenamítal, jen se mě otázal, jak chci cestovat a v čem mi může být nápomocen. Požádal jsem ho, zda by mi nepomohl odebrat se do Pasova, neboť jsem tam předtím zřel mnoho karavan, které odtamtud cestovali do mé vlasti. Olgus souhlasil a dal ihned vyhlásit, že hledá mezi muži pět udatných, kteří mě doprovodí za hranice země. Těch pět se našlo okamžitě, což Olguse potěšilo a nechal přichystat vše potřebné k mému odjezdu. Pak předstoupil před Borise a otázal se ho:

„Půjdeš s ním nebo zůstaneš?“

„Dal jsem slib a musím jej splnit,“ odpověděl Boris.

„A jakým slibem ses zavázal?“ zajímal se Olgus.

„Že muži, kterému jsem dopomohl přicestovat do této země, dopomohu nalézt karavanu, jež jej dopraví domů.“ pravil Boris, načeš Olgus děl:

„A poté?“

„Nevím,“ přiznal Boris skromně. „Byl jsem až příliš dlouho otrokem a vše co jsem kdy měl je pryč.“

„Zde je takový zvyk,“ pravil Olgus. „Pokud žije otrok mezi Slovany, dají mu po čase svobodu a nabídnou mu, aby s nimi žil, jako

¹⁹⁵ Když roku 925 napadli Maďaři Sasko, zajal Jindřich během bojů jakéhosi knížete Maďarů. Za jeho propuštění požadoval Jindřich devítiletý mír. Teprve po jeho stvrzení knížete propustil. Díky tomuto míru Jindřich vystavěl hrady a připravil si vojsko, s kterým si v letech 928-932 podmanil slovanské kmeny okolo Sály a Labe. Právě roku 928-9 se Jindřich s Arnulfem vydali opět do Čech, aby si je podmanili. Jindřich se potřeboval dostat do Prahy, kde sídlil jediný kníže Čechů, s kterým byl ochoten vyjednávat. Václav se během tohoto jednání Jindřichovi podrobil, čímž nejspíš započal spor mezi ním a ostatními českými knížaty, do kterého byl později vtáhnut i Boleslav a zmanipulován k sesazení Václava z knížecího stolce. (Steinhübel 2011, str. 86, 90)

s bratry¹⁹⁶. Když přijme a zůstane, pomohou mu, aby zapomněl na staré časy. Muž, jako ty by mi byl k užitku. Přemýšlej nad tím a budeš-li chtít, tak mne poté, co splníš svůj slib, vyhledej.“

Boris mlčel, leč z jeho pohledu bylo zjevné, že o tom přemýšlí. Vpravdě jsem v hlouby duše toužil po tom, aby zůstal v mých službách. Avšak naléhat jsem na něj nechtěl, neboť jeho pán byl mrtev a on opět svobodný a volný. Proto jsem také z úcty k němu a z vděku za vše, co pro mne vykonal, o své touze pomlčel a nechal jej, ať se rozhodne sám.

I když nad tím Boris přemýšlel dlouho, přec tehdy Olgusovi neodpověděl a mlčky se vzdálil.

Můj doprovod byl připraven během jednoho dne. Rozloučil jsem se s Olgusem, leč bylo to smutné loučení, neboť, i když jsem jej poznal jen krátce, byl pro mne přítelem.

Olgus mi pravil:

„Budu se za tebe modlit.“

„Děkuji,“ děl jsem upřímně.

„Bůh tě ochraňuj,“ řekl Olgus.

Odjel jsem z hradiště a v doprovodu Borise a pěti mužů jsme se vydali na cestu k Pasovu. Již po dvou dnech nám štěstěna vpravila do cesty kupeckou karavanu mých krajanů, která se vracela z Kyjeva a Krakova přes tuto zemi do vlasti. Vypověděl jsem jejich vůdci vše o svém putování, útrapách i dobrodružství, které jsem v zemi Slovanů zažil. Poté jsem jej požádal, zda bych se mohl k němu připojit a s jeho pomocí se navrátit domů. Souhlasil a ničehož nežádal, neboť byl

¹⁹⁶ Lev VI. Moudrý ve své Válečné taktice sepsané mezi roky 886-912 píše: „Jak se zdá, měli (Slované) pak i jinou vlastnost svědčící o větším soucitu. Své zajatce totiž nezadržovali v otroctví na neomezenou dobu, jak dlouho by chtěli, nýbrž ponechávali to spíše na vůli zajatcům, určující jim jistotu, předem stanovenou dobu otroctví, tak aby se po uplynutí tohoto stanoveného období, budou-li chtít, vrátili do vlasti po složení stanoveného výkupného, nebo budou-li chtít u nich zůstat, aby (tu) setrvali jako lidé svobodní a jako přátelé.“ Tento paragraf Lva VI. Moudrého je koncipován podle Pseudo-Maurikia a je podobně uveden v Soudním zákoníku pro lid. (Bartoňková a Večerka PVMIII. str. 320)

milovníkem příběhu a chtěl, abych mu namísto vyplacení peněz vyprávěl svá dobrodružství.

Pak nastal okamžik, kdy jsem musel opustit Borise. Bylo to však těžké, neboť jsem mu byl vděčný za mnohé a já cítil, jako bych opouštěl bratra. Vpravdě jsem zřel, že na tom byl Boris stejně.

„Kam teď půjdeš?“ tázal jsem se ho.

„Vrátím se s Olgusem na mou rodnou Moravu a budu jí k užitku,“ děl tiše.

Pochopil jsem, že se mnou nezůstane a musel to přijmout. Avšak nezazlíval jsem mu to, neboť i on stejně, jako já toužil po domově. Poté jsme se objali a rozešli se každý po svém a již nikdy se neshledali. A pak, po dalších dvou dnech putování jsem opustil v doprovodu nové karavany i zemi Slovanů.

Vše, co jsem se za svůj život naučil, poznal a zažil, jsem zapsal do svých knih. Aby se každý, kdo je bude číst, dozvěděl o mých cestách a setkání s různými vládci, lišícími se svými mravy i názory stejně, jako polohou svých zemí. Aby zatoužil po dálkách a dychtil je ochutnat. Neboť není pro člověka většího dobrodružství než poznat svět. Pohybovat se po všech zemích světa, jednou na nejzazším kraji východu, jindy zas na nejvzdálenějším západu. Být jako slunce, jež na svém neúnavném pochodu, putuje za obzory, kam se žádná karavana neodvází.

ZÁVĚR

O Slovanech v arabsko-perských spisech

Arabové, kteří převzali své vědomosti z řecké geografie a historie, indické matematiky a římsko-byzantské a perské diplomacie, vytvořili neuvěřitelně vzdělanou kulturu. Zájem o mimoislámská etnika vznikl v době rozkvětu jejich impéria. Již v 8. století sepisovali díla, zabývají se dějinami a geografii. Obzor jejich vzdělanosti zahrnoval všechny oblasti tehdejšího známého světa. Zpočátku to byly zprávy zvědů a agentů bagdádského „ministerstva pošt a informací“ a sloužily výhradně k diplomacii. Časem se z nich stal literární žánr, kterým se zabývali učenci a cestovatelé své doby.

Informace o Slovanech, které často zastihují západní nebo domácí prameny, nalzáme nejen v dílech kupců, ale i cestovatelů, autorů historických a geografických děl a také v dílech kompilátorů starších děl. Mají mezi prameny týkajících se slovanských dějin osobité postavení, neboť nemají nic společného s šířením náboženství či kronikářstvím, i když je v některých ohledech doplňují. Připomínají spíše spisy kupců, kteří do cizokrajných zemí cestovali za obchodem. Proto v nich také nalzáme více než v jiných pramenech, údaje o materiální kultuře Slovanů. tyto spisy je v 9. – 12. století označují za velikou etnickou skupinu skládající se s kmenových společenství nebo jen kmenů, žijící v euroasijském prostoru. Pokud bychom tyto prameny porovnali, zjistíme, že podle nich obývali Slované jižní, střední, severní i východní Evropu.

Texty týkající se dějin Slovanů, tedy i těch podunajských - Čechů a Moravanů byly už mnohokrát zkoumány a dodnes se zkoumají. Avšak jejich interpretace vždy byla a bude nejednoznačná. Problémů proč tomu tak u arabsko-perských zpráv je, je hned několik. Nejsou obsáhlé, ale spíše stručné a jsou sepsány z mnoha rozličných zdrojů, tak jak to bylo v arabské historické a geografické literatuře běžné. Problémem je i nedostatek informací, doplňování dalších údajů a tendence po zevšeobecňování. Díky tomu si autoři v určitých udajích protiřečí anebo vyznívají nejasně. Dalším vážným problémem při jejich čtení a překladu je, že je mnoho názvů etnik a toponym v rukopisech zkomolených a nedají se spolehlivě identifikovat. Mnoho autorů totiž místa o kterých psali nikdy nenavštívili a jejich názvy zapisovali, tak jak se k nim dostali z doslechu nebo psaných dokumentů. K chybám docházelo i při opisech, a to z nepozornosti, či neschopnosti přečíst špatně čitelné rukopisy. Proto mají některá místa i názvy obyvatel několik variant. To vše mělo a má za následek, že při luštění místních a osobních jmen si editoři a překladatelé museli a musejí pomáhat opravou slova v textu.

Přesto lze s jistotou tvrdit, že právě tyto spisy mají pro historii Slovanů veliký význam.

Jako první se jejich výzkumem zabýval Ruský badatel německého původu Christian Martin Fraehn, který přeložil a okomentoval zprávy arabského cestavetele Ibn Fadlána k povolžským Bulharům a Rusům. Fraehn k ní připojil i zprávy jiných arabsko-perských autorů, což mělo veliký význam pro nejstarší Ruské dějiny. Fraehna brzy následoval francouzský badatel F. B. Charmoy, který vydal první antropologii východních pramenů se zmínkami o Slovanech a jejich národech. Z této antropologie byla nejcenějši zpráva o Slovanech pocházející od al-Masūdiho, což vedlo k následnému překladu a vydání celého jeho díla, francouzskými orientalisty Barbierem de Meynardem a Pavetou de Courteille.

Tento novátorský počín tím však nezanikl. Naopak podnikl další, aby se vydali na nelehkou cestu hledání a zpřístupnění těchto spisů. Ty jsou dodnes skrze svůj nemalý vědecký význam předmětem odborného zpracování, překladů a mnoha filologických i věcných komentářů.

PŘEHLED POUŽITÝCH HISTORICKÝCH PRAMENŮ:

Arabsky psané prameny:

- Al-Masūdī – Rýžoviště zlata a doly drahokamů, Kniha poučných oprav (napsáno kolem roku 947)
- Ibn Já'kúb – Zpráva o Slovanech (napsáno kolem roku 965)
- Ibn Rusta – Kniha vzácných drahokamů (napsáno kolem roku 903)
- Gardīzī - Ozdoba dějin (napsáno kolem roku 1041)
- Ibn Fadlān – Kitāb známá též jako Risāla(napsáno po roce 921/922)
- Al-Idrīsī – Poučná kniha pro cestovatele (napsáno před rokem 1150)
- Ibn Hurdādbih - Kniha o cestách a královstvích (napsáno kolem roku 846)
- Al-Garnāī – Vyprávění o některých zázračných věcech v Madridě (v letech *1080 - †1170)

Evropské prameny:

- Život knížete Václava (První staroslověnská legenda o sv. Václavu napsaná asi kolem roku 950)
- Kristiánova legenda neboli Život a umučení svatého Václava a svaté Ludmily, báby jeho (napsaná někdy v letech 992-994)
- Válečná taktika, Lev VI. Moudrý (mezi roky 886-912)
- O správě říše, Kónstantínos Porfyrogennétos (kolem roku 945)
- Tři knihy o činech Sasů, Widukind z Corvey (sepsaná kolem roku 967)
- Činy biskupů hamburského kostela, Adam Brémský (sepsaná kolem roku 1066)

Pověst' vremennych let, Nestor (sepsaná kolem roku 1113)
Fuldské letopisy, dílo několika autorů (dokončené po roce roku 901)
Cestopis, Benjamin ben Jona z Tudely (sepsaný kolem roku 1173)
Děje Uhrů, Šimon z Kézy (sepsané v letech 1282–1285)
Činy Uhrů, Anonymus či Magister P. (sepsána kolem roku 1200)
Kronika, Dětmar z Merseburku (sepsána mezi roky 1012 a 1018)
Bavorský episkopát, který si stěžuje Janu IX. na zřízení arcibiskupství
na Moravě (kolem roku 900)
Činy Dánů, Saxo Grammaticus (sepsána kolem roku 1185)
Kronika Slovanů, Helmold (sepsána v letech 1163 – 1177)
Kosmova kronika česká, Kosmas (sepsána v letech 1119 – 1125)
Předchůdce Moravopisu, Tomáš Pešina (sepsán roku 1663)
Kyjevské listy (opis hlaholského moravského originálu), svatý Gorazd
(sepsány na přelomu 9. a 10. století)
Zakon sudnyj ljudem (česky Soudní zákon pro lid), svatý Cyril
(sepsán v 2. polovině 9. století)

POUŽITÁ LITERATURA:

Knihy:

- Živá díla minulosti, svazek 94, Abú l-Hasan 'Alí al-Mas'údí, Rýžoviště zlata a doly drahokamů, překlad Ivan Hrbek, 13/32 01-035-83
- Prameny k dějinám Velké Moravy I, připravili Dagmar Bartoňková, Lubomír Havlík, Zdeněk Masařík, Radoslav Večerka, Praha 2008 ISBN 80-254-1780-5
- Prameny k dějinám Velké Moravy II, připravili Dagmar Bartoňková a Radoslav Večerka, Praha 2010 ISBN 978-80-86791-93-7
- Prameny k dějinám Velké Moravy III, připravili Dagmar Bartoňková a Radoslav Večerka, Praha 2010 ISBN 978-80-86791-23-4
- Prameny k dějinám Velké Moravy IV, připravili Dagmar Bartoňková a Radoslav Večerka, Praha 2013 ISBN 978-80-87773-05-5
- Arabské správy o Slovanoch (9. – 12. Storočie), Ján Pauliny, Bratislava 1999, ISBN 80-224-0593-0
- Bylo to jinak, Jan Cinert, Jihlava 2008, ISBN 978-80-254-3420-8
- Kapitoly z najstarších českých dejin 531-1001, Ján Steinhübel, Kraków, 2011, ISBN 978-83-7490-370-7
- Encyklopedie slovanských bohů a mýtů, Nad'a Profantová, Martin Profan, Praha 2004, ISBN 80-7277-219-8
- Mýty kmene Čechů, Dušan Třeštík, NLN, s.r.o. 2008, ISBN 978-80-7106-646-0
- Archeologické rozhledy LXV–2013, sešit 4, Praha 2013, ISSN 0323–1267
- Kristiánova legenda: Život a umučení svatého Václava a báby jeho svaté Ludmily, překlad: Jaroslav Ludvíkovský, Praha: Vyšehrad 2012 (2. Vydání), ISBN 978-80-7429-291-0
- Kronika o Velké Moravě, L.E.Havlík, Jota Brno 2013, ISBN 978-80-8561-706-1

O počátcích státu Rusů, Dana Picková, Historický obzor 2007, ISSN 1210-6097
Abeceda národů, Josef Wolf, Praha 1984, ISBN 40-041-84
Evropa raného středověku 300-1000, Roger Collins, Praha: Vyšehrad 2005, ISBN 80-7021-660-3
Moravští panovníci v 6. až 13. století, Jiří. L. Bílý, Nitra 1997, ISBN 80-967666-9-4
Kouřím v průběhu věků, Miloš Šolle, Academia 1981, ISBN 21-099-826
Jařmo, parkán, trdlice, aneb, Výkladový slovník historických pojmů, které upadají v zapomnění, Alena Vondrušková, Praha: Grada 2011, ISBN 978-80-247-3946-5
Studijní texty k dějinám farmacie, František Dohnal, Karolinum 2014, ISBN 9788024626185
Dvacet nejvýznamnějších archeologických objevů dvacátého století, Jaroslav a Renata Malinovi, Svoboda 1991
Encyklopedie mytologie germánských a severských národů, Jitka Vlčková, Praha 2006
Kosmova kronika česká, překlad: Karel Hrdina, Praha, Melantrich 1929
Předchůdce Moravopisu, Tomáš Pešina, Litomyšl 1663

Sborníky:

Sborník prací filozofické fakulty Brněnské univerzity C39 -
Velkomoravské Znojensko ve světle archeologických nálezů, Bořivoj Dostál, Brno 1992
Sborník prací filozofické fakulty Brněnské univerzity C39 –
K pohanství Moravských Slovanů, Bořivoj Dostál, Brno 1992
Moravský historický sborník: ročenka Moravského národního kongresu, Moravský národní kongres 2002
Uherské písemné prameny o Velké Moravě, Dagmar Bartoňková,
Sborník prací Filozofické fakulty v Brně E10 (1965)
Návrat zubra evropského (*Bison bonasus*) do České republiky, Česká krajina o.p.s. 2012

Pohanský idol z Kouřimi, Česká republika, Nad'a Profantová, Studia mythologica Slavica XV-2012, 79-90

Kulturní změna v Čechách v 10. století z pohledu archeologie, Kateřina Tomková, Archeologický ústav AV ČR Praha

Jantar jako doklad dálkových kontaktů v raně středověké střední Evropě, Kateřina Tomková, Archeologický ústav AV ČR Praha

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická, 1968, vol. 17, iss. E13. M. Šolle, Stará Kouřim a projevy velkomoravské hmotné kultury v Čechách, Bořivoj Dostál

Práce:

Tzv. Arabská „Anonymní relace“ jako pramen k dějinám Velké Moravy, Ondřej Zavadil, Magisterská práce, Praha, Pedagogická fakulta UK 2006

Kultovní lokality slovanského archaického náboženství, Barbora Bílková, Univerzita Pardubice fakulta filozofická 2014

Postava vlkodlaků a její proměny v kontextu literární historie v období moderny a postmoderny, Kateřina Slováčková, Olomouc 2014, univerzita Palackého v Olomouci filozofická fakulta

Technologie výroby a zpracování středověkých hrotů střel, Jan Kašpar, Brno 2010, vysoké učení technické v Brně

Ostatní:

Hrubý nástin oděvů velkomoravských slovanů, Ing. Martina Hřibová, PhD., www.kostym.cz/Cesky/4_Odivani/vmorava.pdf

Praha měla hradby už před tisíci lety, ukázaly vykopávky, Jan Gazdík, 2007, www.zpravy.idnes.cz

Boje polabských Slovanů za nezávislost v letech 928-955, Tekla, 2007, www.e-stredovek.cz

Svatý Václav byl bojovník, Pavel Švec, idnes, Praha 2013

Konzervace železného meče ULFBERHT, Sulecká, Richtrová,
Hložek, Archeologická technika 13, www.starahut.com
Replika velkomoravského meče z Uherského Hradiště,
www.templ.net
Hnefatafl jako bitevní simulátor, www.sagy.vikingove.cz
Archeologové odkryli v Mikulčicích základy velkomoravského mostu,
Milan Vojtek, 2012, www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony
Relativně vysoký výskyt mutací g551d a cfrdel21kb cfr genu v české
republice u pacientů s cystickou fibrosou objektivně prokazuje, že
naše populace je slovanského a keltského původu, Doc. Dr. Milan
Macek, CSc., Dr. Milan Macek ml., Dr. Alice Krebsová, Doc. Dr. V.
Vávrová, DrSc. Centrum pro diagnostiku a léčbu cystické fibrosy,
Ústav biologie a lékařské genetiky a 2. dětská klinika, 2. Lékařské
fakulty University Karlovy a FN Motol,
(Milan.Macek.Jr@LFmotol.cuni.cz)
www.nase-rotunda.cz , Unikátní objev rotundy
www.cea.livinghistory.cz
www.moraviamagma.cz